T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AİLE DANIŞMANLIĞI ve EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

UZAKTAN ÇEVRİMİÇİ AİLE DANIŞMANLIĞI: NİTEL BİR ÇALIŞMA

Yüksek Lisans Tezi

Selver Nar

İstanbul 2023

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

UZAKTAN ÇEVRİMİÇİ AİLE DANIŞMANLIĞI: NİTEL BİR ÇALIŞMA

Yüksek Lisans Tezi

Selver Nar

Danışman: Doç.Dr. Hanifi Parlar

İstanbul 2023

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırlamış olduğum yüksek lisans tezi özgün bir çalışma olup YÖK ve İstanbul Ticaret Üniversitesi Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamıyla uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesi'nin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

Selver Nar

ÖZ

UZAKTAN ÇEVRİMİÇİ AİLE DANIŞMANLIĞI: NİTEL BİR ÇALIŞMA

Araştırmanın amacı, Kovid-19 pandemi dönemiyle yüz yüze aile eğitimi verilemediği anlarda, uzaktan öğretim yolu ile gerçekleştirilen aile danışmanlığı hizmetini araştırmaktır. Bu araştırma nitel araştırma yöntemiyle yürütülmüş ve fenomenoloji (olgubilim) deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örneklemesi ile seçilen 19 aile danışmanı oluşturmaktadır. Veriler; açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu ve demograik bilgi formu ile toplanmıştır. Verilerin analizinde nitel analiz türlerinden biri olan içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre katılımcıların online aile danışmanlığını, teknolojik araçlarla online platformlar üzerinden yapılan danışmanlık hizmeti olarak tanımladıkları görülmektedir. Katılımcılar, online aile danışmanlığının en olumlu yönünü zaman tasarrufu olduğunu, olumsuz yönünün ise teknik aksaklıklar olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcılar, Online danışmanlık sürecinde danışanın ve danışmanın görüşme öncesi teknolojik alt yapının (internet bağlantısı, mikrofon, kamera ya da kullanılan programın güncel olması vb.) kontrolünü yapmaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılara göre, online danışmanlıkta danışan- danışman arası terapötik ilişkinin kurulması, danışanın kendisini açma noktasında önem arz etmektedir

Anahtar Kelimeler: Uzaktan eğitim, Geleneksel Eğitim, Aile Eğitimi, Aile Danışmanlığı

ABSTRACT

DISTANCE ONLINE FAMILY COUUNSELING: A QUALITATIVE STUDY

The aim of the research is to reseach the family counseling service provided by distance education when face-to-face family education cannot be given during the Covid-19 pandemic period. This research was carried out with qualitative research method and phenomenology design was used. The study group of the research consists of 19 family counselors selected with easily accessible case sampling, one of the purposive sampling methods. The data were collected with a semi-structured interview form consisting of open-ended questions and a demographic information form. Content analysis method, which is one of the qualitative analysis types, was used in the analysis of the data. According to the findings obtained in the research, it is seen that the participants define online family counseling as a counseling service made over online platforms with technological tools. Participants stated that the most positive aspect of online family counseling is time saving, while the negative aspect is technical problems. In addition, the participants stated that during the online counseling process, the client and the counselor should check the technological infrastructure (internet connection, microphone, camera or the program used is up-to-date, etc.) before the interview. According to the participants, the establishment of a therapeutic relationship between the client and the counselor in online counseling is important at the point of opening the client himself.

Keywords: Distance Education, Traditional Education, Family Education, Family Counseling

ÖNSÖZ

Hayatımın doğrusunu yanlışını sorgulamadan, koşulsuz sevgisiyle yanımda olan, her daim zorumu kolaylaştıran, en büyük şansım olarak nitelendirdiğim, kıymetli ailem iyi ki varsınız. Varlığınız her daim güç vermektedir.

Yüksek lisans öğrenimimin bu aşamada kalmasına müsaade etmeyerek, tez sürecimin başlamasına vesile olan, tezimin konu seçiminden itibaren her bir aşamasında bilgi, birikim ve tecrümesini ince ince işleyen, pes ettiğim her anda bana olan inancıyla beni daha da güçlendirerek yoluma devam etmemi sağlayan ve bu yolda gerçek bir danışman olan; sabrı, dirayeti, hoşgörüsü ve insan yetiştirmeye yüklediği anlamla şahsıma akademiyi sevdiren, kendisini tanımaktan, öğrencisi olmaktan onur duyduğum tez danışmanım sayın Doç. Dr. Hanifi Parlar hocama, katkılarından ve kazandırdıklarından dolayı sonsuz şükranlarımı sunarım.

Tezimi okuyarak ve eleştirerek daha kaliteli olmasını sağlayan değerli jüri üyeleri Prof. Dr. Ahmet Şirin ve Doç.Dr. İshak Arslan hocalarıma da ayrıca teşekkür ederim.

Selver Nar

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY SAYFASI ..... **iii**
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ ..... **iv**
ÖZ ..... **v**
ABSTRACT ..... **vi**
ÖNSÖZ ..... **vii**
İÇİNDEKİLER ..... **viii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **x**
BİRİNCİ BÖLÜM **1**
GİRİŞ **1**
1.1.Araştırmanın Amacı ve Problemi 1
1.2. Araştırmanın Önemi 1
1.3. Sınırlılıklar 3
1.4.Varsayımlar 4
İKİNCİ BÖLÜM **5**
İLGİLİ LİTERATÜR **5**
2.1. Geleneksel Eğitim 5
2.1.1. Eğitimin Tanım ve Özellikleri 5
2.1.2. Örgün Eğitim 7
2.2.Uzaktan Eğitim Nedir? 17
2.2.1.Tanımlar 17
2.2.2.Uzaktan Öğretim 23
2.2.3. Uzaktan Öğrenim 26
2.3. Aile Eğitimi Nedir? 39
2.3.1. Tanımlar 39
2.3.2.Aile Çalışmalarında Farklı Yaklaşımlar 44
2.4.Uzaktan Öğretim Yoluyla Aile Eğitimi Yaklaşımları 46
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM **49**
YÖNTEM **49**
3.1. Araştırmanın Modeli 49
3.2. Katılımcılar 49
3.3. Veri Toplama Aracı 51
3.4. Veri Toplama Süreci 52
3.5. Verilerin analizi 52

3.6. Araştırmanın Geçerlilik ve Güvenirliliği 54
3.7. Araştırmacının Rolü 55
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 57
BULGULAR 57
4.1.Online Aile Danışmanlığına İlişkin Uzman Görüşleri 58
4.3. Yüz yüze ve Online Aile Danışmanlığının Arasındaki Farklılıklara İlişkin Görüşler 79
4.4. Danışan ve Danışman Arası Kaliteli ve Verimli Online Danışmanlığa İlişkin Görüşler 97
4.5. Online Ortamın Danışmanlara Sağladığı Deneyimlere İlişkin Görüşler 104
BEŞİNCİ BÖLÜM 114
SONUÇ 114
5.1. Sonuç ve Tartışma 114
5.2. Öneriler 121
KAYNAKÇA 123
EKLER 152
Ek 1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları 152
Ek 2. Demografik Bilgi Formu 153
Ek 3. Etik Kurul Onayı 154

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Çalışma Grubunda Bulunan Aile Danışmanlarına Ait Demografik Bilgiler ... 50
Tablo 2. Ana Temalar ... 57
Tablo 3. Online Aile Danışmanlığına İlişkin Görüşler ... 58
Tablo 4. Online Aile Danışmanlığının Olumlu ve Olumsuz Yönleri ... 67
Tablo 5. Kurumsallaşmış Bir Eğitim Kurumunun Özelliklerine İlişkin Görüşler ... 79
Tablo 6. Danışan ve Danışman Arası Kaliteli ve Verimli Online Danışmanlığa İlişkin Görüşler ... 98
Tablo 7. Online Ortamın Danışmanlara Sağladığı Deneyimlere İlişkin Görüşler ... 104

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devleti

WHO: Dünya Sağlık Örgütü

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

BTÖ: Bilgisayar Tabanlı Öğretim

WTÖ: Web Tabanlı Öğretim

ADU: Aile Danışmanlığı Uygulaması

PDR: Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik

TV: Televizyon

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)

WEB: Word Wide Web

İ.Ü: İstanbul Üniversitesi

TYT: Temel Yeterlilik Testi

AYT: Alan Yterlilik Testi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problemi, amacı, önemi, varsayımlarına ve sınırlılıklarına yönelik bilgilere yer verilmiştir.

1.1.Araştırmanın Amacı ve Problemi

Bu çalışmada, Kovid-19 pandemi dönemiyle yüz yüze aile eğitimi verilemediği anlarda, uzaktan öğretim yolu ile gerçekleştirilen aile danışmanlığı hizmetinin etkililiğini araştırmak amaçlanmıştır.

Konu ile ilgili alan yazın incelemesi yapılmış ve gerekli okumalardan sonra özellikle pandemi döneminde aile danışmanlığı sürecinin nasıl işlediği, danışan ve danışman arası iletişimin nasıl sağlandığı, online aile danışmanlığında karşılaşılan problemler ve çözüm yollarının belirlenmesinin bir ihtiyaç olduğu düşünülerek aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- Aile eğitim yaklaşımlarından online aile danışmanlığı ile ilgili uzmanların görüşleri nelerdir?
- Online aile danışmanlığının olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?
- Yüz yüze ve online aile danışmanlığının arasındaki farklılar nelerdir?
- Danışan ve danışman arasında kaliteli ve verimli bir online danışmanlık için tavsiyeleriniz/önerileriniz nedir?
- Online ortamın danışmanlara sağladığı deneyimler nelerdir?

1.2. Araştırmanın Önemi

Teknolojinin ilerleyişi birçok alanda olduğu gibi toplum yaşamınıda ciddi oranda etkilemiş ve aile yapısının değişmesine neden olmuştur. Aile oluşumunun ebeveyn ve çocuklardan meydana gelen çekirdek aileye evrilmesine sebebiyet vererek tek ebeveynli ailelerin hızla artmasına yol açmıştır. Geniş ailede çocuklarla alakalı çıkan problemler aile içerisinde çözümlenirken, çekirdek ailede çözüm için farklı alternatiler aranmaktadır (Kandiyoti, 1984).

Günümüzün gelişen ve değişen aile yapısı, aile bireyleri arasındaki uyumlu süreci sağlayamamakta ve özellikle kentli ebeveyn ve çalışan anne olma gibi değişen rollerine

adapte olamamaları, aile içi etkileşimi ve iletişimi bozarak kuşaklararası çatışmaları artırmaktadır. Aile fertleri arasında sorunlara yol açan bu tür olaylar ailenin bütünlüğünü tehlikeye sokarak, aile üyelerinin sosyal ve ruhsal durumunu bozmaktadır. Bu durum bazı zamanlarda aileyi toplumsal sistem içerisinde hasta bir kurum olarak görmesine neden olmaktadır (Nazlı, 2001, s. 4). Bu tür durumlar, modern toplum yaşantısında tek kalan ailelere yardımcı olmak üzere farklı hizmetlerin geliştirilmesi gerçeğini ortaya çıkartmıştır. Ailelere yardımcı olma düşüncesi ve eylemi ABD ve İngiltere de 19. yüzyıl ortalarında ortaya çıkmış ve sistemli bir oluşum haline gelmiştir. Ailenin bütünlüğünün bozulmasını önlemek, sorunların çözümlenmesine yardımcı olmak için gönüllü bir hareket olarak başlamış ve daha sonra 20. yüzyılda sistemli ve bilimsel olarak uygulanmaya başlanmıştır (Güren'den akt, Nazlı, 2001).

Kuzgun (1991)'a göre aile danışmanlığı aile üyeleri arasında sağlıklı bir iletişim ortamının oluşturulması için gerçekleştirilen psikolojik bir yardım sürecidir. Aile danışmanı aileyi bütün olarak inceler. Hazırladığı ortamda bireylerin iletişim sorunlarının ana kaynağını görmelerine yardımcı olur. Bireysel psikolojik danışma yaklaşımları bireyin duygu, düşünce, davranış ve kişilik oluşumlarını değiştirmeyi amaçlamakta, problemlerin asıl kaynağını bireyin kişilik yapısında aramışlardır. Aile danışmanlığı ise problemi çözerken direkt aile fertleri arasındaki etkileşimi inceleyerek, bu durumun soruna ne derece etkisi olduğunun değerlendirilmesi gerektiğini gerektiğini ileri süren bir yaklaşımdır (Demirbilek, 2015, s. 110).

Online psikolojik danışma genel anlamda şu şekilde ifade edilmektedir: "Teknolojiyi kullanarak, uzaktan psikolojik destek verme süreci ve güvenilir bir platform kullanarak, kamerayla gerçekleştirilen seanslar, telefon bağlantısı ya da mesajlaşma yoluyla psikolojik destek verme ve yardım alma şeklidir" (Mallen ve Vogel, 2005; Pomerantz, 2002). Online veya çevrimiçi terapi olarak da belirtilen psikoterapi uygulaması yüz yüze yapılan psikoterapi uygulamasından farklı olarak internet kullanımınn artmasıyla birlikte günümüzde hızla artan ve son yıllarda gittikçe yaygınlaşan bir terapi çeşididir (Tuzgöl, 2020, s.68). Farklı kaynaklarda farklı farklı isimlerle anılan online terapiler bilgisayar, telefon, mobil cihazlar gibi elektronik ortamda kullanılan herhangi bir iletişim aracıyla gerçekleşebilmektedir (Manhal-Baugus'den akt. Prabhakar, 2013).

2019 yılı Aralık ayında, ilk defa Çin'in Wuhan şehrinde görülen Kovid-19, doktorlar tarafından bulaşıcı bir solunum yolu hastalığı olarak tanımlanmıştır. Dünya

Sağlık Örgütü Kovid -19'u, 11 Mart 2020 yılında küresel salgın olarak ilan etmiştir (WHO, 2020). Sosyolojik açıdan değerlendirildiğinde salgın dönemlerinde toplumsal dayanışmalar da artış görülmektedir. Kovid-19 süreci, insanlarda dayanışmayı arttırsada, virüsün bulaşıcı özelliği sebebiyle insanların birbirlerinden uzaklaşmalarına da sebebiyet vermiştir. Belli bir grubun ise dışlanmasına da ayrıca neden olmuştur. Örneğin, gençler ve yaşlılar, etiketlenip dışlanabilenen grupları oluşturmaktadır (Karakaş, 2020). Toplumsal olaylar ve sorunlar kişilerde kaygıya yol açmaktadır. Bu kaygıyı gidermek anlamında özellikle psikolojik danışmanlık ve aile danışmanlığı pandemi dönemi gibi olağanüstü zamanlarda dijital ortamlara evrilmiştir. Bireyler ve danışmanlık yapan kişiler uzaktan/ online platformlara yönelerek ihtiyaçlarını ve kaygılarını azaltmaya yönelmişlerdir.

Psikolojik açıdan ise Kovid-19'la birlikte farklı yaş gruplarında, hastalığın olumsuz tesirlerinin olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin; Figueiredo ve ark. (2021), Kovid-19'la birlikte çocuklarda ve ergen bireylerde sağlıksız beslenmenin çoğaldığını; aile içinde ise taciz, istismar oranında artış görüldüğünü; toplumsal sınırlandırılmayla birlikte huzursuzluk ve moral bozukluğu duygularında artmanın meydana geldiğini belirtmektedirler.

Aile danışmanları da birçok insan gibi Kovid-19'dan mesleki olarak olumsuz etkilenmişlerdir. Yaşanılan bu etkilenme ile birlikte, aile danışmanlığı hizmetini yüz yüze ve online olarak uygulamaya devam etmektedirler. Bu bağlamda aile danışmanlarına yönelik olarak bu çalışmanın yapılması önemli görülmüştür. Bu çalışmayla, alan uzmanı olan aile danışmanlarının Kovid-19 pandemi döneminde vermiş oldukları danışmanlık hizmetinin, online platformlarda nasıl uygulandığı ne gibi problemlerle karşılaşıldığı, danışmanlığın verimliliği, danışman-danışan iletişiminin nasıl sağlandığı gibi sorulara cevap aranmıştır. Araştırma konusu çok yeni ve güncel olduğundan, ayrıca Kovid 19 etkisinin her alanda görülmesi ve her alanı etkilemesinden dolayı bu çalışmanın yapılması faydalı olur düşüncesiyle bu araştırma tasarlanmıştır.

1.3. Sınırlılıklar

- Araştırma, Kovid-19 pandemi dönemi ile sınırlıdır.
- Araştırmanın katılımcıları; online aile danışmanlığı yapan 19 danışman ile sınırlıdır.

- Bu araştırmanın bulguları, geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara online aile danışmanlarının verdikleri yanıtlardan elde dilen verilerle sınırlıdır.

1.4.Varsayımlar

- Araştırmada; katılımcı aile danışmanlarının, sorulara yönelik görüş belirtmeleri için gerekli online aile danışmanlığı tecrübelerine sahip oldukları varsayılmıştır.
- Araştırma sürecinde katılımcıların görüşme sorularına samimi ve objektif şekilde cevap verdikleri varsayılmıştır.
- Araştırmada; veri toplama ve verilerin değerlendirilmesinde kullanılan tekniklerin araştırmanın amacı için en uygun teknikler olduğu varsayılmıştır.
- Araştırmada, kullanılan görüşme formunun araştırma için uygun olduğu varsayılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

İLGİLİ LİTERATÜR

Tezin bu bölümünde, kuramsal çerçeveye dayalı olarak ayrıntılı bir litaretür taraması yapılmıştır. Kuramsal çerçevede geleneksel eğitim, uzaktan eğitim, aile eğitimi ve uzaktan öğretim yolu ile aile eğitimi yaklaşımları kavramlarının tanımlarına ve bu tanımlarla ilgili alt başlıklara ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

2.1. Geleneksel Eğitim

2.1.1. Eğitimin Tanım ve Özellikleri

Eğitim, kişileri diğer canlılardan ayıran en önemli süreçlerden biridir. İnsan, dünyaya bir takım yetkinlikleriyle birlikte gelir. Bu yetkinlikler ile dünyaya gelen insan, var olduğu toplumun değerlerini, toplumla uyumlu yaşamayı, hayatlarını idame ettirmek için gerekli bilgi ve becerileri eğitim yoluyla kazanır. İnsanlar tabiatları gereği eğitilebilme yetisi ile donatılmıştır. İnsanın eğitilme yetisini kullanması ve geliştirmesi yaşadığı toplumun verdiği olanak sayesinde gerçekleşir (Oktay, 2007).

Eğitim geniş kapsamlı bir ifadedir. Bu nedenle bir tanımla ifade etmek kavramın tanımlanmasında yetersiz kalacağından birden fazla tanımlarla eğitimin ifade edilmesi daha doğru olacaktır. Varış'a göre (1988), " Bireylerin tutumlarının birçoğu öğrenme yoluyla kazanılmıştır. Öğrenmenin gerçekleştiği her şartta bireylerin tutumlarını değiştiren, tertipleyen bir eğitim olgusu söz konusudur. Eğitimi göz önünde bulundururken, onun yaşayan bir organizmanın gelişen tüm niteliğine sahip olduğunu unutmamak gerekir. Eğitim, devamlı (değişmez- kalıcı) özelliklere sahipken aynı zamanda devamlı olarak değişir, yeni talep ve ortamlara uyum sağlar" (Cebeci, 2002).

Yukarıda belirtilen tanımlar ortak bir paydada değerlendirilirse; eğitim; gelişmedir, yetişmedir, sosyalleşmedir, kültürlenmedir, topluma uyum sürecidir, bilgilenmedir, davranışlarda ki değişme ve gelişmedir. Bu tanımlar arasında eğitimciler tarafından en yaygın kullanılanı; eğitimin bir davranış değiştirme ve geliştirme süreci olduğudur (Dirik, 2015).

Eğitim insan ile yaşam arasında bir bağlantı kuran köprü durumundadır. Toplumlar karmaşık birden çok parçanın bir araya geldiği yapıya doğru dönüşürken sürekli değişip

gelişmektedir. Bu değişime aynı doğrultuda olarak, bireyin yetiştirilmesi ve de gelişmesi önem kazanmaktadır (Türk, 1999).

Eğitim, toplumsallaşma süreci ile bireylere içinde bulunduğu toplumun kültürünü öğreterek, hem toplumun ilerleyiş sürecine hem de bireylerin gelişimine katkı sağlamaktadır. Toplumların değer yargıları, öğrencilere yaş gruplarının özelliklerine göre okulda öğretilir. Böylelikle bireyler küçük yaşlardan itibaren kültürünü tanıyarak benimsemiş olur.

Eğitimin hedefi, içinde bulunduğu çağa göre farklılaşmakla birlikte, temelde; kültürü taşıyan ve geliştiren, toplumla uyumlu, toplumsal değerlerin farkında olan, kendi bireysel özellik ve sorumluluklarını bilen bireyler yetiştirmektir. Bu bağlamda eğitimin, bireyi geliştirme yanında, siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel işlevleri de vardır. Eğitimin bu işlevleri, çevresine ve topluma katkıda bulunan gelişmiş bireyler yetiştirme açısından önemlidir. Ancak böyle eğitim almış ve yetişmiş bireyler, bir toplumun gelişmesine katkıda bulunabilirler (Oktay, 2007, s. 34).

Eğitimin amaçlarını özetlemek gerekirse;

- Kişinin kendisini tanımasını sağlayarak, yeteneklerini geliştirmek,
- Kişinin toplumla uyumunu sağlıklı düzeye getirmek,
- Kişinin, sevgi ve adalet duygusu anlayışıyla, birlik ve beraberlik ruhu ile, hoşgörülü, iradeli, demokratik çalışma ruhunu kazandırmak,
- Kişiyi yaşama hazırlayarak, ona mesleki yetkin kazandırmak,
- Erdemli, üretken ve güçlü karakterli bir kişilik yetiştirmek (Üstdal, ve Gülbahar, 1997).

İlk çağdan itibaren her toplum, insanları eğitmek için eğitim düzenlemeleri ve geliştirmeleri yapmıştır. Önce ilk eğitimin başlangıç yeri olan aile içerisinde, anne ve babalar çocuklarını eğitmek için kendilerince bir sistem geliştirir ve çocuklarına kendi hayat felsefeleri doğrultusunda eğitim verirler (Dirik, 2015).

Eğitim, kişiyi hem içerisinde bulunduğu zamana hem de gelecek zamana hazırlamayı amaçlar. Bu nedenle eğitim her vatandaşın en temelli hakkıdır. Eğitim hakkı, toplumların gelişmesi ve kalkınması açısından önemli görülmektedir (Güngör, 2009, s. 35).

Bu kapsamda tüm dünyada bireylerin eğitim hakkından yararlanması için yasal güvenceler oluşturulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti de ise Anayasanın 42. Maddesinde

kimsenin, eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamayacağı açık bir şekilde güvence altına alınmıştır (Kaya, 2019).

2.1.2. Örgün Eğitim

Örgün eğitim, yasalarla, bir plan ve program çerçevesinde, belirtilen yaş gruplarına, okul ortamında verilen eğitimdir. Örgün eğitim, devletlerin eğitim sisteminin organizmasını oluşturur. Eğitimin diğer aşamaları ve her aşaması için hazırlanmış programlar, bu programları yürürlüğe koyabilecek yetkinlikteki öğretmenler ve idareciler örgün eğitimin esas unsurudur (Oktay, 2007).

Okul eğitiminin, eğitim programı, öğrenci, öğretmen, yönetici, araç gereçler ve çevre olma üzere altı asıl öğesi mevcuttur. Bu öğeler örgün eğitimin kalitesini oluşturur. Bu öğelerin bir tanesinin noksan oluşu, okulun hedefine ulaşmasının önüne geçer. Okulun çevresel faktörü de başarıya ulaşmada ciddi bir unsuru oluşturmaktadır (Fidan ve Erdem, 1992).

Yaşadığımız çağda bilgiye ulaşmak ve uzmanlaşmak giderek önem kazanmaktadır. Bu kapsamda bireylerin planlı, programlı ve de daha sistematik olarak yetiştirilmeleri gerekmektedir. Bu da ancak örgün eğitim vasıtası ile okullarda gerçekleşebilir. Çünkü örgün eğitim belli bir plan ve program çerçevesinde gerçekleşmektedir. Örgün eğitim denildiğinde akla ilk gelen okullarda yapılan eğitim modelidir. Örgün eğitimin ehemmiyeti toplumun belirleyicisi olmaktır. Örgün eğitimin içeriği aşağıda tanımlanmıştır.

- Örgün eğitimde ders ve dersin içeriği eğitimin çeşidine göre değişiklik göstermektedir. Dersin konusu ile hazırlanan planlarda belirtilmektedir.
- Örgün eğitim gören kişi toplumun ihtiyaç doğrultusunda belirlenen amaca göre yetiştirilmektedir.
- Örgün eğitimde bireylerin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bireylerin gelişimi, toplumu sosyo ekonomik açıdan kalkındıracak en kuvvetli unsur olarak görülmektedir.
- Örgün eğitimde hedefler önceden belirlenmiştir. Amaç belirlenen hedeflere ulaşmaktır.
- Kişilerin potansiyellerinin en iyi şekilde ortaya koyulup geliştirilmesi ancak örgün eğitimle gerçekleşebilmektedir.

- Örgün eğitim, kişileri ve toplumu geliştirme sorumluluğunu ne kadar gerçekleştirirse o kadar önem arz eder.
- Örgün eğitimde farklı kalitede ki kişilerin farklı potansiyelinin ortaya çıkartılması ve geliştirilmesi sağlanmaktadır.
- Örgün eğitimde kullanılan kitaplar eğitimin devamlılığının bir göstergesidir.
- Örgün eğitimde kullanılan ders materyalleri, son teknolojiye sahip bilgileri içermektedir (Erdem, 2008).

Türk örgün eğitim sistemi " Okul Öncesi" eğitimi ile başlayarak, " İlköğretim", "Ortaöğretim" ve "Yükseköğretim" olarak devam eden bir süreci kapsamaktadır.

Okul öncesi eğitim

Okulöncesi eğitim, çocuğun dünyaya geldiği ilk andan itibaren ana eğitime başlayacağı zamana kadar arada geçen zamanı kapsayan, çocukların ilerleyen dönemlerinde mühim görev üstlendiği, bedensel, zihinsel, duygusal ve dil ilerleyişlerinin büyük oranda tamamlandığı, ailelerde ve kurumlarda öğretilen eğitimle, karakterinin oluştuğu, ilerleme ve eğitim sürekliliği olarak açıklanır (Aral vd,2000).

Okul öncesi eğitim, zorunlu ilköğretim dönemine gelmemiş çocukların eğitimini kapsar. Okul öncesi eğitim talebe bağlıdır. Okul öncesi eğitimin amacı, çocukların bedensel, ruhsal ve zihinsel gelişimine katkı sağlayarak, iyi alışkanlıklar kazanmasını temin ederek onları temel eğitime hazırlamak ve Türkçeyi doğru konuşmalarını sağlamak olarak belirlenmiştir (Erdem, 2009, s.11-12).

Aile, çocuğun ilk sosyalleştiği, deneyim kazandığı ilk öğrenme alanı olsa da ailelerin sosyol ve ekonomik durumları çocukların büyümelerinde çeşitliliğe neden olmakta ve bu çeşitlilikler ilerleyen eğitim dönemlerinde daha da çoğalmaktadır (Heckman, 2006; Paxson ve Schady 2007). Çocuğu yaşadığı topluma hazırlayabilmek için, iyi bir eğitim alabilmesi, planlı bir şekilde yönlendirilmesi önemlidir. Bu da okul öncesi eğitim kurum ve kuruluşlarında, resmi eğitim süreci ile mümkündür (Kitta ve Kapinga, 2015).

Okul öncesi eğitim programı, yaratıcı, yenilikçi, kendi sorunlarını çözebilecek kadar kuvvetli, olayları kreatif bir biçimde değerlendirebilen, kendi kültürlerini ve var olan tüm kültürlerin değerlerini yorumlayabilen ve anlayan kişilerin yetişmesini ilke edinmelidir (Tuğrul, 2005).

Çocuklar okul öncesi dönemde şimdiki ve gelecek yaşantılarını üst üste koyarak biriktirir ve bunlar arasında bağlantı kurmayı başarır. Bu durumun başarılıyla sonuçlanması bir taraftan olgunlaşmaya bir taraftan da verilecek eğitime bağlıdır. Okul öncesi eğitim, çocuğun ben kavramını, kendisini ifade etmesine olanak sağlayarak öz yeterliliğini geliştirir ve kendine güveni olan bağımsız bir kişilik kazanmasına yardımcı olur. Ayrıca fikir yürütme yeteneğini, yaratıcılığını ve hayal gücünün gelişmesinde katkı sağlar (Ömeroğlu, 1990; Yazar, 2007).

Okul öncesi dönemi, çocuğun etrafını keşfedip, öğrenmeye çalıştığı, hayat ile ilgili deneyimlerini edindiği ve bazı yetkinlikleri kazandığı, öğrenmenin en yoğun olduğu dönemdir (Kamay ve Köşker, 2006). Bu dönemde çocuklar almaya en yatkın olduklarından çevrenin olumlu olumsuz bütün etkilerine karşı açıklardır. Bu nedenle çevre, çocuğun gelişiminde aktif bir rol oynar (Maxwell, 2007). Erken çocukluk döneminin diğer yaş gruplarına nazaran farklı gelişim aşamaları ve ihtiyaçları vardır. Bu sebeple çocuklar için gerekli ortamların, bu ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak hazırlanması gerekmektedir (Çukur ve Delice, 2011).

Eğitim müesseselerinin çocukların, gelişim aşamalarına uygun olarak tasarlanmaları, çocukların alaka, talep ve sağlıklarına uygun tasarlanması okul öncesi eğitimden faydalanma derecesini arttırmaktadır. Bu hususta, eğitim ortamları oluşturulurken; mimarlık, mühendislik, çocuk gelişimi, eğitim, psikoloji gibi branşlar ile çalışmaları gerekmektedir. Çocuk gelişimine uygun olarak inşa edilmiş ve düzenlenmiş alanlarda nitelikli öğretmenlerle verilecek eğitim, okul öncesi eğitimin kalitesini artırmaktadır (Güleş, 2013).

İyi tasarlanmış eğitim alanları öğretmen ve çocuk arasındaki etkileşimi artıracak, bir ortam oluşturmaktadır. Nitelikli eğitimin omurgası olarak kabul edilen eğitim ortamları, eğitime olumlu fayda sağlayabileceği gibi diğer bir taraftan ket vurucu bir rol de üstlenebilmektedir. Eğitim alanlarının özel olarak tasarlanmış olması ve öğretmenlerin hazırlanan planın amaçları doğrultusunda düzenlemeler yapması son derece önemlidir (Cohen, Manion ve Morrison, 2010).

Ülkemizde çocukların okul öncesi eğitimden faydalanması 15. Yüzyıla yani Fatih Sultan Mehmet zamanına dayanır. Bu dönemlerde bir bakıma okul öncesi eğitim kuruluşlarının ilk oluşumları diyebileceğimiz okullar bulunmaktaydı (Aral vd. 2000).

Ülkemizde şuan uygulanan "36-72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı" 2006 yılında deneyip iyileştirmeler yapmak için uygulamaya geçilmişti.

Ulusal ve uluslararası yapılan çalışmalar sonunda 'Okul Öncesi Eğitiminin Güçlendirilmesi Projesi' 2012/2013 yıllarından itibaren yürürlüğe koyulmuş, gerekli düzenlemeler yapılarak proje tamamlanmıştır. Bu proje, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların güçlü öğrenme tecrübeleri vasıtasıyla, sağlıklı büyümelerini, tüm ilerleme alanlarının desteklenerek en üst seviyeye ulaşmasını, öz bakım yetkinliklerini kazanmalarını ve temel eğitime hazır bulunmalarını sağlamak maksadı ile geliştirilmiştir (MEB, 2013).

İlköğretim

Eğitimin amacı şüphesiz yetişmekte olan çocukların topluma sağlıklı ve faydalı bir birey olmalarını sağlamak, özelliklerini keşfedip eğitim aracılığıyla geliştirerek etkili bir birey yetiştirmektir. Bilhassa örgün eğitimin başlangıcı olan ilköğretimde bu temellerin oluşturulması oldukça önemlidir. Çünkü ilköğretim çocuğu ileriki yaşamında üstleneceği vazifeler için hazırlar. Bu süreçte öğrenilen bilgi, beceri, alışkanlık ve değerler çocuğun yalnızca öğrenim hayatını değil, topluma ve yaşamış olduğu dünyaya karşı iletişim kabiliyetini ve yaşam şeklini de önemli ölçüde etkilemektedir (Brophy, 1988; Senemoğlu, 1992; Varış, 1988).

İlköğretim eğitim süreçleri içinde en mühim öğretim basamağı olma önemini taşımaktadır. İlköğretim çocuğun ileriki döneminde üstleneceği görevler için yetiştirilmesinde önemli bir rolü vardır. İlköğretim döneminde öğrenilen bilgi ve yetenekler sonraki eğitim dönemlerinde öğrenilecek bilgi ve yetkinlikler için zemin oluşturmaktadır (Gürkan ve Gökçe, 1999).

İlköğretim; UNESCO Isced sınıflandırmasında genel hatlarıyla temel okuma, yazma ve matematik bilgilerinin öğretildiği, kişisel ve sosyal ilerleme için güçlü bir temelin atıldığı eğitim seviyesi olarak açıklanmıştır (UNESCO-UIS, 2012, s. 30). İlköğretim eğitim sisteminin ilk, orta ve yüksek gibi aşamalara ayrıldığı ülkelerde, okul sisteminin yapısını oluşturmak amacıyla kullanılmaktadır (MEB 2003a, s. 4). Türkiye' de ilköğretim 6-14 yaş aralığındaki çocukların eğitim ve öğretimini oluşturur. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 22. Maddesine göre ilköğretim kız ve erkek bütün çocuklar için zorunlu olup devlet okullarında parasızdır.

İlköğretimin amacı; çocukların yararlı bir birey olarak yetişmesini sağlayıp, onların lüzumlu bilgi, yetkinlik, tutum ve alışkanlıkların öğrenilmesi için elverişli ortamlar sağlamaktır (Ünal ve Ada, 2003). İlköğretim kurumları 8 yıllık ilköğretim

okulları, öğretici ve bütünleyici sınıflar ile özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar için okullar ve sınıfları içermektedir (Demirel ve Kaya, 2005).

Türkiye'de geçerli olan 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 1.maddesinde ilköğretimin açıklaması şu şekilde yapılmıştır;" İlköğretim kadın, erkek, bütün Türklerin milli gayelere uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir." İlköğretim toplumsal ve bireysel olarak birçok özellikler taşır (Günay, 2010). İlköğretim kişilerin ilk olarak düzenli bir şekilde eğitim-öğretim anlayışı ile karşılaştığı, ilerleme açısından en önemli dönemleri yaşadığı, bir açıdan da gelecek öğretim hayatının temellerini attığı bir süreçtir. Çocuklar için nitelikli bir geleceğin yolu, nitelikli bir ilköğretim süresinden geçer (Gürkan ve Gökçe, 1999).

Demirel ve Kaya (2005) 'ya göre, İlköğretim evresi, kişilerin içinde yaşadıkları toplumun bir ferdi olabilmesi için, o toplumun kurallarını öğrenmesi, değer ve inançlarını kabul edip uygulaması ile sürecek olan toplumsallaşma sürecinin, aileden sonra gelen en önemli kademesidir.

İlköğretim, neredeyse tüm dünyada, devletlerin yurttaşlarına eğitim temin ettiği için, eğitim organizması içerisinde mühim bir alan oluşturmaktadır. Okul öncesi, eğitim organizmanın ilk evresini oluştursa da birçok ülkede zorunlu olmadığı için, çoğu eğitimcilere göre ilköğretim, çocuğun eğitim dünyasındaki ilk evresi olarak kabul edilmektedir. İlköğretim, uygulandığı ülke yurttaşlarına ilk eğitimi sunması ile beraber ülke ekonomik ve toplumsal açıdan kalkınmasını da sağlar (Demirel ve Kaya 2005).

İlköğretim kişinin gelişiminin yanı sıra ülkenin kalkınmasını sağlamak açısından da önemli bir görev üstlenmektedir. Bu açıdan bakıldığında ilköğretim, kültürel mirasını ve değerlerini ileriki nesillere aktarma yoluyla toplumun devamlılığını sağlar. Kişilere bilgi, yeterlilik ve davranış kazandırarak toplumda sosyal ve kültürel seviyeyi artar. Yani, ilköğretim sayesinde eğitim topluluklara yayılırken hem kişilerin hem de toplumun hayat kalitesi yükselmektedir (Gültekin, 2007, s. 478). Toplum ve kişiler için temel ihtiyaç gibi olan ilköğretim (Tonguç, 2004, s. 12), çocuk sağlığı, beslenme ve eğitimi gibi tesirinin yanında, ekonomik gelişme, kazanç, verimlilik, gelir düzeyi ve doğurganlık üzerinde doğrudan yararlı etkileri vardır (Kavak, 1997, s.14).

Ortaöğretim

Resmi Ortaöğretim Kurumları; öğrencilerin ilköğretimin ardından sürdürdükleri, direkt Milli Eğitim Bakanlığı yapısında bulunan ve özel kuruma ait olmayan minimum dört yıllık genel, meslek ve teknik eğitim kuruluşlarının tamamını içine alan eğitim-öğretim kurumlarıdır. Halk arasında genellikle devlet liseleri olarak da adlandırılırlar (Dilaver, 2007 a.g.e., s.55).

Ortaöğretim, ilköğretimle ilgili, minimum dört yıllık eğitim veren genel, mesleki ve teknik eğitim kuruluşlarının tamamını kapsar. Ortaöğretim kuruluşlarının eğitim süresi Talim ve Terbiye Kurulunun 184 sayılı kararıyla 07.06.2005 tarihinde dört yıla çıkartılmıştır (Erdem,2009,s.12). İlköğretimi bitirenve ortaöğretime gitme hakkını edinen tüm öğrenci, ortaöğretime devam etme, ortaöğretim olanaklarından bilgi, beceri ve yetkinlikleri oranında faydalanma imkanına sahiptir.

Ortaöğretim amaç ve görevleri Milli Eğitimin genel amaçlarına ve temel prensiplerine uygun olarak,

- Öğrencilere ortaöğretim düzeyinde minimum müşterek bir eğitim kazandırmak, öğrencilerin kişi ve toplum problemlerini tanımasını sağlamak, çözüm yöntemleri bulmak ve ülkenin ekonomi, sosyokültürel iyileşmesine yardımcı olma şuurunu ve bilincini vermek,
- Öğrencileri, farklı program ve okullarla ilgi ve yetkinlikleri oranında yükseköğretime veya hem mesleğe hem de yükseköğretime yahut yaşama ve iş sektörüne hazırlamak, orta öğetimin amaçları arasında sıralanmıştır (Erdem, 2009,s.12).

Ortaöğretim, belirtilen amaç ve görevler dahilinde kendi içerisinde genel ortaöğretim ve mesleki teknik ortaöğretim olarak iyiye ayrılır. Genel ortaöğretim öğrencilerini yükseköğretim kurumuna hazırlamayı hedefler. Mesleki teknik ortaöğretim ise çoğunlukla öğrencileri iş ortamına yönlendiren eğitim programları uygular (Ünal ve Ada, 2003).

Ülkemizde devlet liseleri ücretsiz eğitim vermektedir. Öğrenciler bu liselerde yatılı ve gündüzlü olarak eğitim görebilirler. Yatılı liseler diğer şehirlerden gelen öğrencilerin kalması ve gereksinimlerini karşılaması içindir. Öğrenciler bu liselerin yurtlarında ücretsiz olarak ya da cüzi bir bedel karşılığında yararlanırlar. Liseler gösterdikleri eğitime göre çeşitli alanlara bölünmektedirler (Gül, 2019, s.59).

Bunlar:

- Mesleki ve Teknik Liseler
- Anadolu Liseleri
- Anadolu Öğretmen Liseleri
- Fen Liseleri
- Özel Liseler
- İmam Hatip Liseleri
- Sosyal Bilimler Liseleri
- Spor Liseleri
- Güzel Sanat Liseleri
- Konsolosluklara Bağlı Liseler
- Açıköğretim Lisesi

Anadolu ve Genel liselerde öğrenim gören öğrenciler birinci sınıfın son döneminde eşit ağırlık, sayısal, sözel, dil gibi bölümlerden birini seçerek sonraki dönemleri bu alanda okumaktadırlar. Ortaöğretim sonunda öğrenciler üniversiteye yerleşebilmek için iki ayrı imtihana girmek zorundadır. Bunlardan birisi Temel Yeterlilik Testi (TYT) ve diğeri ise Alan Yeterlilik Testi (AYT). TYT (Temel Yeterlilik Testi) öğrencilerin temel yeterliliklerini ölçen birinci oturum sınavıdır. AYT (Alan Yeterlilik Testi) ise öğrencilerin kendi alanlarındaki başarısını ölçen ikinci oturum sınavıdır ve lisans yerleştirme bu sınava göre yapılmaktadır (Gül, 2019, s.59).

Yükseköğretim

Yükseköğretim, genel manada, toplumun üst düzeydeki insan ihtiyacını gidermek, kültürün nesilden nesile iletilmesini sağlamak, bilimsel araştırmalar yöntemiyle toplum problemlerinin çözüme ulaşmasına yardımcı olmak vazifelerini üstlenmiş kuruluşlar olarak kabul edilmektedir (Başkan, 2001). Yükseköğretim kavramı bazı zamanlarda üniversite kavramıyla farklı anlamda kullanılırken bazı zamanlarda ise fonksiyonları bakımından birbirine yakın terimler olarak kullanılmaktadır. Yükseköğretim kavramını daha iyi ifade edebilmek adına bazı tanımlar aşağıda yer almaktadır;

…"Yükseköğretim, akademide verilen lisans eğitimleri ile, üniversite, meslek yüksek okulları, teknik eğitim veren enstitüler ve öğretmen yetiştirme okullarına verilen eğitimdir". Yükseköğretim çoğu zaman özgür fikirli sanat, bilim içerikli eğitimin öğretildiği ve bu eğitimin neticesinde birçok farklı alandan diploma verilen bir görevi

kapsar. Yükseköğretim ortaöğretimden sonra devam edilen bir eğitimdir. Yükseköğretim, liseyi bitirenlere, üniversite ve akademi gibi eğitim kurumları aracılığıyla tasavvur edip uygulayan yükseköğretim kurumlarını idare eden ve mesuliyetini taşıyan birimlerden oluşan kuruluş olarak adlandırılır. Yükseköğretim, kişileri akademik malumat ile donatmak üzere üniversiteler aracılığıyla sunulan bir hizmettir (Bayrak, 2007).

Yükseköğretimde var olan öğretim basamakları incelenirse; on sekiz yaşını takiben başladığı ve kendi içinde dört çeşit düzeyde gerçekleştirildiği söylenebilir (Başaran, 1996):

- Ön lisans iki yıl devam eden lisans öğretimini içermektedir. Kanuna göre ise, ortaöğretime dair en az dört yarıyıllık dönemi kapsayan ara insan gücü yetiştirmeyi hedefleyen yükseköğretimdir.
- Lisans eğitimi en az dört yıl süreli olup fakültelerde, yüksekokullarda gerçekleştirilmektedir. Genel olarak üniversiteler lisans eğitimi gerçekleştirmek için kurulmuştur. Kanuna göre ise, ortaöğretime dair, en az sekiz yarıyıllık dönemi içeren yükseköğretimdir.
- Yüksek lisans en az bir yıl devam eden eğitimi kapsar. Lisans sonrası uzman olma olanağı sağlar. Eğitim uzmanı, yüksek mimar gibi unvanlar yüksek lisans eğitimini tamamlayanlara verilmektedir.
- Doktora eğitimi yüksek lisans basamağı sonrasında, bilimsel çalışmalar gerçekleştirmek isteyenlere, belirli bir kapsamda daha derin bir şekilde uzmanlaşma olanağı tanır. Doktora bilim adamı unvanını veren bir öğrenimdir. Bazı mesleklerde doktora yapmadan çalışmak olanaksızdır. Kanuna göre ise, lisansa dair en az altı veya yüksek lisans veya eczacılık veya fen fakültesi mezunlarınca Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından düzenlenen esaslara göre bir laboratuvar dalında kazanılan uzmanlığa dayalı en az dört yarıyıllık programı içeren ve özgün bir araştırmanın sonuçlarını ortaya koymayı hedefleyen bir yükseköğretimdir.

Kalifiye insan gücü bir başka anlamıyla beşeri sermaye ülkelerin ekonomik ve sosyal refahın yükselmesinde oldukça ciddi bir yere sahiptir. Kişilerin yeterli bilgi ve yetkinlikler kuşatılıp topluma kazandırılmasında eğitim bilhassa yükseköğretim en mühim araçlardan biridir. Yükseköğretim nitelikli insan etkisini topluma kazandırmanın ve sosyal refahı yükseltmenin yanında kişilerin sağladığı gelir düzeyini iyileştirmesiyle

de kişisel refaha katkıda bulunmaktadır. Yükseköğretimin topluma ve kişilere olan bu yararları kişilerin yükseköğretim isteğini her geçen gün artırmaktadır (Uysal, Aydemir, 2016).

Öğrenciler, yükseköğretime girdiklerinde kaliteli eğitim ve akademik kadro, bilimsel yayın ve araştırmalara önem gösteren bir eğitim almayı istemektedirler (Gülcan, 2002). Buna ek olarak öğrenciler, toplumda sayılan bir mevkiye ve kendine güveni kazanmayı istemektedirler (Balcı, 2014). Diğer bir deyimle, bireysel, entelektüel ve toplumsal ilerlemeyi ummaktadırlar (Krishnan ve Vrcelj, 2009; Şahin, 2011). Benzer şekilde, yükseköğretimden muhtemel statü edinme, özgüven duygusu, yol gösteren kişi olarak anılma, aile ve toplum beklentilerini karşılama, yeni iş şeklinde belirtilebilir (Lam ve Kwan, 1999; Yıldız et al., 2010).

Günümüz için yükseköğretimin hedefleri Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonunun 5-9 Ekim 1998 tarihlerinde gerçekleştirdiği Dünya Konferansı'nda, şöyle açıklanmıştır (UNESCO 2000):

1. Fertlerin kişilere ve topluma hizmet etmesi,
2. (a) İnceleme ve sorgulama,
   (b) Eğitim ve Öğretim,
   (c) Toplumun tamamıyla iletişim ve beraberlik çalışmasıyla toplum ve kişiler için iyi bir gelecek oluşturmak
3. Daha iyi bir gelecek oluşturmak için
   (a) Küresel, bölgesel ve yerel problemlerin çözümlenmesinde etkin rol oynamak
   (b) Hoşgörü ve barış içeren bir kültürü küresel ölçüde geliştirerek, entelektüel ve etik dayanışmaya benzeşmesini sağlamak.
4. Bilgi çoğaltmak ve geliştirmek,
5. İnsanların hayatları süresince faydalanabilecekleri çeşitli eğitim faaliyetleri gerçekleştirmek.
6. Öğretim elemanlarını içeren eğitimin her seviyesini, her seviyede vazife bilen eğitimcilerin eski anlayışlarını değiştirerek; eğitim süreçlerinin verimliliğini artırmak.

Ülkemizde ise yükseköğretimin amacı yükseköğretim kanununda aşağıdaki şekilde beyan edilmiştir (Kitapçı, 1997):

MADDE4- Yükseköğretimin amacı:

a) Öğrencilerini;

(1) Atatürk İnkılapları ve İlkeleri doğrultusunda "Atatürk" Milliyetçiliğine bağlı,

(2) Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini taşıyan, Türk olmanın şeref ve mutluluğunu duyan,

(3) Toplum yararını kişisel çıkarının üstünde tutan, aile, ülke ve millet sevgisi ile dolu,

(4) Türkiye Cumhuriyeti Devletine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren, hızlandıracak programlar uygulayarak çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı haline gelmesini sağlamak,

(5) Hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı,

(6) Beden, zihin, ruh, ahlak ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş,

(7) İlgi ve yetenekleri yönünde yurt kalkınmasına ve ihtiyaçlarına cevap verecek, aynı zamanda kendi geçim ve mutluluğunu sağlayacak bir mesleğin bilgi, beceri, davranış ve genel kültürüne sahip vatandaşlar olarak yetiştirmek,

b) Türk Devletinin ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütün olarak refah ve mutluluğunu artırmak amacı ile; ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak,

c) Yükseköğretim kurumları olarak üst seviyede bilimsel çalışma ve araştırma yapmak, yeni bilgi oluşturmak, ilimin verilerini aktarmak, ulusal iyileşmeye yardımcı olmak; yurt içi ve yurt dışı kurumlarla işbirliği yaparak akademi camiasının önemli bir üyesi olmak, evrensel ve çağdaş ilerleyemeye katkıda bulunmaktır.

Bu amacı kısaca özetlemek gerekirse; ülkenin öğrenim tedbirlerini, toplumun üst düzeyde ve çeşitli aşamadaki insan gücü ihtiyacına göre öğrencileri ilgi ve yetkinlikleri oranında yetiştirmek, bilimsel alanlarda çalışmalar yapmak, Türk toplumunun ortalama düzeyini yükseltici ve kamuoyuna açıklayıcı bilimsel verileri sözlü ve yazılı iletişimle halka yaymak ve yaygın eğitim görevinde bulunmaktır (Erdem, 2008).

2.2.Uzaktan Eğitim Nedir?

2.2.1.Tanımlar

Eğitim devamlı gelişen kendini yenileyen bir süreçtir. İnsanlar için önem arz eden eğitim, insanın etkilendiği her durumda değişim göstermektedir. Bu doğrultuda günümüz toplumunda teknoloji hayatımızın her alanında önemli bir yer almakta ve teknoloji sayesinde her geçen gün daha fazla bilgi ile tanışılmaktadır. Günümüz çağını bilgi ve teknoloji çağı olarak ifade edecek olursak; bütün toplumların hedefi eğitimden sağlığa kadar tüm alanda teknolojiyi kullanarak insan kaynaklarının geliştirilmesi ve hayat boyu eğitimi ilk sıraya alarak kendilerine yer edinmeye çalışmaktır (Arı, 2010).

Uzaktan eğitim teriminden ilk olarak Winconsin Üniversitesi'nin 1892 yılı kataloğunda söz edilmiş ve yine ilk kez aynı üniversitenin yöneticisi William Lighty tarafından 1906 yılında yazılan bir yazıda bu terim kullanılmıştır (Uşun, 2006, s.6). Daha sonra bu terim, Alman eğitimci Otto Peters tarafından 1960 ve 1970'lerde Almanya'da tanıtılmış ve Fransa'da uzaktan eğitim kurumlarına Tele Enseignement ismi verilmiştir (Verduin ve Clark, çev. Maviş, 1994, s. 5).

Uzaktan eğitim hem öğrenenin hem de öğretenin farklı mekanlar da bulunduğu bir eğitim olarak tanımlanabilir. İlk zamanlarda mektupla öğretim olarak tanımlanan uzaktan eğitim, teknolojinin hızla ilerlemesiyle tanımlamaları da değişikliğe uğramaktadır. Süreç içerisinde teknolojinin de gelişmesiyle kendini daimi olarak yenileyen ve öğrencilerin gereksinimlerini karşılayan uzaktan eğitimin litaretür de çokça tanımı yer almaktadır (Kaçan ve Gelen, 2020, s.3).

Uzaktan eğitim tabirinden de anlaşıldığı gibi uzaktan kelimesi eğitimin nasıl yapılacağı ile ilgili bizleri bilgilendirmektedir. Uzaktan eğitimin tanımlanmasında farklı ifadeler olsa da hemen hemen hepsi benzer hususlara değinmişlerdir (Nişancı, 2005, s.16). Bunlardan bazıları şunlardır:

Eğitimci ve öğrenen kişilerin birbirlerinden uzak mesafede olduğunda herhangi bir resmi öğrenme yoludur (Koşar ve diğerleri, 2003).

Uzaktan eğitim, birçok öğretim fonksiyonunun, öğretici ve öğrencinin birbirinden uzak oldukları bir ortamda gerçekleştiği resmi bir eğitim şeklidir verilmiştir (Verduin ve Clark, çev. Maviş, 1994, s.10).

Geleneksel eğitimin öğretim yaşı, zamanı, yeri, metodu, hedefleri ve aynı sınırlılıklarına bağlı kalmaksızın; hususi olarak hazırlanmış yazılı, gerekçeler, kitle

iletişim programları ve kısa süreli yüz yüze eğitimin bir sistem bütünlüğü içerisinde olması ile gerçekleştirilen faaliyetlerdir (Rıza, 1997).

Öğretmen ve öğrenci zaman ve yer bakımından birbirinden farklı olduğu mekanlar üzerine oluşturulan uygulamaların tamamı " uzaktan eğitim" olarak adlandırılmaktadır (Uluğ ve Kaya, 1997).

İşman (2008), uzaktan eğitimi ayrı yerlerde olan öğretmen ve öğrencilerin, eğitim çalışmalarını, iletişim teknolojileri ve posta hizmetleri ile ortaya koyan bir eğitim motodu olarak açıklarken, Toprakçı (2008) ise, kablolu, kablosuz ve posta yoluyla iletişimi gerçekleştiren bağlantı üzerinden; internet, telefon, televizyon, video, bilgisayar, mektup, radyo vb. gibi araçlarla yapılan; öğrenci ve öğretmenin birbirinden fiziki olarak farklı mekanlar da olmalarına rağmen bir araya gelerek eğitim sürecini kısmen ya da tamamen gerçekleştirdikleri öğretim çalışmalarının tümü olarak tanımlamaktadır. Uşun (2006) ise uzaktan eğitimi, kaynak ile öğrenen öğrencilerin öğrenme ve öğretme zamanlarının önemli bir kısmında birbirleriyle ayrı platformlarda bulunduğu, öğrencilerin "yaşı, amacı, yöntemi, yer ve zamanı" gibi taraflardan bireylik, esneklik ve bağımsızlık olanağı sağlayan, öğrenme ve öğretme süreçlerinde; basılı dokümanlar, işitsel dokümanlar, görsel ve işitsel teknolojik aletler ve yüz yüze gerçekleştirilen eğitim gibi, evrak, araç, metot ve teknolojilerinin kullanıldığı, öğreten ile öğrenen arasındaki etkileşimin ise televizyon ve bilgisayar kaynaklı iletişim teknolojileri desteğiyle gerçekleştiği tasarı dahilin de düzenli bir teknolojik eğitim uygulaması olarak belirtmektedir.

İçten (2006, s.6), uzaktan eğitimin tanımını; " ……geleneksel nitelikteki eğitim- öğretim problemlerine bir alternatif olarak ortaya çıkmış, eğitim faaliyetlerini düzenleyerek ve öğretmenler ile öğrenciler arası iletişim ve etkileşimin özel olarak düzenlenmiş öğretim üniteleri ve farklı ortamlar yoluyla belirli bir merkezden yürütüldüğü bir öğretim şeklidir'' diye belirtmiştir.

Desmond'a göre (1996) uzaktan eğitim, kişisel öğrenmenin asıl gayesinin, teknolojinin esas araç olduğu, bir öğrenim kuruluşuna bağlı olarak yapılan düzenli programın olduğu, öğreten ve öğrenrenin fiziki olarak farklı, etkileşim olarak çift taraflı bir etkinin yaşandığı bir süreçtir.

Türk Dil Kurumu'nun tanımında ise uzaktan öğrenim, "öğrenci ile öğretmenin yüz yüze olmadan çeşitli iletişim araçları kullanılarak belli bir merkezden yapılan eğitim biçimi" olarak ifade edilmektedir (www.tdk.gov.tr).

Tanımlamalar farklılık arz etse de uzaktan eğitimin asıl amacı, farklı yerlerde bulunan öğrenen ve öğreteni bir araya getirerek eğitimi gerçekleştirmektir. Bu tanımlamalardan hareketle uzaktan eğitimdeki temel amaç; eğitimin sürekliliğinin önüne geçen zaman ve coğrafi engelleri bertaraf ederek, ilerleyen teknolojiye uyum sağlayabilen, zamanı ve mekanı önemsemeden bireylerin eğitimine katkı sağlayabilen yöntemlerle bireylere eğitim- öğretim olanağı sunmaktır (Gelen ve Kaçan, 2020, s.3).

Tarihsel süreci 1700'lü yıllara dayanan uzaktan eğitim geçmişten günümüze değin pek çok ülke tarafından uygulanmıştır. Fiziksel şartların tüm fertler için eşit koşullarda eğitim görme hakkını sınırlandırıldığı İskandinav ülkelerinde posta yoluyla başlayan uzaktan eğitim, ilk önce Avrupa da akabinde de Amerika kıtasında giderek yaygınlaşmıştır. 1728 yılında da İsveç'te başlayan uzaktan eğitim yöntemlerinin, Avrupa kıtasında bulunan diğer ülkeleri tarafından kabullenilmesi bir hayli vakit almış; önce 1840 yılında İngiltere akabinde de 1856 yılında Almanya uzaktan eğitim yöntemlerini eğitim stratejilerinde değerlendirmeye almıştır. Amerika'nın uzaktan eğitimli uygulamaya başlaması 1870'li yılları bulmaktadır (Uşun, 2006, s. 215-216).

Uzaktan eğitim ülkemizde ilk defa cumhuriyetin ilanından sonra 1924 yılında J.Dewey'in hazırladığı öğretmen eğitim raporu ile gündeme gelmiş ve 1927 yılı itibari ile eğitim litaretüründe yerini almıştır (Sarıtaş, 2009, s.151). Fakat 1950'li yılların ortalarına kadar uzaktan eğitimle alakalı mühim bir atılım yapılmamıştır. Ülkemizde, 1956 yılı eğitimde dönüşümün başladığı tarih olmuş; bu tarihte Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Banka ve Ticaret Hukuk Araştırma Enstitüsü, banka çalışanları için mektupla öğrenim uygulamasını başlatmıştır (Kaya, 2002, s. 31). Yapılan bu uygulama Türkiye'de iletişim teknolojilerinin eğitime dahil edilmesi adına da yaşanan ilk girişimdir.

Ankara Üniversitesi tarafından uygulamaya konulan mektupla öğrenim uygulaması Milli Eğitim Bakanlığı'nca da onaylanmış ve uzaktan eğitim faaliyetleri Bakanlıkça desteklenmeye başlanmıştır. 1959 yılında ise Bakanlık yapısında mektupla öğretim merkezi kurulmuştur. 1966 yılında mektupla öğretim merkezinin genel müdürlük (Mektupla Öğrenim ve Teknik Yayınlar Genel Müdürlüğü) seviyesine getirilmesiyle mektupla öğrenim, okula devam edemeyen çocuklar ile mesleki ve teknik okulları dışarıdan bitirmek isteyen yetişkinler için önemli bir fırsat olmuştur (Şahin ve Perkmen, 2011, s.38)

Tarihi bihayli eski zamanlara dayanan uzaktan eğitim yöntemleri, yazılı gereçlerin uzakta bulunan kişilere gönderilmesiyle başlamış ve ilerleyen teknoloji ve eğitimdeki gelişmeler ile beraber günümüzde bihayli yaygınlaşmış ve popüler olmuştur. Eğitimin bireyselleşmesiyle beraber ehemmiyeti daha da artan uzaktan eğitim, son zamanlarda süratlı bir ilerleme göstermiştir. Dünyanın birçok ülkesinde uzaktan eğitim yöntemlerine gerekli yatırımlar yapılmaktadır. Ülkemizde de bu alanda çalışmalar yapılmakta, bilhassa üniversiteler ve Milli Eğitim Bakanlığı bu alanı önemseyerek, hem öğrencilerin hem de çalışanlarının eğitiminde uzaktan eğitim yöntemini uyguladığı görülmektedir. Bilgiye erişmenin kolaylaşması ve öğrenilecek bilgilerin devamlı çoğalması uzaktan eğitim yöntemlerini gerekli hale getirmektedir (Gelen ve Kaçan, 2020, s.4).

Gerek Türkiye'de, gerekse de dünyada eğitime verilen önem çok büyüktür. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri eğitim ve öğretim seviyeleriyle doğru orantıya sahiptir. Fırsat eşitsizliği eğitimin en temel problemlerinin başında gelmektedir. Özel okulların olması ve sınıflarda eğitim gören öğrenci sayıları derslerin verimini etkilemektedir. Geleneksel eğitimde karşılaşılan diğer sorun da öğretim programlarında yaşanan plansızlıktır (Altuncı vd., 2009, s.315-316). Sınıflardaki materyal sayısının ve fiziki durumların istenen seviyede olamayışı uygulamalı eğitim projelerinin ilerleme göstermesi önündeki en büyük engeldir. Geleneksel eğitimde yaşanan temel sorunlar, maddi problemler ve teknolojik yetersizlik uzaktan eğitim uygulamalarının ilerleme göstermesini sağlamıştır. Köklü bir geçmişi mevcut olan uzaktan eğitim hizmetlerinin ortaya çıkmasını mecburi kılan nedenler aşağıda belirtilmiştir (Odabaş, 2004, s.2):

- Küreselleşme ile beraber toplumsal dinamizm dönüşmeye başlamış, insan hayatına bağlı olarak ekonomik ve toplumsal şartlar değişmiştir.
- Toplumsal ve ekonomik şartların değişim göstermesiyle yetkin iş gücüne gereksinim artmış, buna bağlı olarak çalışan insan gücü aynı oranda azalmaya başlamıştır.
- 21. yy da bilgi, sermaye ve işgücü gibi etkenlerin de önüne geçerek ekonomik açıdan önemli bir duruma gelmiştir.
- İletişim- bilgisayar teknolojilerinin ilerleme göstermesiyle beraber bilgi daha hızlı bir şekilde yayılmaya başlamış, doğru ve güncel bilgiye olan gereksinim artmıştır.

- Yalnızca okullarda değil, değişiklik gösteren ekonomik ve toplumsal şartlara uyum sağlayabilmek için personel ve işçilerin de eğitimine gereksinim duyulmaya başlamıştır.

Sanayileşme ve sonrasında bilgi toplumuna dönüşüm süreciyle beraber dünya üzerindeki aşağı yukarı her toplum bu hızlı değişime uyum sağlamak durumunda kalmış, değişen toplumsal ve ekonomik gereksinimlere göre yeni eğitim modelleri arayışlarına girmiştir (Girginer, 2002, s.276-277).

Teknoloji alt yapılı bir eğitim uygulaması olan uzaktan eğitim bilhassa iletişim teknolojilerinin giderek değişmesiyle eğitimde alışık olunmayan fırsatların ve imkanların önünü açmış ve şahıslara istendikleri mekanda istedikleri zamanda eğitim olanağı sağlanmasına imkan tanımıştır. Toplumlara mesafesiz bir yakınlık sunan, açıkçası çok sayıda uzmanı tek bir platform üzerinde bir araya getiren iletişim teknolojileri, başta uzaktan eğitim olmak üzere, yeni eğitim modellerinin de gelişmesine öncülük etmiştir. Uzaktan eğitim uygulaması kişilere sürat, rahatlık ve eğitimde yeni imkanlar sunarken bireyden, bilgi ve iletişim teknolojilerine hâkim olma ve bu teknolojileri kullanabilme yeteneklerini geliştirmesini zaruri kılmaktadır (Devran ve Elitaş, 2017, s.33-34).

Uzaktan eğitim farklı metotlar aracılığıyla gerçekleştirilebilmektedir. Uzaktan eğitimde amaç bir noktadan birçok noktaya eğitim faaliyetlerinin ulaştırılmasıdır. Bilgisayar tabanlı öğretim; CD, DVD gibi ortamlar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Online öğretimde ise sanal ortam, sosyal medya, internet ve intranet kullanılmaktadır. Elektronik öğretim daha etraflı bir mahiyettedir. Her çeşit elektronik iletişim teknolojisinin (uydu yayını, televizyon yayını, video yayını, internet, intranet, CD, DVD) kullanılarak uygulanan elektronik öğretim günümüzde güncel bir durumdadır. Uzaktan eğitim ise yukarıda belirtilen tüm usullerin birlikte kullanıldığı çok yönlü ve yenilikçi bir eğitim hizmetidir (Kırık, 2014, s.77-78).

Teknolojide yaşanılan değişimler global eğitimde genel ve ortak çözüm hususlarının geliştirilmesine olanak verirken, bunun yanı sıra kişilerden beklentinin artmasına, eğitim kalitesinin üst düzeyde değerlendirmesine neden olmaktadır.

Uzaktan eğitim, üniversitelere uzak mesafelerde yaşayan öğrenciler için uygun bir eğitim yöntemidir. Buna ek olarak, uzaktan eğitim, Türkiye gibi gelişmekte olan ve üniversite sayısı yeterince olmayan ülkelerde, daha fazla öğrenciye üniversite eğitimi

sağlamada faal olarak kullanılabilir. İnternet ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemeler uzaktan eğitimde maliyetin düşürülmesinin yanında, etkileşim, zengin görsel materyal kullanımı ve eşzamanlı-farklı zamanlı kullanım imkanlarıda sağlamıştır. Eğitimde etkileşim ve iletişim oldukça önemlidir. Uzaktan eğitim teknolojileri ilk olarak kullanılmaya başlandığında normalde etkileşimli değil iken ilerleyen teknoloji ile öğrenen-öğretici, öğrenen-öğrenen ve öğrenen-öğretici materyal etkileşimini artırmıştır (Balaban, 2012, s.14-15).

Elitaş (2017, s. 85) uzaktan eğitimin varolmasında, eğitimde yaşanan şu aksaklıkların rol oynadığını belirtmektedir:

1. Artan nüfus ile birlikte öğrenci sayısının giderek çoğalması,
2. Artan öğrenci nüfusuna rağmen kaliteli öğretmen sayısında artış olmaması,
3. Eğitim kurumlarının tüm bölgelere aynı şeklide dağılmayışı
4. Reşit olan kişilerin eğitime gösterdiği ilgi,
5. Teknolojinin eğitime dahil edilmesi,
6. İçerisinde bulunduğumuz zamanda asıl sermayenin ‘bilgi’ olması ve bilgiye kolay ve hızlı yoldan ulaşılmasının eğitimin hedelerinden biri haline gelmesi.

İletişim teknolojilerinin globalleşmesi küresel eğitim sisteminin meydana gelmesine neden olmuş; internet, fiber optik, bilgisayar, televizyon ve başka bilişim yöntemlerinde yaşanan önemli gelişmeler eğitimde modern kullanımların gerçekleşmesini sağlamıştır. Gerek Türkiye’de, gerekse de dünyada uzaktan eğitim toplumsal gelişim adına önemli bir yere sahiptir (İşman, 2011, s. 3-4).

İlkokul, ortaokul, lise ve üniversite gibi kurumların yanında bakanlıklar, kurslar, devlet kurumları vb. da uzaktan eğitim uygulamalarından sıklıkla yararlanmaktadırlar. Maddi durumu olmayan, öğrenim görebilme imkanı olmayan insanların daha çok yararlandığı uzaktan eğitim genel bir anlatımla; elektronik olan ya da olmayan yöntemler aracılığıyla özel iletişim tarzları gerçekleştirilerek zaman ve mekan sınırlarını ortadan kaldıran pek çok öğrenme etkinliğini kullanan kişilere tanıtan planlı, tasarlanmış kapsamlı bir öğrenme faaliyetidir (Altıparmak, 2011, s.320).

Sonuç olarak uzaktan eğitim kavramı, bilişim teknolojisiyle olan bağlantısı net bir şekilde görülmekte ve bu bağlantıya binaen ikisi arasında mevcut olan yakınlığın her zaman sağlam olması gerekmektedir. Bu uygulama günümüz eğitim problemlerine katkı sağladığı gibi daha faal bireyler yetiştirmektedir. Bilim çevrelerinde farklı tanımlar olsa

da amaç aynı olup eğitime sağladığı katkısı belirtilmekte ve kavram olarak da geleneksel eğitim yapısından daha değişken ve katılıma daha açık bir yapıya sahip olduğunu belirtmektedirler. Kavramın içerisinde var olan uzaktan kelimesinin bir mesafeden çok mesafesizliği kapsaması ve eğitimin talep edildiği takdirde mekana, uzaklığa ve belirli bir zamana gereksinim duyulmadan hemen uygulanmasını da içermektedir (İşman, 2011, s.31).

2.2.2.Uzaktan Öğretim

Tarihte ilk olarak mektupla yazılı olarak başlayan uzaktan öğretim süreci, radyonun icat edilmesi ile işitsel ve akabinde televizyonun icadı ile de görsel olarak gelişimini devam ettirmiştir (Moore ve Kearsley, 2005; Simonson, Smaldino, Albright ve Zvacek, 2012, s.150-192). Uzaktan öğretim, her türlü (kablolu, kablosuz ve posta) iletişimi sağlayan bağlantılar üzerinden; her türlü (internet, intranet, video, telefon, televizyon, bilgisayar, radyo, mektup vb.) araçlarla sunulan; öğrenci ile öğretmenin birbirlerinden somut olarak bağımsız ortamlarda olmalarına karşın aynı zamanlar da bir araya gelerek öğrenme ve öğretmeyi kısmen ya da tamamen gerçekleştirdikleri öğretim eylemlerinin tamamıdır (Toprakçı, 2008). Ancak uzaktan öğretimin niteliğindeki en kapsamlı değişimi ve gelişimi internetin yaygınlaşmasıyla birlikte web tabanlı eğitim teknolojileri ile olmuştur (İşman, 2011; Parsad ve Lewis, 2008, s.90-95; Simonson ve diğerleri, 2012, s.150-192).

Bilgisayar ve internet teknolojilerinin beraberinde telekomünikasyon teknolojisinin de hızla bir şekilde ivme kazanması çok daha hızlı ve geniş yelpazeli iletişim olanakları ortaya çıkmıştır. Bilhassa internet, iletişim hususunda kıtalar ve ülkeler arasındaki mesafeleri ortadan kaldırmış ve insanlara birbirleri ile rahat bir şekilde iletişim kurabilmeleri için olanaklar sağlamıştır. Eğitim ve öğretim, teknolojideki hızlı gelişmelerden etkilenerek internet ortamında öğretimin en baştan şekillenmesine yol açmıştır. Posta (mektup), radyo veya televizyon yoluyla yapılan öğretim yalnızca tek yönlü bilgi aktarım şeklinde gerçekleşmiştir. Bilgisayar ve internet ile birlikte karşılıklı olarak iletişim imkanı sağlanmıştır. Uzaktan öğretim özellikle salgın döneminde, eğitim kurumlarının mutlak bir parçası haline gelmiştir (Ak ve diğerleri, 2018, s.75).

Uzaktan öğretim yerine uzaktan eğitim, online eğitim, online öğretim, çevrimiçi eğitim, çevrimiçi öğretim, dijital öğrenme, e-öğrenme, web tabanlı eğitim, bilgisayar

tabanlı eğitim, bilgisayar destekli öğretim, uzaktan öğrenim, uzaktan öğrenme ve ara sıra da açık öğretim benzeri değişik kavramların kullanıldığı gözlenmektedir (Anderson, 2008; Özer, Günlük ve Özcan, 2019)

Uzaktan öğretimin kavramsal olarak bir takım destek noktaları vardır. Bu kavramsal destekler şu şekilde sıralanabilir. Yeni eğitim-öğretim imkanı sağlama, iş ve eğitim bütünlüğünü temin etme, eğitim ve öğretimde demokratikleşme, yaşam boyu eğitim, bireysel olgulara yönelme, kurumlardan etkili yararlanma ve teknoloji-eğitim entegrasyonudur. Ayrıca, birey ve toplum ihtiyaçlarına yönelme, çok boyutlu birleşmeyi temel alma, büyük topluluklara ulaşma, bireysel-toplumsal öğretim bütünlüğü, eğitim talebi, mali imkan dengesi de bu kavramsal destekler arasında bulunmaktadır (Dündar ve diğerleri, 2017, s.189)

Uzaktan öğretimin dayandığı başlıca varsayımlar ise; bireylerin farklı eğitim-öğretim imkanlarına ihtiyaç duyması, mevcut olan uygulamaların bunu karşılayamaması, var olan uygulamalara yeni imkanlar ilave edilerek bireysel-bağımsız öğrenme ile toplumsal eğitimin sağlanmasıdır. Meydana gelen bu yeni alternatifler geleneksel eğitim-öğretim uygulamalarının eksikliğini zamanla tüm bireylerin eğitim-öğretimden eşit yararlanmalarını sağlamaktadır. Dünyada birçok ülkede, farklı türdeki eğitim-öğretim sorunlarının çözümü için uzaktan öğretim yönteminden yararlanılmaktadır (Dündar ve diğerleri, 2017, s.187).

Teknoloji ile uzaktan öğretim arasında bulunan kuvvetli etkiler arasında uzaktan öğretime hız kazandıran en mühim etmenin teknoloji olduğu belirtilmektedir (Casey, 2008, s.45).

Yeni iletişim teknolojileri içinde bulunduğumuz yüzyıl da uzaktan öğretim sürecinin daha kapsamlı ve daha hızlı hizmet verme kalitesini yükseltmiştir. Mektup ile başlayarak günümüze kadar gelişen uzaktan öğretim serüveni, şimdilerde akıllı telefonlar, kişisel bilgisayarlar ve internetin tüm hayatımıza dahil olmasıyla beraber yöntemsel olarak değişime uğramıştır. Böylelikle uzaktan öğretim artık bilim alanı olarak kabul görmüştür. Uzaktan öğretimin zaman içerisinde değişime uğramasının nedenleri arasında sadece teknoloji bulunmamaktadır. 21. Yüzyıl da uzaktan öğretimin hızla gelişmesini etkileyen çok sayıda, politik, ekonomik ve sosyolojik öğelerin olduğu söylenebilir.

Uzaktan öğretimin uğradığı ilerlemeleri görmek için 21. yüzyılda farklılık gösteren değişkenlerin ve bu değişimlerin gereksinim duyulan insan kesitlerine ve bu

nedenle yükseköğretime tesirlerinin iyi anlaşılması gerekmektedir. Bu değişkenlerden küresel ekonomi eğilimi, bilişim teknolojilerinin artması, meydana gelen farklı iş alanları, 21. Yüzyılda gereksinim duyulan insan ihtiyacının yeniden belirlenmesini zaruri kılmıştır. Yeni dönemde gereksinim duyulan insan kesitleri sürekli eğitim ve yaşam boyu öğrenme esasında tek başına öğrenme, teknoloji ve bilgi okuryazarlığı, yabancı dil, dijital vatandaşlık, ilerleyen ve gelişen şartlara alışmak ve devamlı yenilenen bilgiyi izleme etrafında şekillenmektedir (Fırat, 2016, s.143).

Küresel ölçüde yeni öğrenen toplulukların yaş, cinsiyet, kültür, dil, öğrenim seviyesi, meslekleri ve eğitim gereksinimi de artmakta ve değişiklik göstermektedir. Yerel öğretim kurumları bu yeni öğrenenlerin öğretim gereksinimlerini karşılamada birçok kez eksik kaldığından, hem yerel hem de küresel boyutta uzaktan öğretime duyulan ihtiyaç fazlalaşmıştır. Uluslararası ölçekte UNESCO ve Avrupa Birliği'nin yaşam boyu öğrenme planlarının merkezinde daha çok uzaktan öğretim bulunmaktadır (Akan, 2012, s.24-25).

Uzaktan öğretimin dünya genelinde sık görülmesini, ivme kazanmasını sağlayan etkenler (Fırat, 2016, s.143):

- Bilgisayar ve İnternet teknolojilerinin yaygınlaşması,
- Alanlarda uzmanlaşma ve devamlılık gereksiniminin artması
- Kitle iletişim araçlarının daha da yaygınlaşması
- Hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının artması
- Yaşam boyu eğitim ihtiyaçları
- Lisansüstü eğitime olan rağbetin fazlalaşması
- Öğrenme gereksinimlerinin çeşitlenmesi
- Uzaktan öğretim ile eğitim maliyetinin azalması
- Uzaktan öğretim ile eğitimin kişiselleşmesi
- Meydana gelen yeni meslekler ve iş alanları
- Mevcut coğrafi ve ekonomik sorunlar
- Yabancı dil eğitiminin artması
- 21. yüzyılda vatandaşlık, demokrasi ve fırsat eşitliği
- Disiplinler arası meslekler ve iş alanlarının fazlalaşması

Uzaktan öğretim, yükseköğrenim de öğretim elemanı eksikliği nedeniyle yapılamayan dersler yerine kullanılabilir. Kalabalık amfilerde yapılan dersler yerine de

kullanılabilir. Vereceği ders konularını tam olarak hakim olmayan veya anlatacağı konunun eğitimini almamış kişiler tarafından verilecek eğitim yerine, konunun ve alanının uzmanları tarafından hazırlanarak Internet'e konulan derslerle eğitim verilmek istenildiği zaman kullanılabilir. Sürekli eğitimde kullanılabilir. Meslekte yükselme, daha iyi kariyer elde etme veya mesleğinde başarılı olmak için gelişen ve değişen bilgileri öğrenmede kullanılabilir. Veya maddi olanaksızlık, bedensel özürlülük ve hem çalışıp hem de okumak isteyen bireylerin eğitiminde kullanılabilir (Burma, 2008, s. 17). Kısaca özetlemek gerekirse uzaktan öğretim eğitimin her alanında hizmet verebilir.

2.2.3. Uzaktan Öğrenim

Bilgi iletişim teknolojilerindeki ilerlemenin toplumda ve küresel ekonomide neden olduğu değişime bağlantılı olarak bu farklılığa alışmak için eğitim ve öğretimde de aynı tarzda bir değişikliğe ihtiyaç duyulmuştur. Bilgi iletişim teknolojileri, toplumun ihtiyaçlarını yerine getirmek için gereken araçlar ve eğitim yöntemleri için içerik oluşturma becerisi ile çok geniş bir çapta eğitimde öncü bir şekilde kullanılmıştır. Öğrenme becerisi ve bireyselleştirilmiş öğrenme tecrübelerine kolaylıkla erişim sağlamakta ve yaşam boyu öğrenmeyi gerçekleştiren yenilikçi öğrenme araçları ve kaynakları içermektedir (Kesim, 2009). Eby (2013), bilişim ve iletişim teknolojilerindeki ilerleme ve yeniliklerin gerek formal gerek informal öğrenme uygulamalarının bütünleştirildiğinden bahsetmekte; bu bağlamda uzaktan eğitim platformlarının uygulama ve dizaynnı hem geleneksel eğitim çerçevesi içinde hem de yaşam boyu öğrenme anlayışı doğrultusunda değişip dönüştüğünü belirtmektedir.

Uzaktan öğrenimin kökeni 19. yüzyılın sonlarına dayanan, özellikle 20. Yüzyılın son dönemlerinde daha yaygın kullanımlarına rastlanılan disiplinler arası bir çalışma sistemidir. Her ne kadar aynı kavramı tanımlasalar da, uzaktan öğrenme için farklı zamanlarda içerisin de bulunduğu zamanın teknolojisiyle de bağlantılı olarak uzaktan eğitim, mektupla öğretim, bilgisayar destekli öğretim, internet tabanlı öğretim ve e-öğrenme gibi farklı isimler kullanılmıştır (Aydın, 2011).

Uzaktan öğrenimi öğrenen bireylerin birbirlerinden ve öğrenme ortamlarından zaman ve ortam bağlamında uzakta olduğu, etkileşimlerinin ise uzaktan iletişim yöntemlerine dayalı olarak gerçekleştirildiği öğrenme süreci ve bilim dalı olarak tanımlamıştır. Belirli bir mekan ve zamandan tarafsız olarak verilen uzaktan öğrenme, öğrencilere eğitsel dokümanların dijital ortamda yapılandırabilme, çeşitli teknolojik

öğretme-öğrenme sürecinde katılabilme, her zaman giriş sağlayabilme gibi özellikler içeren etkin bir öğrenme şeklidir (Telli Yamamoto ve Altun, 2020).

Uzaktan öğrenim ortamlarında uygulanan derslerle alakalı çalışmalarda, Yaman (2015), öğrenenlerin bilgisayar okur-yazarı olduklarını ve teknolojiyle yakın ilişki içerisinde bulunarak günün herhangi bir vaktinde taşınabilir bilgisayarlar, tabletler ya da akıllı telefonlar aracılığı ile internete kolaylıkla ulaşabileceklerini söylemiştir. Bunun bir avantaj olmasının yanında, dezavantajı olduğundan da bahsederek, bu cihazlara ya da internet ulaşımına her öğrenenin sahip olamayacağını ve bu sebeple ortak zorunlu derslerin kimi öğrenenler için zorluk oluşturabileceğini belirtmiştir.

Uzaktan Öğretim Tanımı

Çoğunlukla uzaktan eğitim için uzaktan öğretim ve uzaktan öğretme terimleri kullanılmaktadır. Öğrencilerin ve öğretmenlerin fiziksel olarak farklı ortamlarda bulunmaları nedeniyle, bütün bu öğretim yöntemlerinde öğretim, iki taraflı olduğu kadar destekleyici bazı cihazlar ya da elektronik araçlar ve yazılı materyallere bağlıdır. Uzaktan öğrenim, öğrenci odaklı bir terimdir ve kurumun görevini ihmal etmeye meyillidir. Böylece uzaktan öğretim de " öğretmen merkezliliği" ve "kurum" u vurgulamaktadır (Uşun, 2006, s.9)

Uzaktan öğretim, geleneksel eğitimin yaşı, zamanı, yeri, prosedürleri, hedefleri vb. sınırlamalarına ihtiyaç duymadan; özel olarak düzenlenmiş yazılı materyaller, kitle iletişim araçları ve ara sıra yüz yüze öğretimin bir yöntem çerçevesi içerisinde dahil olması ile yürütülen kişiselleştirilmiş, kendi kendine eğitim (öğretim) faaliyetleridir (Hızal, 1983, s. 21).

Uzaktan öğretim çift taraflı iletişimi, eğitim süresinin temel bir bileşeni olarak gören ve bu kavrama ait olarak geliştirilmiş bir öğretim yöntemidir (Henri, 1990).

Birçok ülkede tüm seviyelerde eğitimi gerçekleştirmek köy ya da şehir gibi yerleşim merkezlerinde mevcut eğitim kurumundan, yer ve zaman yönünden hareket haline geçen insanlar için geliştirilmiş bir öğretim uygulamasıdır (Uşun, 2006, s.10).

Uzaktan öğretim, bilhassa "öğrenme zamanı" yönünden büyük kolaylık gösteren planlı ve sistematik bir çalışmadır. "Öğrenme yeri" açısından bir sınırlılık söz konusu değildir. Ancak "öğrenme hızı" yönünden büyük esneklik sağlar. Bu sistemden faydalanmak için öğrencilerin, belirtilen yaşlarda olmaları veya belirli eğitim programlarını bitirmiş olmaları gibi koşullar da aranmaktadır (Uşun, 2006, s.12).

Uzaktan Öğretim, geleneksel sınıf ortamında eğiticinin göstereceği bir eğitimin sanal sınıf ortamında ekranlarının başındaki çok sayıda kişiye ulaştırılmasıdır. Öğretim, öğrenmelerin gerçekleşmesi için bilginin ve ortamın düzenlenmesi olarak tanımlanabilir. Ortam denilince sadece öğretimin yapılacağı mekan değil, bilginin aktarılmasında ve (öğrenen) bireylere çalışmalarına yol gösterilmesine öncülük edilmesinde kullanılacak yöntemler, araç gereçler ve materyaller de kastedilmektedir (Demirel ve diğerleri, 2002, s.13-14). İnsanlar öğrendiklerinin %83'ünü görme, %11'ini işitme, %3.5'i koklama, %1.5'i dokunma ve %1'ini tatma duyuları ile edinilen deneyimleri ile öğrenir (Ergin, 1995, s.66; Şahin ve Yıldırım, 1999, s.14).

Öğrenmenin daha rahat ve kalıcı olması; öğretimin çok sayıda duyu organına hitap eden gereçler ve aktivitelerle desteklenmesine bağlıdır. Bu da eğitim teknolojisi kavramını ifade etmektedir. Bilgisayarlar, Internet ve Uzaktan Öğretim eğitim teknolojisini kullanmaktadırlar. Uzaktan öğretim, öğrencilerin farklı zaman ve ortamlarda eğitim süreçlerini devam ettirebilmeleri için kurulan bir alt yapıdır (Hakkari, 2018). Başka bir tanıma göre ise; pedagojik araçların kullanıldığı, internet ve web teknolojileri ile etkinleşen, bununla birlikte anlamlı faaliyet ve etkileşimler ile bilgi ve öğrenmenin basitleştirildiği açık ve harmanlanmış öğrenme ortamı olarak tanımlanmıştır (Dabbagh ve Bannan-Ritland, 2005).

Uzaktan öğretim, geleneksel eğitim ve öğretim süreçlerinin birçok sınırlılıkları sebebiyle ortaya çıkan, yüzyüze eğitimin uygun olmadığı durumlarda, belirli merkezlerden yönetilen, daha fazla kişinin kendi başına öğrenmesini amaçlayan, eğitim içeriklerinin özel araçlarla öğrenenlere özel olarak hazırlandığı ve çeşitli teknolojik cihazların kullanıldığı bir eğitim yöntemi olarak da tanımlanmaktadır (Banar ve Fırat, 2015).

Yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte açık ve uzaktan öğrenme, evrilerek gelişmiş; internetin de hayatımıza girmesiyle günümüzde geniş kitlelere yayılma olanağı bulmuştur (Aybat ve Özgün, 2020).

Uzaktan öğretim bir eğitim kuruluşunun öğrencilerinin ve öğretmenlerinin yer olarak aynı yerde olmadığı, farklı teknolojik aletler vasıtasıyla bilgiye ulaştığı, bilgiye ulaşma yönteminin kişilerin uygun zamanında gerçekleştiği bir eğitim uygulamasıdır (Akdemir, 2011).

Uzaktan öğretim, geleneksel öğretim yöntemleriyle uygulanması münkün olmayan, öğrenci ve öğretmenlerin ayrı ortamlarda kişilerin bağımsız, daha esnek fakat

belirli bir standarda sahip, düşük maliyetli, öğrenmede devamlılığa olanak sunan, daha pratik ve ölçme değerlendirme kapsamında daha çok farklılık sunan bir eğitim modelidir (Demir, 2014). Fakat sistemden kaynaklı teknolojik altyapı yetersizliği, eğitime dair bilgilendirici kılavuzların temin edilmemesi, kullanıcıların sistemi öğrenmeye özgü eğitime gereğince zaman ayırmaması, geri bildirim ve destek sağlayacak birimlerin oluşturulmaması ya da yetersiz oluşu gibi sebeplerle de risk oluşturmaktadır (Balaban, 2012).

Uzaktan Öğretimin Bazı Alt Kavramları

Daha evvel belirtildiği üzere, uzaktan öğretim " öğretmen odaklılığı" ve "kurum" u vurgulamaktadır. Uzaktan öğretim en geniş manada kullanılmakta ve aşağıda belirtilen bütün uzaktan öğretim anlam ve metotlarını içermektedir (Uşun, 2006). Uzaktan öğretime dair bazı alt kavramlar şunlardır:

Bilgisayar Tabanlı Öğretim

Bilimsel ve teknolojide ki ilerlemeler, endüstriden sonra eğitimi de etkisi altına almış ve bu nedenle bilişim teknolojileri, eğitim modellerine entegre edilmeye çalışılmıştır. Bilişim teknolojilerindeki ilerleyiş eğitim kurumlarının modern teknolojilere adapte olmayı gerekli hale getirmiştir (Durak, 2014; Sarıtepeci, 2012; Şaban ve Şeker, 2010).

Günümüzde bilişim teknolojilerinin eğitime entegrasyonu ile alakalı en detaylı gelişme "Bilgisayar Tabanlı Öğretim" modelidir. Bilgisayar tabanlı öğretim, …"bilgisayarın öğrenmenin gerçekleştiği bir platform olarak kullanıldığı, öğretim sürecini güçlendiren ve öğrenciyi güdüleyen, öğrencinin kendi öğrenme hızına göre faydalanabileceği ve kendi kendine öğrenme ölçütünün bilgisayar teknolojisi ile bir araya gelmesinden oluşmuş bir öğretim şeklidir" (Şahin ve Yıldırım, 1999).

Başka bir tanımlamaya göre de BTÖ, ders içeriklerinin ve öğretim faaliyetlerinin bilgisayar aracılığıyla aktarılmasıdır. Öğrencinin motivasyonunu yükseltmeyi amaçlayan bilgisayar tabanlı öğretim de, bilgisayar, öğretmene destek amaçlı bir araç olarak kullanılmaktadır. Farklı bir ifade ile bilgisayar tabanlı öğretim öğretmenin rehber, bilgisayarın ise öğrenme ortamı olarak kullanıldığı bir öğretim sistemidir (Engin, Tösten ve Kaya, 2010).

Bilgisayar tabanlı öğretim, bir eğitim ortamı olarak, bilgisayarın öğretme-öğrenme zarfında; öğretmenin eğitim ortamını hazırlaması, öğrencilerinin potansiyellerini öğrenmesi, onların potansiyellerine uygun, yönlendirme, alıştırma gibi faaliyetleri gerçekleştirmesi; öğreteceği konunun içeriğine, tespit ettiği öğretim hedeflerine göre bilgisayarı farklı yer, zaman ve şekillerde kullanmasını gerekli görmektedir (Öğüt, Altun, Sulak ve Koçer, 2004).

Bilgisayar tabanlı eğitim program içerisindeki dersler aracılığıyla öğrencilere bir konuyu, kavramı öğretmek, önceden kazandırılan davranışı pekiştirmek amacıyla (Yalın, 2003, s.165) veya öğrenme-öğretme ortamları ile okuldaki faaliyetlerde bilgisayarın kullanılması (Demirel, Seferoğlu ve Yağcı, 2002, s. 116) şeklinde tanımlanmaktadır. (Şimşek, 1998, s.22) ise bilgisayar tabanlı öğretimi eğitim ortamlarında öğrenme ve öğretme hususlarında yardımcı olmak maksadıyla kullanıldığını belirtmiştir.

Bilgisayar tabanlı öğretim sayesinde, eğitim-öğretim kişiselleştirilebilir ve öğretmen odaklı öğretimden öğrenci odaklı öğretime intikal edilebilir. Böylelikle öğrencilerin, ders içeriklerini daha kolay anlamaları ve öğrenecekleri konulara karşı olumlu davranış sergilemeleri sağlanabilir (Güven ve Sülün, 2012, s.70).

Bilgisayar tabanlı öğretim, öğrencilerin derse yoğunlaşma süresini ve video, slayt, animasyon gibi gereçler ile derse olan ilgisinin artmasını sağlayarak konunun daha iyi anlaşılmasına büyük katkı sağlar. Diğer yandan Ergin (1995), bilgisayar tabanlı öğretim ile alakalı yapılan araştırmalardan, bilgisayar tabanlı öğretimin geleneksel öğretime oranla başarıyı %10- 18 değerinde artırdığı neticesine ulaşmıştır. Bu hususta yapılan analizlerin sonucu da bilgisayarların öğretimi olumlu yönde etkilediğini göstermektedir (Stites, 2003'den akt., Altun, 2005).

Türkiye'de ilk defa 1960 yılında Karayolları Genel Müdürlüğün de kullanılmaya başlanılan bilgisayar, 1984'te Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından kurulan komisyonun aldığı karar doğrultusunda eğitim ve öğretim sisteminde de kullanılmaya başlanmıştır. Bu süre zarfında bilgisayarın okullarda hangi amaç doğrultusunda kullanılacağı, okul yöneticileri ve öğretmenlerin bilgisayar hususunda nasıl eğitilmesi gerektiği gibi bir takım sorulara cevap aranmaya başlanmış, 1993 yılından sonra her okulda bilgisayar laboratuvar kurulması kararlaştırılmıştır (Engin, Tösten ve Kaya, 2010, s.72).

Bilgisayarların eğitim sisteminde kullanılması 1980'li yıllardan sonra çoğalmaya başlamıştır (Yılmaz ve Tüfekçi, 2013). Şimdilerde günlük hayatta daha çok var olan bilgisayar teknolojileri, internet kullanımının da artmasıyla beraber gereksinim duyulan ve merak edilen bilgiye kısa zamanda ulaşma imkanı sağlayarak öğrenilen bilgilerin paylaşımına da olanak sağlamıştır. Teknolojideki hızlı ilerlemeler; insanların bilimsel düşünme, problem çözme ve özgün düşünme yeteneği kazandıran bireyler olarak yetişmesini, bilgilerini devamlı yenilemeyi, kişisel gelişimi mecburi hale getirmiştir (Dinçer ve Güçlü, 2012; Kaya, 2006).

Bilgisayar tabanlı öğretimden elde edilen kazanımlar sayesinde öğrenimde kullanılan materyaller de web ortamında kullanılmaktadır (Yılmaz ve Tüfekçi, 2013). Şimdilerde, bilgisayar tabanlı eğitimin bir uygulama yöntemi olan internet kullanımı giderek artmakta ve web temelli eğitim günden güne değer kazanmaktadır (Dağ ve Kırıkkaya, 2011). Okulda verilen derslerde internetin kullanılarak eğitimin geliştirilmesine Web Tabanlı Öğretim (WTÖ) ya da internet yoluyla öğretim denilmektedir (Karadeniz ve Akpınar, 2015). WTÖ, eğitim-öğretimde ağ teknolojileri ve bilgisayar kullanımlarıyla ilerleyen şartların bir ölçüsü bağlamında ele alınabilir. Günümüzde, bilgisayar tabanlı eğitimin bir kullanım yolu olan internet kullanımı gün geçtikçe çoğalmakta, web temelli eğitimin artarak önem arz etmektedir (Dağ ve Kırıkkaya, 2011).

21. yüzyılda, eğitim de karşılaştığımız problemler, teknolojideki süratli ilerlemeler ile problemlerin ortadan kalmasında rehber olmuştur. Bu nedenle eğitimde çokça kullanılan teknoloji de bilgisayar olmuştur (Hançer ve Yalçın, 2009). Bilgisayarın sağladığı yararlar ile beraber eğitim-öğretim gereçleri web ortamında yerini almıştır (Yılmaz ve Tüfekçi, 2013).

Eğitim sürecinin verimliliğini yükseltmek için yapılan çalışmalar son zamanlarda çokça önem ve ivme kazanmıştır (Bayramoğlu ve Başbuğ, 2018; Çelik, 2017; Yağcı, 2017). Eğitimdeki ilerlemelerin arka planında sürekli olarak gelişen ve değişen bir toplum vardır (Moonen ve Collis, 1992). Bu değişikliklere neden olan unsurlar; eğitim görmek isteyen kişilerin sayı olarak artması, kapsamlı bilgi artışı, bireylerin bir meslek sahibi olma ve sahip olduğu meslekte yükselme gereksinimi duymaları şeklinde sıraya koyabiliriz (Alkan, 2005; Hızal, 1984). İçinde bulunduğumuz dönemde gördüğümüz değişiklikler (siyasal, sosyal, ekonomik, bilimsel) eğitimi her açıdan etkilemiştir. Günümüzde bireylerin eğitim düzeyleri, yaşadığı toplumda

statüsünü belirlediği gibi, eğitime verilen önemin, kişilerde var olan bazı kabiliyet ve niteliklerin öne çıkmasını da sağlamaktadır (Alkan, 2005).

Günümüzde eğitime olan talebin her geçengün artmasıyla birlikte öğrenci sayısının artması, bilgi sayısındaki hızlı artış, bilgi sayısındaki hızlı artış, içerikteki karışık yapı, bireysel kabiliyete verilen değerin artması gibi nedenler var olması bilgisayarların eğitim içerisinde yer alma zorunluluğu giderek ivme kazanmıştır (Baranı, 2014).

Bilgisayarlar, ilk olarak 1950'li yıllarda eğitim programlarının geliştirilmesiyle öğretim sistemi kapsamında yer almıştır (Battın ve Anıl, 2021, s.112). Eğitim sisteminde bilgisayarlar çeşitli materyallerle birlikte kullanılmaktadır. Bununla beraber bilgisayar, farklı teknolojik araçlarla birlikte kullanılarak eğitim ve öğretim de daha etkin bir materyal haline gelmektedir. Bilgisayar, kişisel öğrenme alanı sundukları için ve öğrenilen bilginin daha kalıcı olarak öğrenilmesine vesile oldukları için önemli bir eğitsel materyal konumundadır (Kesicioğlu, 2011). Bu sebeple, bilgisayarların eğitim sisteminde ki usulu bilgisayar destekli/temelli öğrenme/eğitim/öğretim gibi çeşitli adlarla eğitimde etkin bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Bilgisayar tabanlı öğretim temelini bireye dayandırarak eğitimi bireyselleştirmeyi amaç edinmiştir (Kaçar ve Doğan, 2007, s.31).

Bilgisayar tabanlı eğitim ile öğrenciler, kendi kapasiteleriyle doğru orantılı olarak bilgiye ulaşabilmektedirler. Bilişsel gelişime yardımcı olması açısından bilgisayarlar; çocukların zihinsel süreçlerde daha faal olmasını sağlayarak öğrenme sürecine katkı sağlayıp soyut birikimlerini somutlaştırmaktadır (Kesicioğlu, 2011). Bilgisayar tabanlı öğretimde öğretmen esas öğretici; bilgisayar ise ders içeriklerinin ve aktivitelerinin sunulduğu bir materyaldir (Tosun, 2002, s.143). Bilgisayar ile yapılan eğitim, sınıfta öğretmen ve öğrenci arasında bir ilişki kurarak eğitim sistemini öğretmen merkezli durumdan öğrenci merkezli duruma getirmektedir (Varol, 1997, s.140).

Bilgisayar sadece sınıf ortamında değil sınırları aşarak iletişim yeteneğini geliştiren, üst seviye düşünme yetisini kazandıran ve öğrencilerin daha zor problem çözmelerine imkan sağlayan bir materyaldir (Gürol ve Yıldız, 2015).

Bilgisayar tabanlı öğretim, günümüzde eğitimin bir parçası olarak kabul görmekte ve kendi içerisinde sınıflandırılarak alt başlıklarında da birçok basamaklara ayrılmaktadır. Çünkü bilgisayar tabanlı öğretim programları farklı isimler adı altında

ifade edilmek ile beraber, üstlendikleri görev ve amaçları yönünden incelendiğinde çok fazla benzerlik gösterirler (İpek, 2001).

Bilgisayar tabanlı öğretim bugünkü eğitim için gerekli hale gelmiştir. Faydaları her alanda farklı özellik içermektedir. Bilgisayar tabanlı eğitimin en önemli yararı sabırlı bir eğitmen olmasıdır. Öğrenci anlamadığı ders konularını anlayana kadar tekrar edebilmektedir. Diğer faydalardan bir tanesi de öğrenciler arasındaki seviye farklılıklarını ortadan kaldırmasıdır. Geleneksel öğrenme metotlarında öğretmen sınıfta farklı seviyelerdeki öğrencilere göre hazırlanan müfredatı işlemektedir. Böylece anlattığı seviyenin altında kalan ya da daha yüksek kapasitede olan öğrencilere ulaşamayacaktır. Ancak bilgisayarlı eğitimde bu seviye farkı ortadan kalkmaktadır. Bilgisayar tabanlı öğretim, öğrenciye başka seçenekler sunarak, öğrencinin ilgi alanına göre eğitim almasına imkan sağlamaktadır (Dinçer, 2006).

Online Öğretim

Örgün eğitime gidemeyen kişilerin yaşadıkları toplumda daha verimli ve daha iyi şartlarda yaşamasını gerçekleştirmesi için yaygın eğitim kapsamında olabilecek farklı uygulamalara yönelmektedirler. Bu uygulamalar, "uzaktan eğitim", "radyo-televizyon eğitim", "tele-konferans eğitim", "teletext eğitim", "online eğitim(çevirim içi)", "hybrid eğitim", "intranetle eğitim" ya da teknolojinin gelişmediği ilk dönemlerinde geçerli olan "mektupla eğitim" gibi yaygın eğitim uygulamalarıdır (Hotoman, 2020, s.730).

İnternet temalı uzaktan eğitim uygulamaları online, hybrid, intranet gibi birden fazla isimle alan yazında kullanılmaktadır (Bilgiç ve Tüzün, 2015, s.27; Kaya, 2002, s. 63). Bunların tamamı esasında internet tabanlı uzaktan eğitimi belirtmekte ve bir çok kurum online eğitim adı ile hizmet etmektedir. Bazı ülke ve eğitim merkezleri online eğitim ile direkt öğrenciye ulaşma yöntemini seçerken, bazı ülkeler ise hybrid (bazen yüz yüze, bazen de online (çevirim içi) uygulamasını tercih etmektedir. Bazı ülkelerde ise az sayıda da olsa intranet uygulamaları kullanılmaktadır. Geçtiğimiz dönemlerde internet üzerinden yapılan tüm eğitimler üniversite seviyesinde gerçekleştirilirken, Kovid-19 salgını ile beraber bir çok ülkede eğitimin gerçekleştirilememesiyle, okul öncesi hariç tutularak online öğretimin eğitimin tüm basamaklarında yer aldığı söylenebilir (Bilgiç ve Tüzün, 2015, s. 27; Kaya, 2002, s. 64).

Online öğretimde kullanılan metodları teknik ve yararlanma türüne göre, eş zamanlı (senkron), eş zamansız (asenkron) ve aynı zamanda bu iki modelin kullanımına

olanak sağlayan (ikisi bir arada/hybrit) karma bir metot olmak üzere üç kategori olarak ele alınabilir. Senkron (eşzamanlı) öğretim metodu, öğrencinin internet üzerinden eğitim alırken aynı zamanda öğretmenle de iletişim kurabildiği öğretim türüdür. Asenkron (eş zamansız) öğretim metodu ise, öğrencinin kendi belirlediği çalışma sistemine ve programına göre öğretmenle canlı bağlantı kurmadan, belli bir süre zarfında çalışmasını tamamlama imkanı veren öğretim biçimidir (Balta ve Türel, 2013, s.39). Karma (hybrit) metot ise, öğretmenin belirli gün ve belirli saat diliminde internet aracılığıyla ders işlerken, dersin aynı anda kayıt altına alındığı, öğrenci isterse derse canlı katılabileceği gibi, istemez ise, kayıt altına alınan dersleri uygun olduğunda kayıtlar üzerinden tekrar tekrar izleyebileceği bir uygulamadır (Hotoman, 2020).

Elektronik Öğretim

Toplumsal değişimin dijital topluma doğru evrilmesi ile beraber toplumsal bağlarda dijital ortama geçiş yapmıştır. Toplum, teknolojik gelişmelerden dolayı sanal toplumlara dönüşmüş ve böylece daha genişleyerek gelişmeyi başarmıştır Yaşanılan gelişmelerin eğitime etkisi e-öğrenmede ve sosyal platformlarda rastlanmaktadır. E-öğrenme elektronik ortamlar vasıtasıyla öğrenme manasına olsada günümüzde Internet üzerinden yapılan eğitim ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Internet, birçok alan da kullanılmaya uygun olduğu için öğrenmede farklılıklar sunmaktadır. Internet aracılığıyla çok sayıda güncel kaynağa istenilen zamanda erişim sağlamak mümkün olabilmektedir (Kesim, 2009).

E-Öğrenme'nin sözcük anlamı elektronik öğrenme olup bir takım kaynaklarda teknoloji tabanlı öğrenme olarak da bahsedilmektedir. E-Öğrenme; bilgisayar tabanlı öğrenme, Web-tabanlı öğrenme, sanal sınıflar ve sayısal teknolojilerin işbirliğini de içine alan genel bir kullanım süreci olarak tanımlanabilir (Uşun, 2006).

E-Öğrenme, bilgi ve iletişim teknolojilerinin öğretme ve öğrenme sistemlerinde bilinçli bir şekilde kullanılmasıdır. Kişi ya da toplulukların eğitim ve öğretim ile alakalı tüm etkinliklerini çevrimiçi veya çevrimdışı olarak eşzamanlı yahut eşzamansız bir şekilde elektronik aletler kullanılarak gerçekleşmesini kapsar. Alanı çok geniş olarak, web tabanlı öğrenme, bilgisayar tabanlı öğrenme, sanal sınıf ve dijital işbirliği gibi süreçleri içerir. İnternet, intranet, audio, video, uydu yayıncılığı, etkileşimli TV ve CD-ROM üzerinden içerik sunulur (Çoban, 2013).

Gülbahar (2009), e-öğrenmeye ait söylenen bütün tanımları içine alacak bir tanımı şu şekilde dile getirmiştir: "İletişim teknolojileri desteği ve İnternet gibi yerel

ağları vasıtası ile vakitten ve yerden özgür olarak bilgiye ulaşma ve çoklu ortam yöntemleri ile etkileşim sağlanarak, eğitim ve öğretimin elektronik öğrenme ortamlarında sağlanması "e-öğrenme" olarak ifade edilebilir".

Tanım olarak baktığımızda e-öğrenmeye ait çeşitli tanımların varolduğu ve aynı manada değişik ifadelerin kullanıldığı görülmektedir. Bu ifadelere çevrimiçi öğrenme, dağınık öğrenme, internet üzerinden öğrenme, sanal öğrenme veya bilgisayar destekli öğrenme misal olarak verilebilir. Esasında bu anlamlarla belirtilmek istenen öğrenen ve öğreticinin birbirinden uzakta olması, öğrenen ve eğitmenlerin uzakta olması, öğrenen ve öğretmenlerin etkileşim içinde olabilmesi ve içeriğe ulaşabilmesi için teknoloji kullanımının gerekli olmasıdır (Ally, 2008).

E-Öğrenme, bilgisayar teknolojilerindeki ilerlemeler ve bilhassa internetin kullanım alanının çoğalması ile giderek önem kazanmaktadır (Çoban, 2013). E-öğrenme kavramı başta toplum olmak üzere eğitim kavramında da farklı anlayışlar ve yeni yaklaşımlar kazandırmıştır. Hem vakitten hem de mekandan kolaylık sağlaması, kişilerin istedikleri zamanda ve istedikleri mekanda eğitimlerini görme olanağı sağlar.

Eğitime kazandırılan bu tarz yeni yaklaşımların; eğitim maliyetlerinin düşürülmesi, eğitim ve öğretimin farklı coğrafi bölgelere ulaştırılması, daha çok bireysel talep ve ihtiyaçlara özgü eğitim programları oluşturulması ve artan eğitim ve öğretim başarısı gibi sonuçları olmuştur (Martinez, Torres ve diğerleri, 2006, s.1-11).

İnternet eğitimi, geleneksel üniversitelerin ulaştığı öğrenci sayısının ciddi ölçüde artmasını sağlamış ve öğrencilere kişiselleştirilmiş bilgiye ulaşma olanağı tanımıştır. İnternet, üniversite eğitimlerinin kapsam ve ulaşılır olmasının artmasını sağlamış (Alavi ve diğerleri, 1995, s.295; Campbell, 2000, s.352). Üniversiteler internetin eğitime dahil olması ile beraber artık, bireysel talep ve ihtiyaçlara göre özel olarak hazırlanmış bir öğretim ortamını öğrencilerine sunabilmektedir. Bu bağlamda, öğrenciler eğitimde uygulanan teknolojilerin etkisiyle pasif durumda olan öğrencilik yaşantılarını daha katılımcı, daha aktif ve daha öğrenmeye açık bir durumda devam ettirme imkanı bulmuşlardır. Kişiselleştirilmiş öğretim uygulamaları ile eğitim hayatı öğrenciler için daha verimli hale getirilmektedir

Teknolojinin değişip hızlı bir ivme kazanması, insanların gelişen teknoloji ve çalışma ortamları hususunda sürekli eğitim görmesini zaruri hale getirmektedir. Elektronik öğrenme ortamlarına yapılan büyük yatırımlar, teknoloji uygulaması gibi konular artık günümüzde oldukça önemli bir hale gelmiştir. Elektronik öğrenme

uygulamalarının gerçek katılımcıları öğrencilerdir. Geleneksel yüz yüze öğrenme uygulamalarına kıyasla, elektronik ortamda öğrenme, öğrencilerin sorumluğunu daha çok artırmaktadır. Bu çeşit öğrenme modelinde öğrencinin başarısı için, kendi kendini kontrol etmesi ve programlaması gerekmektedir. Bilgisayar tabanlı eğitim ve öğretim yöntemleri, geleneksel eğitim ve öğretim yöntemleri yerine geçen sistemler olarak değil, geleneksel eğitimin bir tamamlayıcısı olarak düşünmek daha doğru olacaktır (Croy, 1988, s.277-284). Dolayısıyla, elektronik öğrenme yöntemleri geleneksel öğrenme uygulamalarının eğitimsel alt yapısına tezat bir durum oluşturmamalıdır.

Geleneksel eğitim ve öğretim sistemlerinde dersler, sınıf ve laboratuvar ortamlarında, kitaplar, tahta, tepegöz ve bilgisayar gibi öğretim teknolojilerinden faydalanarak gerçekleştirilirken, e-öğrenme sisteminde öğrenim gören kişi muhakkak bilgisayar karşısında olmalıdır. Bu sebeple öğrenciler sanal sınıflarda görsel ve işitsel gereçler, öğretim uygulama yazılımları, internet ve beyaz tahta, sohbet ve forum gibi teknolojileri kullanmaktadır. Bu anlamda öğrenci ve öğretmenlerin az seviyede de olsa bilgisayar okuryazarı olması gerekmektedir (Gülbahar, 2009).

E-Öğrenme'de bireyler kendi kendilerine öğrenme gerçekleştirebileceği gibi iletişim teknolojileri vasıtasıyla karşılıklı etkileşim kurarak da gerçekleştirebilirler. Örneğin sanal sınıf uygulamalarında katılımcılar ortaklaşa eğitim alabilmektedir. Eğitici sınıfa sorular sorabilmekte ve eğitim görenler de ekran karşısından bu soruları yanıtlayabilmektedir (Duran, 2007).

E-Öğrenme dört şekilde gerçekleşir. Bunlar:

1. Bireylerin bilgisayar kullanarak kendi kendilerine eğitim almaları,
2. Eşzamanlı (Senkron) İletişim: Aynı zamanda bir sınıf öğrenci ve ders öğretmeninin, canlı olarak bilgisayar ortamında, sanal ortamda biraraya gelmeleriyle gerçekleşir. Öğrenci ile öğretmen daha evvel belirlenen plana göre, internet aracılığı ile karşılıklı iletişim kurup eğitim ve öğretim faaliyetlerini devam ettirebilirler. Şayet öğrenci sayısı fazla ve bir öğretmen senkron olarak programı devam ettirecekse görüntülü konferans süreci uygulanabilir. Her iki hususta da iki yönlü bir iletişim ve etkileşim görülür.
3. Eşzamanlı Olmayan (Asenkron) İletişim: Öğrencinin bizzat belirlediği zamanda CDROM kullanması veya sunucu taraftaki sisteme girmesini ifade eder. Her iki hususta da daha evvel hazırlanmış ve kendi içerisinde etkileşimi olan programlar izlenebilmektedir. Öğrenci ve öğretmen arasında iletişim, yazı dili ile görüşme

ve elektronik posta ile sağlanmaktadır. İstenildiği zaman görüşmeden elde edilen veriler bir yazıcı vasıtasıyla yazılı belge olarak çıkartılarak saklanabilmektedir

4. Karma E-Öğrenme: Sınıf içi eğitim ile internet üzerinden uzaktan eğitimi bir arada kullanmayı amaçlamaktadır. Eğitimin yapılması için sınıf ortamının kullanılabileceği gibi, dersler uzaktan eğitim aracılığıyla da gerçekleştirilmektedir (Çoban, 2013).

E-öğrenimin görevlerinin; öğrenim hedeflerine ait içerikleri dahil etme, öğreniciye destekleyici kaynaklar gibi öğretici materyaller kullanma, içerik ve metodları yayınlamakta resim ve sözcükler gibi iletişim öğelerini kullanma, öğretmen yada kişisel çabalarıyla eş zamanlı ve eşzamansız öğrenme gerçekleştirme, kişisel öğrenim hedeflerini ilerletmek için yeni bilgiler meydana getirme olduğu belirtir (Uşun, 2006 ve Çoban, 2013).

E-Öğrenim, eğitim ve öğretim hizmeti veren bir kurum tarafından sağlanabileceği gibi, sadece bu amaca yönelik hizmet veren bir sanal kurum tarafından da gerçekleştirilebilir (Gülbahar, 2009).

E-öğrenme sunduğu olanaklar nedeniyle öğrenciler tarafından tercih edilmektedir. Bilhassa yer ve zamanı ortadan kaldırması, iş hayatı olan kişiler için tercih nedeni olabilmektedir. Üstelik internetin bütün imkanları eğitim ve öğretim sisteminde temel oluşturması, ulaşılabilirlik açısından rahatlık ve materyal çokluğu açısından alternatifler oluşturmaktadır. Gaebel, Kupriyanova, Morais ve Colucci'nin (2014) gerçekleştirdikleri çalışmada e-öğrenmenin, öğretim yöntemlerine sağladığı olanaklar arasında, çok sayıda öğrenciye eğitim verme imkanı, öğrenme sürecinin takibinde rahatlık, iletişim içerisinde olarak işbirliğinde öğrenme ve farklı dilde eğitim imkanı yer almaktadır. E-öğrenme sürecinin sağladığı yararların yanı sıra faydalı bir öğrenme ve öğretme tecrübesi yaşamak, e-öğrenme sürecinin doğru oluşturulması ile gerçekleşebilir. Ayrıca, öğrenme tecrübelerinin mahiyeti, e-öğrenme sürecinin başarısı ve kalitesi ile ilgili olabilmektedir. E-öğrenme sürecinin niteliği birden fazla bileşenden oluşmakta ve bir yöntem olarak bakıldığında e-öğrenme birçok değişkenden etkilenmektedir. Esasen e-öğrenme, bilgi ve iletişim teknolojileri ile uygulandığından bilhassa teknik imkanlar bu süreçte önem arz ederken, öğrenci ve bu uygulamayla ders anlatan öğretmen ve nitelikleri de önemli etkilere sahiptir. . Yeni teknolojilerin genel hatları itibari ile insan tutumu ve sosyal yaşantısı üzerine olumlu tesirleri olsa bile bazı olumsuz tesirlerinin de olduğu

görülmüştür. Bunlar arasında en önem arz edeni yeni teknolojilerin insanları antisosyal yapması ve kişiler arasındaki fiziksel iletişimi sınırlamakta olduğudur. Bu durum insanların birbirleriyle olan etkileşimini azaltarak uzaklaşmasına ve teknolojiye dayalı yalnız bir hayat sürmesine sebebiyet vermektedir (Turan ve Çolakoğlu, 2008, s.111).

Açık Öğretim

Bütün Avrupa ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde süratli bir değişim süresi içerisinde yer almaktadır (Ünal, 2016, s.582). Günümüzde toplumları değiştirip dönüştüren en güçlü etkenlerin başında eğitimin geldiği görülmektedir (Karagöz ve Duman, 2014, s.580).

Günümüzde eğitim faaliyetleri çeşitli metotlarla ilerlemeye devam etmektedir. Formal ve informal eğitimde kullanılan yöntemlerdendir. Formal eğitim, örgün ve yaygın eğitim olarak farklı bir kategori oluşturmaktadır. Örgün eğitim uygulamalarından ayrılan eğitim metotlarından biri de açık öğretimdir. Açık öğretime 1998-1999 yıları arasında ülkemizde 68 bin 886 öğrenci kayıt yaptırmış ve aynı dönem içerisinde 2 bin 897 öğrenci mezun olmuştur (MEB, 2021).

Açık öğretim, öğretmen ve öğrencinin bir arada olma mecburiyetini kaldıran eğitim ve öğretim uygulamasının adıdır. Farklı sebeplerle örgün eğitime ara veren ya da devam edemeyen öğrencilerin eğitim hayatlarını bırakmamak için başvurduğu ve yoğun talep görüldüğü bir öğretim sistemdir. Bu sistem ortaokul, ortaöğretim, yükseköğretim olarak işlem görmektedir (Bulut, 2020, s. 933).

Farklı bir tanımda ise açık öğretim …"farklı sebeplerle örgün eğitime gidemeyen ve yaygın eğitim sürecine dahil olamayan çalışan kişilerin tercih ettiği bir eğitim yöntemi" olarak ifade edilmiştir (Yenen ve Avcı, 2016, s.159).

Genel anlamda yorumlandığında "açık öğretim" geleneksel eğitim kurumlarında eğitim alamayan kişilere, uzaktan öğretim yöntemleriyle kendi başına öğrenmeye yeterli olacak tarzda hazırlanmış ders kitapları ve farklı açık öğretim ders materyalleri aracılığıyla her seviyede eğitim vermeyi hedefleyen bir eğitim yöntemidir (Mutlu ve diğ. 2014, s.1).

Uzaktan eğitim ve açık öğretim genel itibari ile birbirleriyle karıştırılan kavramlardır. Genel manada uzaktan eğitim eğitici ve eğitilenin zaman ve mekanlar hususunda ayrı olma durumlarını izah ederken, açık öğretim çoğunlukla yüksek öğretimin tercih edilen, daha evvel düzenlenen, mecburi veya gönüllü öğretim süreçlerini kapsayan bir eğitim faaliyeti olarak ifade edilmektedir (Erturgut, 2008, s.80).

Açık öğretimin örgün eğitimden farkı, kampüse gelme mecburiyetinin olmaması, derslerin ise televizyon, bilgisayar gibi araçlarla sanal ortamda, canlı olarak verildiği, öğrencilerin istedikleri zaman da ders kayıtlarını tekrardan gözden geçirme olanağının bulunmasıdır (İ.Ü. Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, 2022).

2.3. Aile Eğitimi Nedir?

2.3.1. Tanımlar

Bireyin gelişiminde en önemli iki etken kalıtım ve çevredir. Kalıtım, bireyin anne ve babadan genler yoluyla aldığı biyolojik ve fizyolojik özellikler olarak açıklanabilir. Çevre ise kişinin genler yoluyla sahip olduğu özelliklerin gelişimine etki eden dış unsurlardır (Tosun, 2002, s.143). Dış faktörün en etkili unsuru ise ailedir. Daha kapsamlı bir tanım ile aile, evlilik, kan bağı ya da evlat edinerek birbirlerine bağlanmış, aynı evde yaşayan, ortak geliri olan, birbirleri ile sürekli iletişim ve etkileşim içinde bulunan, anne-baba, kız-oğul, kız kardeş-erkek kardeş, karı-koca gibi bağlantıları olan kişilerden oluşan bir topluluktur. Başka bir ifadeye göre aile, evlilik ve kan bağına dayalı, anne, baba ve çocukların arasındaki münasebetin meydana getirdiği toplumun içerisinde yer alan en küçük unsurdur (Ağdemir, 1991). Çocuk ilk eğitimi anne ve babasından alır. Bireylerin kişilik gelişiminde, ruhsal ve bedensel açıdan sağlıklı, kendi kendine yetebilen, şahsına ve yaşadığı topluma yararlı bir birey olarak yetişmesinde ailenin etkisi büyüktür (Tezel-Şahin, Kalburan, 2009, s.2).

Çocuk eğitimine yönelik yapılan çalışmalarda, erken çocukluk dönemi olarak bilinen 0-6 yaş aralığındaki zamanın, insan yaşamının en mühim süreci olduğu belirtilmektedir. Bu dönemde bedensel, ruhsal, sosyal ve zihinsel gelişiminin ve yeteneklerinin hızla arttığı da vurgulanmaktadır. Ayrıca bu evrede kazanılan tüm özelliklerin kalıcı olduğu ve sonraki yaşlarda bu davranışların değiştirilmesinin bir hayli zor olduğu da ifade edilmektedir. Erken çocukluk döneminin aile ile etkileşimin en fazla olduğu zaman olarak düşünüldüğün de, çocuğun kişilik yapısının oluşmasında en önemli aktörün aile olduğu görünmektedir (Tatlı, Selimoğlu ve Bademci, 2012, s.101-114).

Çocuk eğitiminde yapılan en büyük hata, çocuğun ilk dönemlerinin önemsiz olarak görülmesidir. Bu dönemde çocuk, yalnızca sevilecek ve büyümesi için beslenilecek bir canlı olarak algılanmaktadır. Oysaki bilimsel çalışmalar ilk altı yıllık dönemi "hayati dönem" olarak kabul etmektedir. Bu süreçte çocuklar yalnızca

biyolojik değil, ruhsal olarak da hızlı gelişim göstermektedir. Çocuğun bu süreçte en temel özellikleri ve yetkinlikleri oluşmaktadır. Zekası, algısı, kişiliği ve davranışları gelişiyor, sonraki zamanlarda karakterini belirleyecek derecede etkili oluyor (Bilgin, 1987, s.11).

Ailenin çocuğa karşı göstermiş olduğu davranış ve tutumlar, ilk hayatlarının oluşmasında ciddi bir önem arz etmektedir. Çocuk aynı zamanda sosyal bir varlık olduğunun şuuruna varırken, bir yandan da hareketlerini taklit edeceği bir rol modele ihtiyaç duyar. Çocuklar, ebeveynlerini rol model alarak, aileleriyle bütünleşir, onların yaklaşımlarını taklit ederek, kendilerinde oluşturmaya uğraşırlar (Seçer, Sarı ve Olcay, 2006, s.539-557).

Ailelerin, çocuklarının gelişim ve eğitim sürecine dahil edilmeleri maksadıyla planlanan aile eğitimi programı, çocuklarını daha sağlıklı bir şekilde büyütebilmeleri için geliştirilmiş ve planlanmış faaliyetlerin tamamıdır (Tezel-Şahin ve Özyürek 2010).

Çocuklarda karşılaşılan davranış problemlerini aza indirgemek için, sorunun asıl nedeninin farkına vararak oluşturulan aile ortamının çocukların gelişimlerini olumlu açıdan etkilediği anlaşılmaktadır (Kaya, Açar ve Güneş, 2018, s.187).

Aile eğitim programları vasıtasıyla ailelere çocukların davranış problemlerini azaltmaya yönelik, sosyal yeterlilik, duygu düzenleme, öz düzenleme teknikleri ve problem çözme yetilerini artırmak için yöntemler de öğretilmektedir. Bu yöntemlerin dışında aile eğitim programları, ailelerin çocuklarıyla iyi ilişkiler kurabilmeleri için şiddete yönelik olmayan disiplin yöntemlerini öğrenmelerine destek olmak için tasarlanmıştır (Bauer ve Webster-Stratton, 2006, s.654-660).

Aile yapısının geleneksel aileden çekirdek aileye evrilmesi ile beraber çocuk yetiştirme konusunda ailelerin yardım alabilecekleri kaynaklara ulaşım zorlaşmıştır. Bu nedenle ebeveynler çocuk eğitimi ile alakalı bilgi edinecekleri kaynağa ihtiyaç duymaktadırlar. Geçmiş dönemlerle mukayeseyle, ebeveynlik ile alakalı bilgilerin karışıklığının çoğalmasıyla birlikte ebeveynler, aile eğitimine ve çocuk bakımına daha ilgilidirler. Artık günümüzde ebeveynlik, içgüdüsel bir yaklaşım olarak görülmemektedir (Kılıç, 2010, s.100).

Sanayileşme ile beraber ilerleyen sosyal olaylar ebeveynlik, çocuk sağlığı ve yetiştirilmesi mevzusundaki eğitimi gerekli hale getirmiştir Ebeveynler, içinde bulundukları toplumun değer yargılarını önemseyerek, çocuklarını daha mahir bir birey olarak yetiştirmek için ve ağır yaşam koşullarında ebeveynlikle alakalı motivasyona

ihtiyaç duymaktadırlar. Aile eğitimi ve destek programları bu ihtiyacı karşılamaktadır (Powell,1990, s.1).

Şahin ve Özbey'e (2007) göre aileler, toplumsal erdemlerin hızla değişmesi sonucu, değişen bu erdemler karşısında çocuklarını nasıl yetiştirecekleri ve nasıl davranış örneği sergileyecekleri hususunda kaos yaşamaktadırlar. Bu kaosun önüne geçilebilmesi için ailelerin anne-baba olmadan önce ve olduktan sonra gereksinim gördükleri her süreçte, çocuklarının bakımı ve yetiştirilmesi konularında bilinçlendirilmesi hem devletin hem de sivil toplum kurumlarının üzerine alması gereken bir yükümlülüktür.

Aile eğitimi, ebeveynlerin çocuklarını daha sağlıklı bir şekilde yetiştirmelerini sağlamak amacıyla planlanmış faaliyetlerin bütünü olarak tanımlanabilir (Üstünoğlu, 1991, s.85). Aile eğitimi kapsamında, çiftlerin birbirleriyle olan ilişkileri, sağlıklı aile hayatı, kişisel gelişim ve aile planlamasına dair programlar gibi farklı konuların yanı sıra çocuk bakımı, ebeveyn-çocuk iletişimi, çocuk eğitimi, aile katılımı gibi konularda yer almaktadır (Hamamcı, 2005, s. 30).

Cavkaytar (1999)'a göre aile eğitimi ailenin sürekliliğini, kişilerin sağlıklı büyümelerini ve toplumla sorunsuz yaşayan birey olmasını sağlamak maksadıyla gerçekleştirilen her seviyedeki eğitimdir.

Türkiye'de aile eğitimi kavramı, aile birliğinin sürekliliğini, kişilerin sağlıklı yetişmesini ve onun yaşadığı toplumla uyumlu ve sorumlu bir kişisi olmasını sağlamak için gerçekleştirilen her seviyedeki eğitim süreci olarak tanımlanır (Varol, 2006). Aile eğitimi, bireylerin eğitimine katkı sunmak amacıyla aileye sağlanacak her türlü rehberlik ve danışmanlık hizmetini kapsayan bir eğitimdir. Aile eğitimi anne-babaları ebeveyn olmaya yönelik bilgilendirmek, bu hususta bilinçlendirmek ve tutumlarını geliştirmeye dair farklı seviyelerdeki düzenli uygulamalar olarak belirtilmektedir (Özdemir, 2013, s.57).

Sistematik ve kavramsal olgulara dayalı bir süreç olan aile eğitiminde hedef, ebeveynlere beceri kazandırmak ve anne-babalığın farklı taraflarıyla bilgilendirmektir. Bu hedef doğrultusunda, ailelerin ve çocukların ihtiyaçlarına uygun olan hizmetlerin gerçekleştirilmesine yönelik aile eğitim programları uygulanmaktadır (Kavil, Karasu, 2013, s.87). Aile eğitim programları, ebeveynlerin çocuklarına fikirleri öğretmede ve tutumlarını kontrol etmede uygulayacakları etkili yöntem ve teorileri öğrenmelerini amaçlayan programlardır (Kargın, 1990; Küçüker, 1993).

Aile eğitiminin hedeflerine ulaşabilmesi için, ebeveyn ile yapılacak iletişimin tesirli ve direkt olması gerektiği söylenmektedir. Aile eğitimi verecek olan uzman eğitmenin yeterli vasıflarda olması gerekmektedir (Rimm, 1996; Varol, 2006). Ailelere özgü eğitimlerin gerçekleşebilmesi için ilk koşul, ailenin neye ihtiyaç duyduğunun belirlenmesidir. Ailelerin ilk olarak yasal hak ve sorumluluklarını bilmeleri, çocuklarıyla alakalı verecekleri eğitim kararlarında bir hayli gereklidir (Sarı, Atbaşı ve Çitil, 2017, s.669).

Aile eğitimin asıl amacı çocukların günlük yaşantılarında ki hareketlerini yönlendirme, gelişim kabiliyetlerini kuvvetlendirme ve sosyal etkileşimde ebeveynlerin yetilerini artırmaktır. Dolaylı aması ise anne-baba olarak çocukların gelişimlerine etki etmek, onların sosyoekonomik ve psikolojik açıdan mutlu olmalarını sağlamak ve eğitimlerden öğrendikleri bilgilerle çocuklarını yetiştirmelerine katkı sağlamaktır (Mahoney vd., 1999, s.135).

Aile eğitim programlarının maksadı, anne-babaları eğiterek aile çocuk ilişkisini pozitif davranışlar neticesinde devamlılığını getirerek çocuklar için faydalı bir sosyalleşme süreci oluşturmak ve sağlıklı kişilerin yetiştirilmesine katkı sunmaktır (Eryorulmaz, 1993, s.90-95).

Aile eğitim programları temelde iki amaca hizmet etmektedir. Bunlardan ilki ailenin sosyal ve psikolojik olarak içinde bulunduğu yaşam koşullarına uyum sağlamasına yardımcı olmak; ikincisi ise çocukların yetiştirilmesinde aile tabanını güçlendirmektir (Cochran, 1988, s.26).

Gerçekleştirilen eğitim programlarının diğer gayeleri; ailelerin ebeveyn misyonlarını kabullenmeleri için destek olmak, evliliğin getirilerine karşı oluşan yükümlülüklerine yardımcı olmak, ebeveyn olmak hususunda farkındalık oluşturmak ve aile içi iletişim ve etkileşim seviyesini yükseltmek olarak sıralanabilir (Ersay, 2013, s.290).

Süratle gelişen ve değişen dünyamızda, teknoloji ve bilimdeki ilerlemelerle, toplumların aile ve çocuğa karşı algıları değişmektedir. Ailelerin çocuk yetiştirme konusundaki geleneksel görüş ve tutumlarının değişmesi gerektiği kabul edilmektedir. Ayrıca anne ve babalarda çocuklarını tanıma, gelişimlerinde yardımcı olma ve ebeveynlik ile ilgili olumlu hisler besleme noktasında daha fazla yardıma ihtiyaç duymaktadırlar. Son dönemlerde, dünya üzerinde aile eğitiminin önemli olduğu daha

çok anlaşılarak, bu konu ile alakalı gerçekleştirilen çalışmalara ağırlık verilmeye başlanmıştır (Tezel-Şahin, Kalburan, 2009, s.2).

Aile eğitim programları, ailelerin ebeveynlik yetilerini ilerletmelerine, çocuk gelişimi ve ailelerin yaşadığı problemleri daha müspet yollarla çözebilmesi hususunda yardımcı olmak maksadıyla hazırlanan programlardır (Bolat, 2011).

Aile eğitimi programlarından hem aile hem de çocukların ciddi oranda kazanımları olduğu gerçeğini ortaya koymuştur. Programa katılan ailelerin katılmayan ailelere göre öz benliğinin daha yüksek olduğu ve hayatları üzerinde hakimiyetin attığı görülmüştür (Temel, 2003, s.40).

Aile eğitim programları, aile eğitiminde temel ilke ve hedefler doğrultusunda kişinin noksanlığı, kişisel özellikleri, eğitim ve ailenin gereksinimlerine uygun olarak hazırlanır ve yürütülür (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2006: madde 36)

Eğitim programlarına katılan ailelerin ihtiyaçlarına uygun olarak saptanan konularda "ders verme" formatında bilgiler öğretilmekte, belirtilen mesele üzerinde tartışılmakta ve sorulara cevap verilmektedir. Yalnız bu öğretim modelinin yeterli olmadığı huşularda konu ile alakalı model olma, rol yapma, prova etme, ebeveynlerin çocuklarıyla çalışmalarını sağlama ve yapılan çalışmalarla alakalı geri bildirim verme teknikleri "ders verme"nin beraberinde uygulanmaktadır (Özcan, 2004, s. 9).

Aile eğitim programları, aile eğitimi için birden fazla yöntemler uygulasa da temelinde tüm yöntemler aynı amaca hizmet ermektedir. Eğitim programları, anne ve babaların ebeveyn olma bilincine sahip olmalarını sağlamak, aile bağını kuvvetlendirmek, çocuk yetiştirme hususunda ebeveyni bilgi sahibi yapmak ve çocukları eğitim hayatına başlamadan öğrenmeye istekli hale getirmek gibi amaçlara sahiptir (Tezel Şahin ve Ersoy, 1999, s. 59-60).

Günümüzdeki anlamıyla aile eğitiminin dünya üzerindeki ilerlemesinde kritik husus ABD'de Annelik Derneğinin toplantıları, Ulusal Anne Kongresinin ve Ebeveyn Öğretmen Birliğinin oluşmasıdır (Scholassman, 1978, s.440). Bu oluşumdan sonra aile eğitim programları giderek gelişmiş ve daha da yaygın hale gelmiştir

Aile eğitiminin ülkemizdeki ilerleyişine bakıldığında, Avrupa'dan yaklaşık olarak 100 yıl sonra Türkiye'de uygulandığı görülmektedir. Sistematik olarak yapılan ilk aile eğitimi programı İstanbul Üniversitesi bünyesinde gerçekleştirilen Ana-Baba Okul adıyla litaretür de yer almıştır (Erkan, 2013, s.7).

Milli Eğitim Bakanlığı, aile eğitimine ehemmiyet vermiş ve Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü çatısında 1993 yılı ile 2010 yılları arasında farklı iş birlikleri ile 0-6 yaş arasında çocuğu olan ailelere özgü çeşitli eğitim programları hayata geçirilmiştir. 2008-2010 yılları aralığında ise program geliştirme faaliyetleri gerçekleştirilerek, toplumsal farkındalığı artırmak hedefi ile toplumun tüm kademelerinin gereksinimleri belirlenerek yetişkinlere yönelik program düzenlenmiştir. Hazırlanan programlarda okuma yazma bilmeyen ailelerin de katılım sağlama ihtimallerine göre, evrensel değerlerin yanı sıra milli kültürümüzü ve değer yargılarımızı da kapsayan aile eğitim programı 2010 yılında faaliyete geçmiştir (MEB, 2013; MEB, 2014).

2.3.2.Aile Çalışmalarında Farklı Yaklaşımlar

Aile Rehberliği Hizmetleri

Modern toplumlarda, çekirdek ailedeki ebeveynlerin çocuk yetiştirme ve eğitme konusunda ki ihtiyaç duydukları bilgiyi temin edecekleri ve ailelere gereken desteği sağlayacak faaliyetler oluşturulmuştur. Bu faaliyetlerin en başında "Aile Rehberliği ve Danışmanlığı "gelmektedir. Bu faaliyetlerden bilgilendirme ağırlıklı olanları "Rehberlik", bireyler arasındaki iletişim sorunlarının çözümüne dair destekler ise " Psikolojik Danışman" olarak isimlendirilmektedir (Hamamcı, Sevim, 2004).

Ülkemizde aile rehberliği çalışmaları sistematik olarak ilk kez 1962-1963 yılları arasında Ord. Prof. Dr. Aksel tarafından İstanbul Üniversitesi Mediko- Sosyal Merkezi ve Asgari Tıbbiye de sohbet toplantıları şeklinde haftada bir gün düzenlenerek başlatılmıştır (Aydoğmuş ve ark., 2001).

Aile rehberliği çalışmaları ülkemizde ağırlıklı olarak özel eğitime gereksinim duyan çocukların ebeveynlerine yönelik yapılmaktadır (Hamamcı, 1996).

Aile rehberliği hizmetlerinde, ebeveynlere ve çocuklarına sosyal yetkinlikler kazandırmak, çocuklara da karekterlerini geliştirmeleri açısından yapmaları ve aynı zaman da yapmamaları gereken tutumlar hakkında ki bilgiler, sözlü ve yazılı olarak verilmektedir (Hamamcı, Sevim, 2004).

Aile rehberliği genel olarak ebeveynlerin yeterliliğini artırmayı amaçlamakta ve bu süreçte ailelere destek ve enformasyon sağlamaktadır. Rehberlik sürecinde ebeveynlerin gereksinimlerini bazalarak ilerlemekte ve interaktif katılımı kapsamaktadır (Gestwicki, 2004).

Aile Katılımı

Çocuklar dünyaya geldikleri andan itibaren, inanç sistemlerini, davranışlarını ve hareketlerini belirleyen bir aile ortamında varlığını sürdürmeye başlarlar. Okul öncesi dönemde, büyümenin her evresinde çocuğu gözetmek, eğitmek, çocuğun gereksinimlerini karşılamak, hayat şartlarını düzeltmek, yetişmesi için imkanlar oluşturmak, anne ve babanın olduğu kadar, yakın çevresinin, eğitim kurumlarının ve içinde yaşadığı toplumunda vaziesidir (Ömeroğlu ve Yaşar, 2005). Çocuğun eğitim yükümlülüğünün paylaşılması açısından ailelerin okul öncesi eğitime iştirak etmelerinin sağlanması büyük önem arz etmektedir (Kaya ve Gültekin, 2003, s.312).

Aile katılımı; ebeveynlerin ve diğer aile fertlerinin, çocukların yetiştirilme süreçlerine yardımcı olmak amacıyla erken çocukluk eğitim programlarına dahil oldukları bir süreçtir (Morrison, 2003). Aile katılımının yalnızca çocuklara değil anne ve babalara da eğitimsel açıdan yardımcı olduğu bilinmektedir. Zembat ve Unutkan (1999) aile katılımını, ebeveynlere ve çocuklara faydalı olacak şekilde becerilerini keşfetme ve geliştirme süreci olarak tanımlamışlardır. Bu bağlamda, aile katılımı faaliyetlerinin erken çocukluk döneminde gelişimlerine katkıda bulunarak yeteneklerini ilerletmenin yanı sıra çocukların ailelerinin de gelişimine yardımcı olduğu söylenebilir.

Aile katılımını farklı bir söylemle açıklamak gerekirse anne-babaların düzenli olarak çocuklarının eğitimlerine katılmaları, aktivitelere katkı sunarak programın geliştirilmesi, ailelerin desteklenmesi, eğitilmesi ve aynı zamanda ev ile okul arasında iletişimin kuvvetli olmasının sağlanmasıdır (Ensari ve Zembat, 1999). Aile katılımının en önemli bölümü ev ile aile arasındaki bağın devamlılığını sağlamak, okul dışında var olan öğrenme evresinde çocukların yetiştirilmesinde ailenin görevini güçlendirmek ve çok daha aktif hale getirmektir (Arnas ve Yaşar, 2008).

Ayrıca aile katılımı; ev ile okul arasındaki bağlantının kurulmasına, evin çocuk için uygun bir ortama dönüştürülebilmesine, ebeveynlerin olumlu tavır ve davranışlar ortaya koymalarına katkı sunar. Aile katılımı faaliyetleri; ebeveynlerin çocukları ile pozitif bir iletişim içinde olmalarını da desteklemektedir (Çağdaş ve Seçer, 2004).

Aile Danışmanlığı

Aile, insanlığın mevcudiyetinden itibaren var olan, toplumun kökenini oluşturan kurumdur. Geçmişten günümüze kadar olan süreçte, birçok konuda olduğu gibi aile konusunda da ciddi değişiklikler yaşanmıştır. Geniş ailenin çekirdek aileye doğru evrilmesi ailede yaşanılan en büyük değişikliğin başında gelmektedir (Kır, 2011, s. 1).

Teknolojide yaşanılan hızlı ilerlemeler toplumun yaşantısını etkilemiş ve aile modelinin başkalaşmasına neden olmuştur. Değişen aile yapısında fertler, birbirleri arasında uyumu yakalamakta zorlanmaktadır. Bundan dolayı modern topluma geçilme sürecinde, toplumsal hayata adaptasyon zorluğu yaşayan ailelere destek sağlamak amacıyla geliştirilen faaliyetlerden bir tanesi de aile danışmanlığıdır (Demirbilek, 2015, s.110).

"Terapi" ve "Danışmanlık" terimleri litaretürde karşılıklı olarak birbirlerinin adına kullanılan terimlerdir. Bu konuda farklı görüşler olmasına karşın kısaca belirtmek gerekirse; Aile Danışmanlığı Uygulaması (ADU), "Aile Terapisi" diye belirtilen hizmetin ismidir (Zastrow, 1995, s. 89-90). Aile danışmanlığı 1970'lerin son yıllarında "terapi"olarak kabul görmüştür (Özabacı ve Erkan, 2014, s. 27).

Aile Danışmanlığı; danışmanlığın kişilerin kendilerini anlamalarını sağlama, farkındalık kazandırma gibi görevleri bulunmaktadır. Bu kapsamda aile danışmanlığı; güçlü bir iletişim ortamının oluşturulması için ailenin tüm fertlerine uygulanan psikolojik yardım faaliyetidir. Ailenin fonksiyonel özellikleri açısından aile ve çevre ilişkilerinde rastladığı problemlerin çözümüne özgü uzmanlık gerektiren hizmetler bütünüdür (Aktaş, 2015, s. 122-123).

Aile danışmanlığı kavramı, geleneksel psikoterapiden ayrışarak aileye has ve farklı biçimde yeni sorun çözme metodu olarak 1950'lerde yararlanılmaya başlanmıştır (Demirbilek, 2015, s.110).

Aile danışmanlığıyla, aileler hayata dair yaşadıkları sorunlarını, bir dereceye kadar sağlıklı kabul edilecek ailelere, yaşadıkları problemlerin üstesinden gelebilmeleri için katkıda bulunulması ve aile sisteminin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır (Korkut, 2001, s.115).

Aile danışmanlığı problem çözerken direkt aile fertleri arasındaki iletişimin ve etkileşimin incelenmesini ve aile bireyleri arasındaki ilişkinin soruna ne derece etki ettiğinin değerlendirmesini gerçekleştiren bir yaklaşımdır (Turan, 1999).

2.4.Uzaktan Öğretim Yoluyla Aile Eğitimi Yaklaşımları

Uzaktan öğretim yolu ile aile eğitimi yaklaşımında; aile eğitimi uzaktan öğretim uygulamaları kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Uzaktan öğretimde, bilgisayar, radyo, televizyon, videolar ve yazılı materyaller kullanılmaktadır (Temel, 2003; Üstünoğlu, 1991).

Üstünoğlu (1991), uzaktan öğretim programlarının iki yöntemle uygulanıldığını söylemiştir. Birinci yöntemde, belirlenen yazılı materyaller ailelere posta yoluyla ulaştırılır ve belirlenmiş merkezlerde anne ve babalar için yüz yüze eğitim gerçekleştirilir. İkinci yöntemde işitsel materyaller (radyo ve televizyon) kullanılarak aile eğitiminin yapılması sağlanır. Bilhassa kırsal kesimlerde, okuma yazma bilmeyen ailelere ulaşmada son derecede etkidir. Böylelikle daha geniş topluluklara ulaşma olanağı sağlanmaktadır. Fakat tek taraflı bir iletişim aracı olması, ailelerin gerekli mesajı alıp almadıklarının kontrol edilememesine ve ailelerin anlık tepkilerinin ölçülememesine neden olmaktadır (Şahin ve Özyürek, 2010).

Uzaktan eğitim yoluyla ailelere ulaşmayı amaçlayan yöntemlerden ilki mektupla öğretim metodu ile aile eğitimidir. Coğrafi olarak zor koşullarda, ulaşım hususunda sorun yaşayan ailelere ulaşmak bu yöntemin amacıdır (Çağdaş ve Seçer, 2005). Geniş kitlelere ulaşmaları açısından önemli bir görevi olan kitle iletişim araçlarıyla ebeveynlere çocuk gelişimi konusunda rehberlik yapılmasını ve çocuklarında eğitimlerine yardımcı olunmasını amaçlayan programlar yapılabilmektedir (Yılmaz, Bolat ve Özgün, 2011).

Birçok kişinin gereksinimleri yönünde uygun eğitim ortamı uzaktan öğretim yolu ile sağlanmaktadır (Tezel, Şahin ve Özyürek, 2012). Hamamcı'ya (2007) göre eğitim merkezlerinde psikolojik danışmanların ebeveynler için hazırladıkları broşür, dergi ve televizyon programları örnekler arasında yer almaktadır. Uzaktan aile eğitim yaklaşımının, geleneksel uygulamalara göre faydalı ve sınırlı olduğu yanlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımda eğitim olanaklarına ulaşmada zorluk yaşayan aileler için ulaşım sorununun ortadan kalkması ve maliyet açısından daha ekonomik olması gibi yararların olduğu söylenebilir (Wainer ve Ingersoll, 2013).

Uzaktan yapılan aile eğitimi uygulamaları, çevrimiçi (online), çevrimdışı (offline) ve her iki uygulamanın beraber kullanımıylada yapılmaktadır (Şen, Atasoy ve Aydın, 2010). Çevrimdışı gerçekleştirilen aile eğitiminde eğitici ve öğrenenin aynı ortamda bulunmasına gerek olmaksızın, eğitimde kullanılacak materyallerin internet aracılığı ile servis edildiği, kişinin zaman sınırı olmadan eğitim aldığı sanal bir öğretim ortamıdır (Yılmaz ve Horzum, 2005). Çevrimdışı aile eğitimi uygulamalarında çoğunlukla bilgi amaçlı eğitim modülleri ve eğitimin içeriğine uygun videolar yer almaktadır (Wainer ve Ingersoll, 2013). Çevrimiçi gerçekleştirilen aile eğitimi ise, eğitici ile öğrenenin

karşılıklı olarak yüz yüze olmasına imkan sağlayan uygulamalar vasıtasıyla aynı anda ve aynı sanal ortamda öğretimin gerçekleştirilmesidir (Bulun, Gülnar ve Güran, 2004).

Aile eğitimi uygulamaları geleneksel yöntemlerle gerçekleştirileceği gibi internet aracılığıyla da uzaktan öğretim şeklinde de yapılabilir. Bu uygulamaların geleneksel yöntemlerle yapılmasının beraberinde internet temalı olarak uygulanmasının en önemli amacı yer ve zaman kavramı olmaksızın çok sayıda kişilere ulaşabilmektedir (Dinçer, 2006).

İnternet yoluyla eğitim materyallerine erişim sağlamak genellikle bir kullanıcı adı ve kişisel şifre ile gerçekleşmektedir. Kullanıcı istediği zaman da ve istediği sıklıkla defalarca ders materyallerine ulaşabilmektedir. Online eğitim metodu ise eğitimin bir eğitimci tarafından aynı zamanda yapılmasıdır (Şen vd., 2010). Son zamanda çevrimiçi (online) aile eğitimi uygulamalarında ebeveynlere, yapacakları çalışmalarda geri bildirim sağlamak, yardımcı olmak ve yol gösterici olmak maksadıyla koçluk uygulamaları da programlara dahil edilmiştir (Meadan, Meyer, Snodgrass ve Halle, 2013; Wainer ve Ingersoll, 2013).

Özellikle teknolojinin de ilerlemesiyle günümüzde internet aileler için duyuru ve haberleşme aracı olarak kullanılmaktadır. Ailelere okulda yaşanılan günlük olaylar, çocuklarının aktivite fotoğrafları, okulda yapılan etkinlikler hakkında ki bilgiler e-mail vasıtasıyla gönderilebilir, aynı zamanda ailelerle haberleşmek için elektronik posta grubu oluşturularak tüm duyurular aynı anda paylaşılabilir. Ayrıca okul adına olan bir web sayfası üzerinden de ailelere yapılan çalışmalarla alakalı bilgi paylaşımı yapılabilir (Temel, Aksoy ve Kurtulmuş, 2010).

Ebeveynler öğrencilerin rol model olarak benimsedikleri en mühim kişiler olmakla beraber, aynı zamanda eğitim sürecinde öğretmenlere destek olan en önemli kişilerdir (Keçeli ve Kaysılı, 2008). Ailelerin çocuklarının eğitim sürecine dahil olması eğitim ve öğretimin okul dışında da devam etmesi noktasında önemlidir (Atakan, 2010). Bazı veliler aile katılımını sadece veli toplantılarına katılım sağlama, çocukların ihtiyaçlarını ekonomik olarak karşılama gibi görse de aile katılımı, öğrencilerin hem ruhsal hem duygusal hem de psikomotor yetilerinin gelişimi açısından önem arz etmektedir (Tabak, 2020).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın yöntemi, katılımcıları, veri toplama aracı, verilerin analizi, araştırmanın geçerlilik ve güvenirliliği, araştırmacının rolüne dair bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada bilimsel araştırma yöntemlerinden nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmayı, görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik öznel ve yorumlayıcı bir süreç olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 39). Nitel çalışma, araştırdığı konuya yönelik sorgulayıcı, yorumlayıcı ve konunun biçimini kendi ortamı doğrultusunda anlamaya çalışan bir yöntemdir (Guba ve Lincoln, 1994; Klenke, 2016).

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji (olgu bilim) deseninde yürütülmüştür. Fenomenolojik araştırma deseni, bir veri veya görüşle alakalı tüm deneyimlerin bir araya getirilmesi ve bütün bu tecrübelerin ortak noktalarının tanımlanarak, söz konusu veri ve görüşlerle alakalı detaylı bir betimleme yapılmasıdır (Creswell, 2016, s. 193). Olgu bilim, insanların kendi yaşantılarının tecrübesi; yani gündelik hayat ve toplumsal fiilidir (Schram, 2003).

Bu çalışmada alanda çalışan aile danışmanlarının düşünce ve tecrübelerinden yararlanılarak, online aile danışmanlığının temel sorunları hakkında detaylı bilgi sahibi olabilmek ve sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirebilmek amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji (olgu bilim) deseni kullanılmıştır.

3.2. Katılımcılar

Araştırmanın katılımcı grubunu; görüş ve tecrübeleriyle çalışmaya katkı sunabilecek, psikolojik danışma merkezlerinde çalışan, amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örneklemesi ile belirlenen 19 aile danışmanı oluşturmaktadır. (Yıldırım ve Şimşek (2011), kolay ulaşılabilir durum örneklemesinin yapılan çalışmaya ekonomik olarak ve hız bakımından katkı sunduğunu ifade etmektedir. Amaçlı örnekleme modelinin ana teması, araştırmaya konu olan kişi ve

hususlar hakkında belirli bir amaç doğrultusunda derinlemesine bilgi toplamaktır (Özdemir, 2019). Yapılan görüşmelerin derinlemesine bilgi içermesi nedeniyle verilerin daha etkin bir şekilde analiz edilebilmesi için 19 kişiden oluşan örneklem sayısı yeterli bulunmuştur. Katılımcıların düşüncelerine yer verilirken gerçek adları değil; verilen kod iadları kullanılmıştır. Kodlama K1, K2,... şekilinde yapılmıştır. Katılımcıların çoğu psikolojik danışma merkezlerinde çalışmaktadır. Araştırmanın demografik bilgileri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubunda Bulunan Aile Danışmanlarına Ait Demografik Bilgiler

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Mezun Olduğu Bölüm	Mesleki Kıdem (Yıl)	Çalışma Şekli	Tercih Edilen Çalışma Düzeni
K1	Kadın	23	Yüksek Lisans	Sosoyoloji	1,5	Hibrit	Yüz yüze
K2	Kadın	47	Lisans	Sosyal Hizmetler	2,5	Hibrit	Online
K3	Kadın	29	Lisans	Psikoloji	5	Online	Online
K4	Kadın	34	Lisans	PDR	10	Online	Yüz yüze
K5	Kadın	28	Yüksek Lisans	PDR	4	Hibrit	Yüz yüze
K6	Kadın	42	Lisans	Sosyoloji	2,5	Hibrit	Yüz yüze
K7	Kadın	29	Yüksek Lisans	Psikoloji	7	Hibrit	Yüz yüze
K8	Kadın	29	Yüksek Lisans	PDR	6	Hibrit	Hibrit
K9	Kadın	52	Yüksek Lisans	Sosyoloji	2,5	Hibrit	Online
K10	Kadın	31	Yüksek Lisans	Psikoloji	5	Hibrit	Yüz yüze
K11	Kadın	28	Yüksek Lisans	Psikoloji	4	Hibrit	Yüz yüze
K12	Kadın	42	Yüksek Lisans	Sosyoloji	2	Online	Online
K13	Kadın	43	Yüksek Lisans	Sosyoloji	8	Hibrit	Hibrit
K14	Kadın	41	Yüksek Lisans	Sosyoloji	3	Hibrit	Hibrit
K15	Kadın	23	Yüksek Lisans	Sosyoloji	1	Online	Online

Tablo 1. Devam

K16	Kadın	44	Yüksek Lisans	Sosyoloji	2	Hibrit	Online
K17	Kadın	50	Yüksek Lisans	Psikoloji	3	Hibrit	Online
K18	Kadın	27	Yüksek Lisans	Psikoloji	4	Yüz yüze	Yüz yüze
K19	Kadın	30	Yüksek Lisans	Psikoloji	5	Hibrit	Hibrit

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırma için veriler; yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle toplanmıştır. Araştırma gönüllülük esasına göre yürütülmüştür. Görüşme formunun oluşturulmasında, literatür taraması yapılmış; alanda uzman ve nitel araştırma yapmış iki akademisyen ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşme neticesinde elde edilen veriler doğrultusunda görüşme formu tekrar değerlendirilerek, yarı yapılandırılmış taslak görüşme formu oluşturulmuştur. Formda 5 demografik soru ve 13 ana soruya yer verilmiştir. Taslak görüşme formunun geçerliliğini sağlamaya yönelik 3 aile danışmanı ile görüşülerek pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Görüşme formunda katılımcıların online aile danışmanlığına yönelik algılarına, süreci bir danışman olarak nasıl yönettiklerine, danışanlarda bu sürecin nasıl yorumlandığına, danışan ve danışman açısından online sürecin faydalarının yada olumsuzluklarının neler olduğunu anlamaya yönelik sorular sorulmuştur. Aile danışmanları ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen veriler, soruların amaca uygun olup olmadığı ve soruların anlaşılıp anlaşılmadığı dikkate alınarak düzenlemeler yapılmıştır. Eğitim bilimleri alanında iki uzman akademisyen görüşü alınarak, görüşme formuna son şekli verilmiştir. Katılımcıların tecrübelerini daha iyi ortaya çıkarabilmek için ayrıca sondaj sorudan faydalanılmıştır. Sondaj soru, burada görüşmeci görüşme yaptığı kişilerin vermiş olduğu cevapları irdeleyerek daha detaylı bilgi almaya çalışır. Konu ile alakalı tekrarlı sorular yöneltilerek ayrıntıya ulaşılmaya çalışılır. Bu tarz sorular takip sorularıyla benzerlik gösterse de mantıksal bir sırlama olmadan tamamen içgüdüsel olarak araştırılan konuya sondaj yapılabilir (Kvale, 1994). Sonda sorular Merriam'a (2015a) göre, ağırlıklı olarak katılımcıların konu ile ilgili düşüncelerini ifade etmesini, konuyla alakalı açıklamalar

yapmasını ve bilgilendirmelerde bulunmasını destekleyici bir metoddur. Görüşme formuna son hali verildikten sonra uygulamaya geçilmiştir.

3.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın verileri, araştırmaya gönüllü olarak katılan aile danışmanlarndan toplanmıştır. Öncelikle, aile danışmanlarına araştırmanın amacı belirtilmiş ve kişisel bilgilerinin gizli kalacağı ifade edilmiştir. Sorular katılımcılara araştırmacı tarafından doğrudan yöneltilmiş ve anlaşılmayan noktalarda ek açıklamalar yapılmıştır. 01 Haziran 2022 – 15 Ekim 2022 tarihleri arasında çalışmaya katılmayı kabul eden katılımcılarla gerçekleştirilmiştir. Görüşmelere, katılımcıların uygun bulduğu zamanlarda çalıştıkları psikolojik danışma merkezlerinde, araştırma hakkında bilgilendirilmeleri ve onaylarının alınması sonrasında başlanmıştır. Yapılan görüşmeler ortalama 30 ile 40 dakika arasında sürmüştür. Görüşme sırasında anlaşılmayan yerler araştırmacı tarafından katılımcının fikrini etkilemeyecek şekilde açıklanmış ayrıca eksik bilgi verildiği hissedilen yerlerde katılımcılara ek sorular yöneltilmiştir. Görüşme kapsamında elde edilen veriler, katılımcıların onayıyla ses kaydı alınarak ve araştırmacı tarafından görüşme esnasında tutulan notlar sayesinde kayıt altına alınmıştır.

3.5. Verilerin analizi

Araştırma kapsamında, online aile danışmanlığının temel problemlerini belirlemek ve problemlere yönelik çözüm önerileri geliştirmek amacıyla aile danışmanlarının düşünceleri alınarak toplanan veriler; nitel analiz türlerinden biri olan içerik analizi yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler bir metin haline getirilmiş, katılımcıların yardımıyla gözden geçirilmiş ve analiz için bir veri seti haline getirilmiştir Nitel veri analizinde araştırmacı elde ettiği verilerden hareket ederek, bu verilerin bünyesinde yer alan görünmeyen bilgiyi keşfetmeye ve ortaya çıkarmaya çalışmaktadır (Özdemir, 2019). Veri analizi Glesne'ye (2015) göre, yapılan çalışmada bulunan verilerin bir düzene koyulması, verilerin organize edilmesi, veriler arasındaki bağlantıyı bulmak için yapılan bir uygulamadır.

Nitel veri analizleri içerisinde en çok uygulanan metot olan içerik analizi, genel olarak görsel ve yazılı metinlerin analizlerinin yapılmasında kullanılan bir metotdur. İçerik analizinde tümdengelimci bir yol uygulanmaktadır. Araştırmacı ilk olarak araştırma konusuyla alakalı kategoriler oluşturmaktadır. Sonraki süreçte incelenen veri setinde, oluşturulan kategoriler içerisinde yer alan, kelime, cümle veya resimleri

belirlemektedir. Kategori oluşturma süresinde araştırmacı dikkatli olmalı ve benzer bir çalışma yapacak olan araştırmacılar içinde benzer sonuçlara ulaşabilecek uygun kategoriler oluşturulmasına imkan sağlamaktadır (Silverman, 2001).

İçerik analizi tümevarımcı bir analiz yöntemi olduğu için araştırılan konunun köküne odaklanır. Kodlama yöntemiyle verilerin altında bulunan ve kavramlar arasındaki ilişkiler ortaya konulur. Nitel araştırmada araştırmacı topladığı detaylı verilerden hareket ederek probleme yönelik temalar ortaya çıkarma, elde edilen verileri sistematik hale getirme ve bu verilerden yola çıkarak bir kuram oluşturma ya da kuramı doğrulama girişiminde bulunur. İncelenen olayın bir kurama dayanmaması durumunda tümevarımcı analiz, yani kodlamaya dayalı içerik analizi gereklidir (Baltacı, 2017; Şimşek ve Yıldırım, 2011).

Yıldırım ve Şimşek (2005)"e göre nitel veri analizi: verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi ve bulguların tanımlanması ve yorumlanması olmak üzere 4 aşamada yapılmaktadır.

1. Verilerin kodlanması: Araştırmacı bu aşamada elde ettiği verileri detaylı inceleyerek bölümlere ayırır ve ayrılan her bölümün kavramsal açıdan ne anlama geldiğini ifade ettiğini bulmaya çalışır. Bu bölümler bazen bir kelime, bir cümle, bir paragraf ya da bir sayfadan oluşan bir veri olabilir. Kendi içerisinde bir anlam ifade eden bu bölümler araştırmacı tarafından kadlanır.
2. Temaların bulunması: Kodlama işlemi gerçekleştirildikren sonra verileri genel hatlarıyla açıklayan ve kodları kategorize edecek temaların olması gerekir. Temaların bulunma aşamasında kodlar bir araya getirilir, incelenerek kodlar arasında ortak yanlar bulunmaya çalışılır.
3. Verilerin kodlara ve temalara göre düzenlenmesi ve tanımlanması: Temaların kodlama aşamasından sonra sırayı verilerin ortaya çıkan kodlara ve temalara göre düzenlenmesi alır. Bu aşamada verilerin, okuyucular tarafından anlaşılır olması ve yorumlanabilir olması önem taşımaktadır.
4. Bulguların yorumlanması: Detaylı olarak anlatılan ve sunulan bulgular son aşamada yorumlanarak araştırmacı tarafından bir takım sonuçlar ortaya çıkarılır. Nitel araştırmalarda araştırmacı verileri toplama sürecinde aktif bir rol oynadığı için konuyla alakalı yapacağı çıkarımlar büyük önem taşımaktadır. Ancak ortaya koyulan çıkarım üçüncü aşamada ortaya konulan verilerle bağıntılı olmak zorundadır.

3.6. Araştırmanın Geçerlilik ve Güvenirliliği

Araştırmada geçerlik-güvenirliği sağlama açısından Merriam'ın (2015b) belirttiği stratejilerden beş tanesi uygulanmıştır. Bu stratejiler ve araştırmada kullanılışı şu şekilde olmuştur:

1. Üçgenleme: Araştırmada görüşmeler yapılması, gözlem notları alınması ve doküman analizi yoluyla bu strateji uygulanmıştır.
2. Katılımcı teyidi: Görüşmelerin çözümlemesi yapıldıktan sonra katılımcılara gönderilerek onayları alınmıştır.
3. Araştırmaya uygun ve yeterli katılım: Görüşmelerde benzer yönlerin artmasından (araştırmaya göre on görüşme) sonra görüşmelere son verilerek verilerin analizine geçilmiştir.
4. Uzman değerlendirmesi: Alanda çalışmaları olan bir akademisyen ile bir psikoloğa çalışmanın raporu okutulmuş, gelen değerlendirmelerden sonra çalışma gözden geçirilmiştir.
5. Ayrıntılı betimleme: Araştırmaya katılanların görüşleri doğrudan alıntı şeklinde araştırmaya yansıtılmış ve bu doğrudan alıntılara istinaden çıkarımlar yapılmıştır.

Nitel araştırmalarda sonuçların inandırıcılığı önemli bir kriterdir. İnandırıcılık için dört ölçüt belirlenmiştir: inanılırlık, aktarılabilirlik, güvenilebilirlik, onaylanabilirlik (Guba ve Lincoln, 1982, s.245). Nitel çalışmalarda bulguların ifade edilebilmesi için bu ölçütlerden bir veya bir kaçının kullanılması gereklidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.277).

Nitel verilerin toplanması için aile danışmanlığı yapan 19 psikolog ve sosyologla görüşmeler gerçekleştirilerek mesleki tecrübelerinden yararlanılmaya çalışılmıştır. Aile danışmanları ile randevulaşarak belirlenen gün ve saatlerde bir kısmıyla yüz yüze bir kısmıyla da İstanbul dışında yaşamaları nedeniyle online görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmelerde bir kısmının sorulara verdikleri cevaplar katılımcıların onaylarıyla ses kaydına alınmışken bir kısmının verdiği cevaplar not tutulmuştur. Gerekli durumlarda katılımcının durumuna göre sorular tekrar sorulmakla birlikte görüşme soruları açık bir şekilde ifade edilmiştir. Her görüşme sorusu sonunda katılımcıya araştırmacı tarafından elde edilen verileri doğru olarak yansıtıp yansıtmadığı sorularak katılımcıdan onay alınmaya çalışılmıştır. Görüşme öncesi görüşmenin içeriği ile ilgili bilgilendirme yapılarak araştırma raporunda katılımcıların kesinlikle isminin

yer almayacağı, kodlanacağı belirtilmiştir. Yapılan görüşmenin sadece araştırma amacıyla kullanılacağı belirtilerek elde edilen verilerin nerede, nasıl kullanılacağı ile ilgili gerekli bilgiler verilmiştir. Görüşmeler, zaman sınırlaması olmadan ancak genel olarak 30-40 dk arasında değişen sürelerde gerçekleştirilmiştir. Görüşme soruları ile araştırma sürecinin tutarlı olmasına dikkat edilmiştir. Araştırmada yanlılık yaşanmaması için katılımcıların görüşleri olduğu gibi kaydedilmiş, ayrıca çalışmada gerekli yerlerde bu görüşlere katılımcıların aktardığı şekliyle yer verilmiştir. Ayrıca araştırmanın dış güvenirliğini (teyit edilebilirlik) sağlamak için, görüşme formunu geliştirme süreci ve bu süreçte yararlanılan kaynaklar kaydedilmiştir.

Araştırmanın aktarılabilirliği için görüşmeden elde edilen bulgular yorum yapılmadan sunulmuştur. Elde edilen veriler sonuç kısmında uygun bir şekilde tartışılmıştır. Araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve süreci, verilerin analizi ve yorumlaması gibi aşamalar ayrıntılı bir biçimde açıklanarak araştırma sürecinde yapılanlar hakkında bilgi verilmiştir.

Bu çalışmada nitel araştırmanın inandırıcılığın arttırılması amacıyla farklı alan mezuniyeti olan katılımcılardan veri toplanarak çeşitleme yapılmıştır. Araştırmanın nitel boyutunun dış geçerliği, amaçlı örnekleme tekniği kullanılarak katılımcıların konu hakkında bilgi sahibi olduğu düşünülen kimselerden seçilmesi ile sağlanmıştır. Araştırmanın tutarlığının sağlanabilmesi amacıyla bir görüşme formu hazırlanmış ve her katılımcıya soruların aynı şekilde sorulmasına özen gösterilmiştir. Elde edilen verilerin kodlamaları yapılırken bir akademisyenin de görüşleri alınmış, araştırmacı tarafından belirlenen temalar ve kodlar birlikte gözden geçirilmiştir.

3.7. Araştırmacının Rolü

Nitel araştırmalarda araştırmacı bizzat çalışma alanına giderek, kişilerle direkt iletişim kuran, bütün olayları ve süreci deneyimleyen kişidir. Şayet araştırma yapan kişi katılımcı bir görev üstlendiyse bunu ifade etmelidir. Araştırmacı kendi çıkarımlarını ve ön yargılarını analiz sürecine dahil etmemeye önem göstermelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.88). Bu bağlamda araştırmacı mümkün olduğunca katılımcıların iş ortamında görüşmeleri yapmıştır. Nitel araştırmalarda araştırmacının tarafsızlığını koruyabilmesi için araştırma yaptığı konuya, durum ve olguların mevcut ortamına müdahale etmemesi gerekmektedir. Bu araştırmada mümkün olduğunca tarafsız davranmaya ve katılımcıları etkilememeye özen gösterilmiştir. Araştırmacı mevcut durumu muhafaza ederek

araştırmanın deseni, katılımcıları, veri toplama aracı, verilerin analizi ve bulguların yazılmasında açık, anlaşılır ve yansız olmaya önem vermiştir. Ayrıca, araştırmacının iş deneyimi, iletişim ve iş birliği gerektirecek bir iş ortamında çalışıyor olması, aile danışmanlığı sertifika programlarına katılmış olması, toplumsal olaylara ve yaklaşımlara hakim olması ve sosyolojik bakış açısına sahip olması olayları nasıl yorumlayacağının anlaşılmasına ve evrenin araştırmacının bakış açısından görülmesinde yardımcı olacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde aile danışmanlarının, onlinen aile danışmanlığı seansların da karşılaştıkları problem ve aksaklıklar ile alakalı vermiş oldukları bilgilerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen nitel verilerin analizi sonucunda aile danışmanlarının, online aile danışmanlığında yaşanılan sorunlara ilişkin görüş ve öneriler 7 ana kategoride toplanmıştır. Bu çalışmada temel olarak online aile danışmanlığı yapan, aile danışmanlar ile yarı yapılandırılmış görüşme formu üzerinden yapılan görüşmeler aracılığı ile online aile danışmanlığına ilişkin görüşmeler incelenmiş ve bu görüşler 5 ana tema altında toplanmıştır. Temalar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Ana Temalar

1. Aile eğitim yaklaşımlarından online aile danışmanlığı ile ilgili uzmanların görüşleri
2. Online aile danışmanlığının olumlu ve olumsuz yönleri
3. Yüz yüze ve online aile danışmanlığının arasındaki farklılıklar
4. Danışan ve danışman arasında kaliteli ve verimli bir online danışmanlık için tavsiyeler/öneriler
5. Online ortamın danışmanlara sağladığı deneyimler

4.1.Online Aile Danışmanlığına İlişkin Uzman Görüşleri

Online aile danışmanlarına, "Aile eğitim yaklaşımlarından online aile danışmanlığı ile ilgili uzmanların görüşleri nelerdir?" sorusu yöneltilerek fikirleri alınmış, elde edilen kodlar ayrıntılı olarak Tablo 3'te incelenmiştir.

Tablo 3. Online Aile Danışmanlığına İlişkin Görüşler

TEMA 1	**Aile eğitim yaklaşımlarından online aile danışmanlığı ile ilgili uzmanların görüşleri**		**f**
ALT TEMA 1	**Online aile danışmanlığı nedir ve nasıl yapılır?**		
KODLAR	Online ortamda, belirli platformlarda gerçekleşen danışmanlık süreci	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K8, K10, K13, K14, K15, K17, K18, K19	**14**
	Prosedürleri ve süreçleri yüzyüze danışmanlık gibidir.	K3, K5, K10, K11, K12, K16, K17, K18, K19	**9**
	Aile içi iletişim problemlerinin ve bireylerin sorunlarının online ortamda çözümlenmesi	K4, K5, K7	**3**
	Ailelerin bir arada katılması	K3,K7,K14	**3**
	Önceden randevulaşıp bir gün belirlenmesi	K8, K15, K19	**3**
	Evinde konfor alanından çıkmak istemeyenlerin, pratik uygulama isteyenlerin tercihi	K14, K15, K16	**3**
ALT TEMA 2	**Danışan ve danışmanın hangi teknik hazırlıkları yapmaları gerekir?**		**f**
KODLAR	İnternet bağlantısı, şarj vs. kontrol yapılması	K1, K3, K6, K7, K8, K10, K11, K12, K13, K18	**10**
	Seans için uygun ortam sağlanması	K3, K7, K11,K12, K16, K17, K19	**7**
	Ön görüşmenin yapılması	K5, K7, K9, K10, K11, K14, K18	**7**
	Danışmanın mesleki anlamda teknik hazırlık yapması	K1, K4, K9, K14, K15, K16	**6**
	Danışmanın evraklarının önünde hazır bulunması	K3, K11, K12	**3**
	Etik çerçevenin önceden çizilmesi	K5, K8	**2**
	Bağlantı linkinin gönderilmesi	K2	**1**

Tablo 3.Devam

ALT TEMA 3	Online aile danışmanlığına danışanların yaklaşımlarıyla ilgili bilgi verir misiniz?		f
KODLAR	Kolaylık sağladığı için olumlu yaklaşmaktadırlar	K1, K3, K5, K6, K10, K11, K12, K13, K15, K16, K18, K19	**12**
	Verimli olmayacağını düşünüyorlar	K4, K7, K12	**3**
	Danışandan danışana farklılık göstermektedir	K8, K12, K14	**3**
	Ön yargılılar	K2, K7	**2**
	Yüz yüze daha çok tercih ediliyor	K11, K19	**2**

Tablo 3 te görüldüğü gibi *''Aile eğitim yaklaşımlarından online aile danışmanlığı ile ilgili uzmanların görüşleri nelerdir?"* temasıyla ilgili olarak 3 alt tema ve bunlara ait kodlar belirlenmiştir. 1.Alt temayla ilgili olarak oluşan kodları; katılımcıların online aile danışmanlığını; "online ortamda, belirli platformlarda gerçekleşen danışmanlık süreci", "yüz yüze danışmanlık ile aynı prosedürler doğrultusunda ilerlenir", "aile içi iletişim problemlerinin ve bireylerin sorunlarının online ortamda çözümlenmesi", "ailelerin bir arada katılması", "önceden randevulaşıp bir gün belirlenmesi", "evinde konfor alanından çıkmak istemeyenlerin, pratik uygulama isteyenlerin tercihi" tanımladıkları görülmüştür. Bazı katılımcılar birden çok koda ait görüş belirtmişlerdir. Aşağıda bazı katılımcılara ait alıntılar verilmiştir. Katılımcıların çoğunluğunun online aile danışmanlığını "Online ortamda, belirli platformlarda gerçekleşen danışmanlık süreci" olarak tanımladığı görülmektedir.

> *''İnternet üzerinden aile danışmanlarının danışanlarıyla birlikte seans yaptığı bir süreçtir. Zoom, Sky gibi platformlardan danışanları ile görüşme yaparak gerçekleşi*r." (K1)

> "*Online aile danışmanlığı bilgisayar üzerinden karşıdaki danışanla yüz yüze ile aynı şekilde yapılan bir danışmanlık. Tek farkı ekran olması, danışanın yanım da olmaması. Aynı şeyleri konuşuyorsun, aynı şeyleri soruyorsun. Mimiklerine bakabiliyorsun. Bilgisayar ve telefon üzerinden whatshaptan yapıyorum ben genelde zoom üzerinden de yapılabiliyor.*" (K17)

Online aile danışmanlığını "*prosedürleri ve süreçleri yüzyüze danışmanlık gibidir."* olarak tanımlayan görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> "*…Yüz yüze ile aynı prosedürler aynı çerçeve doğrultusunda ilerlenir. Hiçbir farkı yoktur. Süreci aynıdır, görüşme şekli aynıdır. Anamnez alınır sonrasında danışanın sorunları dinlenir. Onun ardından bu sorunlara yönelik tedavi planları oluşturulur. Ve plan doğrultusunda ilerlenir. Ekstra olarak yüz yüze ile bir farkı yok."(*K5)

> "*Aldığımız ekol doğrultusunda yüz yüze de nasıl yapıyorsak yine formülasyon oluşturarak zihnimize yine 45- 50 dakika kadar seanslarımız sürüyor. Yine yüz yüze nasılsa online da aynı şekilde gerçekleşiyor. Yani şöyle öncelikle arada ekran olmuş oluyor*." (K10)

Online aile danışmanlığını "*aile içi iletişim problemlerinin ve bireylerin sorunlarının online ortamda çözümlenmesi*" olarak tanımlayan görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Aile içinde gelişen durumlar karşısında belli dönemlerde yaşanan uyum düzenlerinde ki değişimler de, iletişim problemlerinde başa çıkamadıkları durumda uzman desteğiyle seansların online ortamlarda yapılmasıdır.*" (K4)

> *"Aile içindeki iletişimi, ilişkiyi, aile dinamiklerinin anlama ve hayata geçirme. Online aile danışmanlığı öncesi 20 dk telefon görüşmesi yapmayı daha uygun buluyorum. Sonrasında mümkünse çiftlerin tek bir bilgisayar kullanmaları, aynı koltukta oturmalarını talep ediyorum. Ona göre ortam, mikrafon ve ses sistemi olması gerektiğini düşünüyorum. Aile bütünlüğünü bozmamak adına kulaklık takılmasını uygun bulmuyorum."* (K7)

Online aile danışmanlığını *"ailelerin bir arada katılması"* olarak tanımlayan görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> "*…Yine online platform da yine ikisinin bir arada olduğu bir ortam ayarlıyorlar. Ve terapi ortamında aynı bir odadaymışız gibi aynı sistemi sürdürebiliyoruz. Bir sıkıntı yaşamadım bugüne kadar, online olmasından kaynaklı…"* (K3)

> *"Online aile danışmanlığı; kişilerin bence engellerini kaldıran birşey. Erkek kadın aynı anda ne bileyim bir öğle arasında bile sorunlarına çözüm aramak için*

eğer vakitleri yoksa yani yer yoksa olabilir. O açıdan mesafeler uzaksa bazen ayrı olabiliyor eşler vs. Yani insanları bir araya bir çatı altına toplayan bir ekran…" (K14)

Online aile danışmanlığını *"önceden randevulaşıp bir gün belirlenmesi"* olarak tanımlayan görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Online platformlar kullanılarak yapılan terapi yöntemidir. Hem terapist hem danışanın önceden randevulaşarak ortak bir zaman belirleyip, danışma ilkelerinin göz önünde bulundurulduğu terapi çeşiti." (K8)

"…Nasıl yapılır şöyle; ilkte tabi ki anlaşacak özellikle bir gün belirleyecek ondan sonra o güne sadık kalınıp kimse unutmadan o gün o saatte zoom üzerinden çok rahat bir şekilde yaptığım oldu. Genellikle zoom üzerinden yaptım. Bir kere whatshaptan yaptım zoom açılmadı karşı tarafın öyle yani illaki bir şekilde oluyor, hallediliyor." (K15)

Online aile danışmanlığını *"Evinde konfor alanından çıkmak istemeyenlerin, pratik uygulama isteyenlerin tercihi"* olarak tanımlayan görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Online aile danışmanlığı genelde evden terapi almak isteyen, şifa bulmak isteyen kişilerin danıştığı çok da güzel olduğu online üzerinden olan danışmanlık süreci.. Bir de şeyde oluyor yani mesela akşamları kliniğe gelemeyenler oluyor. Evden çok rahat bir şekilde akşam 22.00 da ve 23.00 de yaptığım oldu yani. Hani eşi geç geliyor danışanın mesela şu saatte yapalım mı diyor yani saat 22.00 da ya da 23.00 de bende tamam diyorum…." (K15)

"…online olduğunda kendi bulunduğunuz alanda kendi konfor alanınızda gayet rahat bir şekilde iletişim bağlantıyı kurduktan sonra aslında çok rahat gayet de verimli geçen bir danışmanlık ortamı sağlanabiliyor…" (K16)

Tablo 3 te görüldüğü gibi *''Aile eğitim yaklaşımlarından online aile danışmanlığı ile ilgili uzmanların görüşleri nelerdir?"* temasıyla ilgili olarak 3 alt tema ve bunlara ait kodlar belirlenmiştir. 2.Alt temayla ilgili olarak oluşan kodlar; katılımcıların online aile danışmanlığında, danışan ve danışmanın hangi teknik hazırlıkları yapmaları gerektiği; "internet bağlantısı, şarj vs. kontrol yapılması", "seans için uygun ortam sağlanması", "ön görüşmenin yapılması", "danışmanın mesleki anlamda teknik hazırlık yapması",

"danışmanın evraklarının önünde hazır bulunması", "etik çerçevenin önceden çizilmesi", "bağlantı linkinin gönderilmesi" gibi alternatiflerle ifade edilmiştir. Bazı katılımcılar birden çok koda ait görüş belirtmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğunun teknik hazırlıkları "İnternet bağlantısı, şarj vs. kontrol yapılması" olarak ifade ettiği görülmektedir.

> *" ... en önemli şey online terapide tabi ki güzel çeken bir internetin olduğu bir ortamda bulunmaları oluyor. Yapabilecekleri en büyük hazırlık bu"*. (K3)

> *"İnternet bağlantısının çok iyi olması ve yüzlerce kez kesilmemesi çok önemli…". (K18)*

Online aile danışmanlığın da teknik hazırlıklarla alakalı *"Seans için uygun ortam sağlanması"* görüşü şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Ortamın olumlu koşul da olması lazım. Ses geçirmeyen kulaklık önemli. Bilgisayarın ses sisteminin de iyi olması gerekiyor. Ayrıca kameranın görüntü kalitesinin de iyi olması önemli hususlardan. Online aile danışmanlığı öncesi 20 dk telefon görüşmesi yapmayı daha uygun buluyorum".* (K7)

> *"Öncesinde danışan sessiz bir yere geçmeli, kimsenin olmadığı bir yerde, ışık alan bir yerde kendini iyi hissettiği bir de olması bizim için daha iyi oluyor. İşte cep telefonundan veya bilgisayardan ama benim için önemi olan danışanın rahat hissettiği bir oda, kimsenin olmadığı bir oda benim için önemli*". (K17)

Online aile danışmanlığın da teknik hazırlıklarla alakalı *"Ön görüşmenin yapılması"* görüşü şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Ben bir ön görüşme yapıyorum önce bir 10 dakika kadar. Ondan sonra kafamda gelen kişide şikayetini söylüyor hani o kavramlar içerisinde kuramlar içerisinde ve onun üzerine diyorum ki geçmişe yönelik okuduğum şeyleri tekrar tekrar gözden geçiriyorum ki kafamda belirsin danışmanla görüşmeden önce. Bir televizyon programına hazırlanır gibi hazırlanmıştım ilk zaman".* (K9)

"Yani önceden hangi platform üzerinden yapılacağı bir ön görüşme ile konuşulabilir. Tercih ediyorsa öncesinde mutabık kalırlar. Sonrasında internet gerekir çünkü online da can sıkıcı olabiliyor çekmiyor danışanın bulunduğu yerde vs. öncesinde bunun kontrol edilmesi gerekir". (K10)

Online aile danışmanlığın da teknik hazırlıklarla alakalı *"Danışmanın mesleki anlamda teknik hazırlık yapması"* görüşü şu şekilde ifade edilmiştir:

"...Kesinlikle seans öncesinde danışmanın problemleri analiz edilmeli, problemine göre kitaplar okumalı, tekniğine göre bir takım bilgilere sahip olmalı. Danışmanın her seans öncesi bunları yapması gerektiğini düşünüyorum. Danışanın seansları ertelememesi adına danışman danışanıyla iletişim halinde olmalıdır". (K1)

"Tabi ki şimdi danışan bir kere bu sürece hakim olmalı yani bir geçmiş nasıl alınır, hikayesi nedir danışanların, beklentileri nedir? Bununla ilgili bir anket olabilir. Ya da kendi yöntemiyle çalışıyor olabilir. Bir sürü yöntem kullanıyor olabilir. Bununla ilgili bir ön çalışması olması gerekiyor…". (K14)

Online aile danışmanlığın da teknik hazırlıklarla alakalı *"Danışmanın evraklarının önünde hazır bulunması"* görüşü şu şekilde ifade edilmiştir:

" ... Şarj durumu gibi, kamera ve mikrafon durumunu denemek ya da teyit etmek gibi onun dışında bir de not alacağımız kağıt kalem mutlaka bilgisayarın başında hazır oluyor olması gerekiyor. Görüşme esnasında kalkıp tekrar geliyor olmamak adına yani bu şekilde". (K11)

"...Kağıdı mı kalemimi elimde göstereceğim bir görsel varsa onu yanımda bulunduruyorum. Mümkün olduğunca masadan kalkmamaya gayret ediyorum…". (K12)

Online aile danışmanlığın da teknik hazırlıklarla alakalı *"Etik çerçevenin önceden çizilmesi"* görüşü şu şekilde ifade edilmiştir:

"...İlk süreçte başlanırken terapistin etik çerçeveyi iyi bir şekilde anlatması, iyi bir şekilde özetleyip danışana uygun olup olmadığını danışana aslında sürece hazır olup olmadığına karar vermesi gereken bir dönem diyebilirim". (K5)

Online aile danışmanlığın da teknik hazırlıklarla alakalı *"Bağlantı linkinin gönderilmesi"* görüşü şu şekilde ifade edilmiştir:

"Ben zoom üzerinden yapıyorum kişinin zoom uygulamasını indirmiş olması gerekiyor. Karşı tarafta zoom uygulaması indiriyor ben zoom uygulaması indiriyorum danışanlara link gönderiyorum. Bilgisayardan ya da telefondan linkle giriyorlar…". (K2)

Tablo 3 te görüldüğü gibi *''Aile eğitim yaklaşımlarından online aile danışmanlığı ile ilgili uzmanların görüşleri nelerdir?"* temasıyla ilgili olarak 3 alt tema ve bunlara ait kodlar belirlenmiştir. 3.Alt temayla ilgili olarak oluşan kodlar; katılımcıların online aile danışmanlığına danışanların yaklaşımlarıyla ilgili bilgiler; "kolaylık sağladığı için olumlu yaklaşmaktadırlar", "verimli olmayacağını düşünüyorlar", "danışandan danışana farklılık göstermektedir", "ön yargılılar", "yüz yüze daha çok tercih ediliyor" gibi görüşlerin hakim olduğu beyanatında bulunmuşlardır. Aşağıda bazı katılımcılara ait alıntılar verilmiştir. Katılımcıların çoğunluğunun online aile danışmanlığına danışanların yaklaşımları "kolaylık sağladığı için olumlu yaklaşmaktadırlar" olarak belirttiği görülmektedir.

"…Onun yanı sıra demin dediğiniz gibi hocamın da bahsettiği konfor alanı durumu evinden ve iş yerinden rahatlıkla katılım sağlamak. Bir de İstanbul gibi büyük bir metropol trafik ulaşma gelme gitme durumlarını da düşünürsek o da bir etken açıkçası gerekirse yurt dışından da katılım söz konusu olup hani sizlere ulaşmak isteyen danışanlar olup referanslarla gelenler adına online danışmanlık tercih edilir bir durum". (K6)

"Olumsuz bir geri bildirim hiç almadım açıkçası. Şehir dışı olduğunda ya da bu yurt dışı olduğunda büyük bir rahatlık sağlıyor. Çünkü yani danışan şehirlerarası gelemiyor haliyle şansımız olmuyor. Ya da mesela çalışan yoğun

temposu olan danışanlar için mesela 21.00- 22.00 gibi saatler arasında seans alınabiliyor. Bu da kolaylaştırıcı oluyor. Ben olumsuz bir geri bildirim almadım bu zamana kadar. Terapist için tercih sebebi olabilir yüz yüze ve online. Hani dediğim teknikler açısından ama danışandan hiç olumsuz geri bildirim almadım". (K10)

Online aile danışmanlığına danışanların yaklaşımlarını *"verimli olmayacağını düşünüyorlar"* olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Önce online olmasından kaynaklı çok ön yargıları oluyor. Çünkü sanal ortamda gerçeklik olmayacağını düşünüyorlar. Yüz yüze terapi ile kıyasla online terapinin verimli olmayacağını düşünüyorlar. Bu nedenle ilk seansta tek görüşmeyi talep ediyorlar. Ayrıca ses kaydı ve görüntü kayıtlarının alınacağına dair endişeleri oluyor". (K7)

"Az önce aslında biraz bahsettik bundan. Etkili olamayacağını düşünen danışanlar var. Hocam böyle etkili olur mu? Ya da işte bir de şu var gözlemlediğim belki bunu duydunuz mu başkalarından şimdi online olduğu zaman cihazı daha kolay kapatabiliyorsunuz". (K12)

Online aile danışmanlığına danışanların yaklaşımlarını *"danışandan danışana farklılık göstermektedir"* olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"*Online aile danışmanlığına bakış açısı danışandan danışana göre farklılık göstermektedir. Eğer danışanların online platformun kullanılmasıyla ilgili ön yargıları varsa ilk seansta konuşulması fayda sağlayacaktır".* (K8)

"Yani açıkçası diyorum ya danışanında ne için geldiği ile de alakalı. Böyle sihirli dokunuşlar rutin de giden ilişki varsa ufak tefek problemler varsa onlineyda hatta bunu desteklemek amacıyla pozitif yaklaşabiliyorlar. Ama tabi o ilişki kötü ise yan yana bulunmak bir insanla bir ekranda karşısında biri var her şeye müdahale edemez o uzaktan. İlişki kötü ise insan hani tentene müdahale edebilecekte birini istiyor açıkçası o dezavantajı dediğim gibi". (K14)

Online aile danışmanlığına danışanların yaklaşımlarını *"ön yargılılar"* olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Bireysel danışmanlıkları daha çok online tercih ediyorlar. Aileyi genelde çok online yani benim tecrübelerime göre çok tercih etmiyorlar. Online biraz daha mesafeliler. Benim düşüncem online da aileyi yönetmek kontrol etmek tek kişiyi yönetiyor gibi olmadığı için onların arasındaki etkileşimi görmek gerekiyor. Kaçırmamak gerekiyor. Dolayısıyla o etkileşimi kolay kontrol edemiyorsunuz online da yüz yüze de çok daha hızlı müdahale ediyorsun. Durdurabiliyorsun, çıkartabiliyorsun. Online bu birazcık zor oluyor".* (K2)

> *"Önce online olmasından kaynaklı çok ön yargıları oluyor. Çünkü sanal ortamda gerçeklik olmayacağını düşünüyorlar. Yüz yüze terapi ile kıyasla online terapinin verimli olmayacağını düşünüyorlar. Bu nedenle ilk seansta tek görüşmeyi talep ediyorlar. Ayrıca ses kaydı ve görüntü kayıtlarının alınacağına dair endişeleri oluyor".* (K7)

Online aile danışmanlığına danışanların yaklaşımlarını *"yüz yüze daha çok tercih ediliyor"* olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Şöyle benim çalıştığım aileler bazında bu sorulara cevap veriyorum. Online görüşmelerden çok yüz yüze görüşmeleri tercih ediyorlar. Fakat özellikle yoğun iş temposunda olan yüz yüze ofise gelemeyecek olan aileler evet online seçenekleri kabul edebiliyorlar…"* (K11)

> *"Yakınındalarsa yani konum olarak ofise yakınlarsa insanlar yüz yüze tercih ediyorlar. Yüz yüze daha çok isteniyor. Ama mesela çocuğu olursa karşı tarafta olursa ben İstanbul da ikamet ediyorum. Ya da Türk olup yurt dışında yaşayan yabancılarla görüşmektense online istiyorlar. Bunda sıkıntıda görünmüyor. Tamamen talepleri bu yönde oluyor. Ancak dediğim gibi yakınlardalarsa yüz yüze. Yani biraz mesafe önemli oluyor bence. Zaman ve mesafe eğer yolda harcayacak zamanı yoksa kişinin o zaman online tercih edebiliyor. Eğer yakınsa*

aynı yakadaysan ya da aynı şehirdeysen ağırlıklı olarak yüz yüze tercih ediyor insanlar". (K19)

4.2.Online Aile Danışmanlığının Olumlu ve Olumsuz Yönlerine İlişkin Görüşler

Aile danışmanlarına, online aile danışmanlığının olumlu yönleri ve faydaları hakkında bilgi verir misiniz?"sorusu yöneltilerek görüşleri alınmış, elde edilen kodlar ayrıntılı olarak Tablo 4'de incelenmiştir.

Tablo 4. Online Aile Danışmanlığının Olumlu ve Olumsuz Yönleri

TEMA 2	**Online aile danışmanlığının olumlu ve olumsuz yönleri**		**f**
ALT TEMA 1	**Online aile danışmanlığının olumlu yönleri ve faydaları hakkında bilgi verir misiniz?**		
KODLAR	Zaman tasarrufu	K1, K2, K3, K4, K5, K7, K8, K9, K10, K12, K14, K15, K16, K17	**14**
	Konfor alanında seansa katılma	K2, K4, K5, K6, K7, K10, K11,K13, K16	**9**
	Ulaşım rahatlığı	K3, K5, K9, K10, K11, K13, K16, K17	**8**
	Daha çok insana ulaşma	K1, K2, K3, K6, K12, K18, K19	**7**
	Düşük maliyet	K1, K7, K12, K14, K18, K19	**6**
	Ulaşılabilirlik	K5, K11, K13, K14, K15, K19	**6**
	Pratik ve kolaylık sağlıyor	K1, K4, K11, K12, K14, K18	**6**
	Mesafeleri kısaltıyor	K2, K6, K14, K18, K19	**5**
	Daha rahat ifade etme (Danışan)	K5, K6, K7, K13, K16	**5**
	Hastalık, özel durum vb.gibi durumlarda seans yapılması	K10, K12, K17, K19	**4**
	İletişim	K9, K15	**2**

Tablo 4. Devam

ALT TEMA 2	Online aile danışmanlığının olumsuz yönleri nelerdir? Sizin en çok karşılaştığınız problemler nelerdir?		f
KODLAR	Teknik aksaklıklar	K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K12, K13, K15, K16, K18, K19	**15**
	Dikkat dağılımı	K1, K4, K9, K11, K12, K13, K18	**7**
	Seans için uygun ortam olmaması	K1, K4, K5, K7, K9, K15, K19	**7**
	Terapötik bağın kurulamaması	K1, K4, K5, K6, K14, K17	**6**
	Danışan desteğinin eksik kalması	K2, K12, K13, K14, K17	**5**
	Çabuk vaz geçilir olma	K4, K5, K11, K14	**4**
	Disiplinsizlik	K6, K14, K16	**3**
	Duygu ve mimikleri kaçırma	K2, K8, K19	**3**
	Gizlilik ihlali endişesi	K4, K8	**2**
	Kısıtlı anlatım	K1, K7	**2**
	Ücret ödeme problemi	K5, K15	**2**
	Teknik donanım yetersizliği	K11, K12	**2**
	Yüzyüze seansın atmosferinden uzak kalma	K11	**1**
	Çiftleri yönetememek	K12	**1**

Tablo 4 incelendiğinde, katılımcıların Tema 2'nin 1. Alt tema olan, online aile danışmanlığının olumlu yönleri ve faydalarını "zaman tasarrufu", "konfor alanında seansa katılma", "ulaşım rahatlığı", "daha çok insana ulaşma", "düşük maliyet", "ulaşılabilirlik", "pratik ve kolaylık sağlıyor", "mesafeleri kısaltıyor", "daha rahat ifade etme (Danışan)", "hastalık, özel durum vb. gibi durumlarda seans yapılması", "iletişim" olarak belirtildiği görülmektedir. Bazı katılımcılar birden çok koda ait görüş belirtmişlerdir. Aşağıda bazı katılımcılara ait alıntılar verilmiştir. Katılımcıların çoğunluğunun online aile danışmanlığının olumlu yönü ve faydasını "zaman tasarrufu" olarak ifade ettiği görülmektedir.

Online aile danışmanlığının olumlu yönü ve faydasını "zaman tasarrufu" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Online olduğu zaman görüşme zamanları daha esnek olabiliyor. Akşama da kayabiliyor çalışanlar olduğu zaman ya da hafta sonuna da kayabiliyor ama diğer türlü bir ofis ortamı olduğu zaman belli saatlerde tabi olması gerekiyor. O açıdan online bir avantajı da saatin ayarlanabilmesi…". (K16)*

> *"Faydaları hem terapist hem danışan açısından zaman tasarrufu sağlaması." (K8)*

> *"Olumlu yönleri, zaman kazanmak öncelikle. Şöyle aslında danışan açısından biraz zaman kazanmak gibi oluyor. Genel anlamda dediğim gibi zaman bizim için kıymetli zamanı daha verimli kullanıyoruz. Bana da kolaylık, danışana da kolaylık. Hem zaman açısından hem ben homeofis çalıştığım için benim açımdan büyük avantaj…". (K12)*

Online aile danışmanlığının olumlu yönü ve faydasını "konfor alanında seansa katılma" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Olumlu yönü dediğim gibi yurt dışından ulaşma imkanı yol mesafeleri kaldırıyor aradan diğer bir olumlu yönü de evlerindeki konfor alanlarının onlara rahatlık sağlaması dolayısıyla daha rahat görüş sağlamaları". (K6)*

> *"Şöyle olumlu yönleri her an tabi kişi mesela trafik sıkıntısı yaşamadan, verdiği saatte evinde konfor alanında benimle direkt bağlantıya geçebiliyor. Mesela işten çıkıp evine gidiyor saat 18.00-.19.00 gibi direkt bağlanabiliyor ya da saat 18.00 de ve çok yakın bir mesafede oturuyorsa. Diğer türlü bana gelebilmek için çok uzun yol kat ettiğinde sorun yaşayabiliyor…".* (K13)

Online aile danışmanlığının olumlu yönü ve faydasını "ulaşım rahatlığı" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"…Danışan için zaman ve süreç açısından daha konforlu. Kendi evinden bağlanması belki daha güvende hissetmesine yardımcı oluyor diyebilirim. Benim için de yol konusu sıkıntı olmadığı için benim içinde konforlu oldu aslında uzaktan olması". (K5)

"Olumlu yönü virüs bulaştırmıyor. Son zamanlarda virüs bulaşmaması açısından iyi oluyor. Gecikme tehlikesi yok. Diğer türlü trafiğe takıldı gecikti o oldu bu oldu endişesi yok. Hemen açıyorsun ekranı verdiğin saatte uygun bir şekilde karşına çıkıyor. O güzelliği var. Seans dakikasına daha çok dikkat edebiliyorsun online da. Yüz yüze biraz daha fark edilmiyor ama online da saatte karşında oluyor biraz da onun etkisi oluyor galiba. Zaman daha iyi kontrol ediliyor online da. Avantajları ve dezavantajları var her ikisinin de". (K7)

Online aile danışmanlığının olumlu yönü ve faydasını "daha çok insana ulaşma" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"..Yani gelen bir insanın normal şartlarda genelde bir yer açtığınızda da daha çok çevrenizin hitap ediyorsunuz ama şuanda hem ben farklı ülkelerden farklı şehirlerden danışanlarım var…". (K3)

"…Ülkenin her yerine bütün insanlara ulaşabiliyorsunuz. Van'dan Kastamonu ya kadar Adana'dan Mardin'e kadar olan kimselere ulaşabiliyorsunuz. Hem de dediğim gibi Türkiye'nin her yerinden insanlara ulaşabilmek çok kıymetli. Bunlar benim için büyük avantajlar…". (K12)

Online aile danışmanlığının olumlu yönü ve faydasını "düşük maliyet" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"...Danışanlar açısından zaman ve maliyet açısından faydalıdır. Çünkü çalışanlar, okula gidenler olabiliyor. Bu nedenle bir yerden başka bir yere gitmek zaman ve maliyet açısından danışanlar için bir kolaylık sağlamaktadır". (K1)

"Olumlu yönü en başta uygulama kolaylığı. Yani fiziksel olarak herkesin hemen hemen herkesin imkan yarata bileceği maddi olarak da bence danışman olarak bizlere kolaylık sağlayan bir şey. Çünkü ofis ödeneğin olmuyor. Kendinde açıp hizmet verebilirsin yani…". (K18)

Online aile danışmanlığının olumlu yönü ve faydasını "ulaşılabilirlik" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Bana göre dediğim gibi yani mesafeleri kısaltıyor bir kere pratik zaman tasarrufunuz var. İnsanların hayatına çok fazla onların zamanından almadan hani maddi açıdan da söylüyorum hani bir yere gitmek izin almak işte genelde hafta içi belli saatlerde ya da akşam saatlerinde olsa da insanların bir çocuklarını organize etmek çok zor oluyor yani. Dolayısıyla bunun için zaman alıyorsunuz en önemli şey zaman…". (K14)

"...Hem zaman anlamında hem ulaşılabilirlik anlamında bunda çok daha pratik çok daha ulaşabilir diye düşünüyorum". (K11)

Online aile danışmanlığının olumlu yönü ve faydasını "pratik ve kolaylık sağlıyor" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Hayat standartlarını geliştirme noktasında yani; saat konusunda, yer konusunda konfor alanı sağlaması, hele de benim gibi bebeği olanlar için ciddi olumlu tarafı. Zaman ve yer planlaması online aile danışmanlığında daha kolay yapılıyor". (K4)

"Hem danışman hem de danışan için zaman ve maliyet açısından kolaylık sağlıyor. Çünkü danışanlarda danışmanlar da kendine uygun zamanda seans ayarlayabilmektedir. Daha hızlı seanslar ayarlanabiliyor". (K1)

Online aile danışmanlığının olumlu yönü ve faydasını "mesafeleri kısaltıyor" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Olumlu yönü mesafe sorununu çözüyor. Gelemeyecek insanlar, şehir dışından, ülke dışından, kişilere ulaşabiliyorsun. İşte vakit tasarrufu yapıyor ne yapıyor

yolda harcayacakları vakti rahatlıkla işte evlerinin konforunda girebiliyorlar". (K2)

"...Mesafeler aradan kalkıyor. Çünkü online danışmanlığın en büyük faydalarından biri terapi alıyor olmak. İlla online yüz yüze diye ayırmayacağım bunları terapi almak başlı başına yeterli". (K19)

Online aile danışmanlığının olumlu yönü ve faydasını "daha rahat ifade etme (Danışan)" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"...bir olumlu yönü de evlerindeki konfor alanlarının onlara rahatlık sağlaması dolayısıyla daha rahat görüşme sağlamaları". (K6)

"...Bazıları ise ev ortamında daha rahat oluyor ve bu da kişilerin daha çabuk kendilerini açmalarına vesile oluyor." (K7)

"Hani evinde farklı bir yere gitmek istemediği için bazı insanlar için bu daha kullanışlı bir yöntem. Orada da aslında psiko dinamik alt yapıda farklı sorunlar yatabilir. Psiko dinamik tarafından baktığımızda o şekilde de başvuruyor olabilirler hani daha rahat geliyor daha konforlu geliyor insanlara". (K13)

Online aile danışmanlığının olumlu yönü ve faydasını "hastalık, özel durum vb. gibi" durumlarda seans yapılması" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"...Şöyle söyleyebilirim yani sosyal fobisi olan kişiler, agora fobisi olan dışarı çıkmakta zorlanan panikatak rahatsızlığı yaşayan daha hani toplum içerisine girmekten hoşlanmayan geri duran insanlarda çok daha rahat oluyor online terapi olumlu taraflara da sayabiliriz bu bakımdan". (K10)

"Öte yandan danışan açısından bir avantaj geldi aklıma, şimdi eşlerinden gizli danışmanlık alan hanımlarımız var mesela bazen evinden çıkması yasak olan danışanlarımız var. Bazen telefonu kontrol edilen danışanımız var. Komşu telefonuyla seansa giren danışanlarımız var. Buda karşı taraf açısından büyük bir avantaj". (K12)

Online aile danışmanlığının olumlu yönü ve faydasını "iletişim" durumlarda seans yapılması" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Ulaşım ve iletişim en faydalı şeyi yani birinci sıradaki bu. İkinci sırada geldiğimiz zaman da yani şey negatifliği çok, pozitifliği de iletişim ve ulaşım diyebilirim…". (K9)*

> *"…Faydası zaten bir terapi almak başlı başına güzel bir sonuç karşı taraf içinde sırf gelip kendilerini anlatmaları bile fayda sağlıyor ne olursa olsun. O süreci iyi yönetemesen bile kendilerini anlatması bile iyi bir şey o yüzden her açıdan olumlu pozitif yönü. Şöyle mesela evde çiftler yapamıyor iletişim kuramıyor. O açıdan da çok faydalı orada mesela söylüyor…". (K15)*

Tablo 4 incelendiğinde, katılımcıların 2. Alt tema olan, online aile danışmanlığının olumsuz yönlerini ve karşılaştırdıkları problemleri; "teknik aksaklıklar", "dikkat dağılımı", "seans için uygun ortam olmaması", "terapötik bağın kurulamaması", "danışan desteğinin eksik kalması", "çabuk vaz geçilir olma", "disiplinsizlik", "duygu ve mimikleri kaçırma", "gizlilik ihlali endişesi", "kısıtlı anlatım", "ücret ödeme problemi", "teknik donanım yetersizliği", "yüz yüze seansın atmosferinden uzak kalma", "çiftleri yönetememek"olarak belirtildiği görülmektedir. Bazı katılımcılar birden çok koda ait görüş belirtmişlerdir. Aşağıda bazı katılımcılara ait alıntılar verilmiştir. Katılımcıların çoğunluğunun online aile danışmanlığının olumsuz yönü ve karşılaşılan problemlerin "teknik aksaklıklar" olarak ifade ettiği görülmektedir.

Online aile danışmanlığının olumsuz yönlerini ve karşılaştırdıkları problemleri "teknik aksaklıklar" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Teknik aksaklık olabiliyor, olumsuzluk olarak. Bunu söyleyebilirim. İnternetin gitmesi ile alakalı problem olabiliyor. Onun dışında çok olumsuz bir şey olmuyor online olarak …". (K10)*

> *"En çok olumsuz yönlerinden biri teknik arızalar onda çok kötü oluyor. Danışan belki o an kendini kötü hissediyordur o an yanında olmanız gerekiyordur. En*

büyük sorun bu danışan çok zor bir andaysa o vakada çok derine inmişseniz o an elektrik kesiliyor, ya da zoom düşüyor. Yani siz de çok tedirgin oluyorsunuz bu defa o danışanı o şekilde bırakmak istemiyorsunuz çünkü. O danışana ulaşabilmek için telefona da hadi yine telefonla ulaşıp sakinleştirmeye çalışıyorsunuz ama bazen whatshapta çökmeye uğrayabiliyor…". (K13)

"Şöyle bazen oluyor ki bir internet problemi oluyor. Bu çok sıkıntı eğer internetin yoksa sıkıntıysa eyvah yani yapamazsın en başta. En büyük sıkıntı bu…". (K15)

Online aile danışmanlığının olumsuz yönlerini ve karşılaştırdıkları problemleri "dikkat dağılımı" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"… Ben de ilk başladığımda bir iki o adaptasyon sıkıntısı yaşamıştım. Sonra tabi ki biz alışınca ortama hani online sisteme ben de o şey gitti. Nasıl yaklaşacağım nasıl yapacağım düşüncelerin hepsi gitti. Bir televizyon programına hazırlanır gibi hazırlanmıştım ilk zaman ama süreçte onlar gidiyor. Sizinle ilk kez başlayan kişiler de o bir tedirginlik olabiliyor ve atamıyorlar…". (K9)

"…Onun dışında çok adapte olmaya zorlandıklarını da görüyorum bazen. Çünkü ne olursa olsun hayatımızda teknolojik aletler çok fazla telefon işte televizyon gibi birde danışmanlık hizmetlerini de televizyon ya da tablete dönüşüyor olması onların dikkat süresini ile ilgilide bir takım problemlere neden olabiliyor. Benim görüşmelerimde yaşadığım problemler bunlar". (K11)

Online aile danışmanlığının olumsuz yönlerini ve karşılaştırdıkları problemleri "seans için uygun ortam olmaması" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Bir de şunu söyleyebilirim, evde başkaları varsa danışan için çok büyük problem. Sesim gider mi? Gitmez mi? Bizim için de öyle içerde kapıyı kapattın mı kapatmadın mı? Obsesif kişiler çok görüyorum. Bir daha kontrol edeyim

geleyim. Evde birilerinin olması da onlar için zorlayıcı oluyor kendilerinden bahsederken. Eşi ile alakalı problem yaşıyorsa eşi evdeyse çok zor". (K5)

"...Hani sen biraz peşinden gitmen gerekiyor. Bugün katılacak mısınız gibi bir mesaj atmam gerekiyor. Evi ayarlamam gerekiyor. Müsaitliklerini sormam gerekiyor. Veya evde olumsuz tarafı şu evde mesela çocuk varsa oda ya girmeye çalışıyor falan oda sıkıntı. Aile büyükleri alan varsa oda olumsuz yönleri. Bu tarz sorunlarla karşılaştım…". (K15)

Online aile danışmanlığının olumsuz yönlerini ve karşılaştırdıkları problemleri "terapötik bağın kurulamaması" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Danışanlar ile teröpatik ilişkiyi biraz etkilemektedir. Yüz yüze yapılan seanslarda daha kuvvetli teröpatik ilişki kurulduğunu fark ettim…". (K1)

" O karşılıklı enerji diye bahsettiğimiz fiziksel etkileşim söz konusu olamıyor. O kişinin beden diline o mimiklerine jestlerine tam anlamıyla çözme noktasında yüz yüze ile online arasında fark olmakta. Dolayısıyla yeri geliyor iç çekişlerin ses tonunun bile yorumlamasını yapabilmekteyiz. Online aslında biraz onun ruhunu da alıyor gibi, benim düşüncem…". (K6)

Online aile danışmanlığının olumsuz yönlerini ve karşılaştırdıkları problemleri "danışan desteğinin eksik kalması" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Olumsuz dediğim gibi oradaki etkileşime müdahale edemiyorsun. Her etkileşimi göremiyorsun yani ekrandan çıktığı an eşi göremiyorsun sonra mesela eşi dışarı alman gerekiyor yani bireysel de görüşmen gerekiyor. O eşin çıkıp çıkmadığını kontrol edemiyorsun. O eşi duyup duymadığını kontrol edemiyorsun…". (K2)

"Mesela normal danışanlarımda geldikleri zaman o duyguyu empati yapabiliyorum. Karşımda onu anladığımı canlı canlı ifade edebiliyor. Diğer türlü ekran oluyor ya ne bileyim ya tam geçmiyor. Ne kadar geçiyor gibi desek de geçmiyor. Olumsuz

tarafı bu. Bazen kalkıp sarılmak istiyorsun sarılamıyorsun öyle bir durum oluyor. Duygu geçişlerinde sorun oluyor gerçekten…". (K17)

Online aile danışmanlığının olumsuz yönlerini ve karşılaştırdıkları problemleri "çabuk vaz geçilir olma" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Olumsuz yönleri; danışmana kolay ulaşım sağlandığı için çabukta vaz geçilebiliyor. Yüz yüze seanslara göre bağ kurmanın zor olduğu, enerji akışının sağlanmasında ekranın engel teşkil ettiğini deneyimledim. Ayrıca danışanın dikkati daha çabuk dağılabiliyor…". (K4)

Online aile danışmanlığının olumsuz yönlerini ve karşılaştırdıkları problemleri "disiplinsizlik" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"…Danışmanlık bağlamında da biraz evvel bahsettiğim o fiziksel temas anlamında durumlar. Esnek zamanın getirmiş olduğu bir disiplinsizlikte oluyor. Şu gün mü yapsam şu saat mi yapsak gibi disiplin durumu da olumsuz etkiliyor diyebilirim esnek oluşunun". (K6)

"…Genel problem derseniz bazen randevu yapıyorlar danışmanlık almak istiyorlar ama sonradan bizim toplumumuz da çok alışmadı ya henüz işte kendi açılarından cesaret mi edemiyorlar bilmiyorum ama iptal etmeler oluyor vazgeçmeler oluyor o farklı bir şey ona bakarsak. Disiplinsizlik oluyor, hafta sonuna kayabiliyor. Genelde hem bizim uygunluğumuza hem danışanın uygunluğuna göre ayarlanıyor ama ya bazıları ciddi anlamda danışmanlık almaktan bile çekiniyorlar aslında". (K16)

Online aile danışmanlığının olumsuz yönlerini ve karşılaştırdıkları problemleri "duygu ve mimikleri kaçırma" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Dezavantajlı yanı danışanların beden dili ve mimiklerin yüz yüze olduğundaki kadar net gözlenememesi. Bağlantı sorunları. Beden dilini net gözlemleyememe. Gizliliğin danışan tarafından bazı durumlarda sağlanamaması". (K8)

"…. Ses kopuşları görüntü kopuşları olabiliyor. O zaman tabi ki ilişki kurarken o duygu akışı sekteye uğruyor. Mesela şuan sizinle iletişimizde şuan çok hızlı bir akış var siz bir şey diyorsunuz anlıyorum size cevap verebiliyorum karşılıklı ama internette 1 saniyelik kopmalar bile sekteye uğratıyor negatif bir etki yaratıyor. Şimdi bizim işimiz saniyelik duygularda kelimelerde saklı o ayrıntılar çok önemli…". (K19)

Online aile danışmanlığının olumsuz yönlerini ve karşılaştırdıkları problemleri "gizlilik ihlali endişesi" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"En çok karşılaştığınız problemler; Evde seansa katılacaklarsa çok gizlilik olmayacağını düşünüyorlar. Seans ortamına müdahale edilecek endişesi taşıyorlar. Genç bir kız danışanım vardı. Odasından seanslara katıldığında annesinin kapıda dinleyeceğini düşünüyordu ve çok tedirgindi. Kendisini rahatça açamıyordu. Genel olarak söylemem gerekirse en büyük problem, gizlilik konusunda tereddüt ve korku". (K4)

"…Gizliliğin danışan tarafından bazı durumlarda sağlanamaması". (K8)

Online aile danışmanlığının olumsuz yönlerini ve karşılaştırdıkları problemleri "kısıtlı anlatım" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Aynı zamanda danışanlar her zaman seans için uygun ortamda olmayabiliyor. Bu yüzden anlattıkları da kısıtlı olabiliyor. Kendisini rahat hissetmeyebiliyor. Her an onu birisi duyacakmış gibi hissediyor. Bu yüzden danışanların rahatsız olduğu alanlar olabiliyor. Yüz yüzeyken danışanda danışman da pür dikkat birbirlerine odaklanabiliyor". (K1)

"Müsait bir ortam yoksa, internet ve ses sistemi kötüyse, iletişimde kopukluk çıkıyorsa ya da evde diğer oda da üçüncü bir şahıs varsa daha sınırlı olabiliyorlar. Koşulları iyi değilse ofiste daha rahat olabiliyorlar…". (K7)

Online aile danışmanlığının olumsuz yönlerini ve karşılaştırdıkları problemleri "ücret ödeme problemi" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Şöyle olumsuz açısından şöyle söyleyebilirim. Ücret ödemesi konusunda çok sıkıntılar oluyor. Çünkü size geldiği zaman parayı bırakıp gidiyor danışan. Ama online da unutuyor bazen bir iki gün geçiyor. Bazen hatırlatmak gerekebiliyor. Buda terapist için işte etik çerçeveyi baştan konuşup net bir şekilde belirlemek gerekiyor. Buda olumsuzluk olabilir. Onun dışında terapist için olumsuz olabilir. Danışan seansı bırakabilir". (K5)

"İkinci sıkıntıda bazen şey oluyor hani danışan nasıl desem bir bedel ödeniyor ya o açıdan biraz sıkıntı oluyor. Hani sen biraz peşinden gitmen gerekiyor". (K15)

Online aile danışmanlığının olumsuz yönlerini ve karşılaştırdıkları problemleri "teknik donanım yetersizliği" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Onun dışında teknolojik aletlerden çok anlamayan aileler oluyor ya da uygulamalara giriş yapamayan aileler oluyor. Dolayısıyla bu uygulamalar birçok kez bazı tabi şöyle yapacaksınız şunu tıklayacaksınız falan gibi mecburi uzayan ve bir türlü görüşmeye başlayamadığımız görüşmeler oluyor. Onun dışında çok adapte olmaya zorlandıklarını da görüyorum bazen". (K11)

"Gerçi internetin çekmemesi ya da bazen böyle yani yaşı ilerde danışanlarınız olduğunda işte ya ben onu bilemezsem ya açamazsam ben ararım dediğim de ben onu açmayı bilemezsem gibi teknik donanımın olmadığı kimseler oluyor. O nedenle teknik bizim için çok kıymetli, internetin çekmemesi, cihaz kullanmayı bilmemeleri gibi bazı dokunsal danışanlarda zorlanmaktayız. Konuyu dağıtmakta ve uzatmakta anlaşamadığımız için buda olumsuz yanları oluyor. Genel de teknik açıdan sıkıntı yaşıyorum". (K12

Online aile danışmanlığının olumsuz yönlerini ve karşılaştırdıkları problemleri "yüz yüze seansın atmosferinden uzak kalma" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Yani şöyle online görüşmelerde olumsuz taraf yüz yüze de ki atmosferi tadıyor olmamaları. Çünkü terapi karşılıklı bir şeyler yapıyor olma durumudur. Yani orada bulunmak bizim içinde bir sorumluluk ve görev aile içinde emek harcıyor olmak yerinden ev ortamından kalkıp hazırlanıp arabaya binip ofiste görüşme yerine geliyor olmak bir emek aslında…". (K11)

Online aile danışmanlığının olumsuz yönlerini ve karşılaştırdıkları problemleri "çiftleri yönetememek" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"…Bunun gibi dezavantaj olarak da çift olarak da gördüğüm de kişileri biraz zorlanmaktayım. Çünkü birbirlerini dinlemeyen çiftleri yönetmek biraz zor oluyor online danışmanlıkta onun haricinde bir dezavantajı olmuyor". (K12)

4.3. Yüz yüze ve Online Aile Danışmanlığının Arasındaki Farklılıklara İlişkin Görüşler

Aile danışmanlarına, yüz yüze ve online aile danışmanlığının arasındaki farklılıklar neler olduğuna dair sorular yöneltilerek görüşleri alınmış, elde edilen kodlar ayrıntılı olarak Tablo 5'de incelenmiştir.

Tablo 5. Yüz yüze ve Online Aile Danışmanlığının Farklılıklarına İlişkin Görüşler

TEMA 3	**Yüz yüze ve online aile danışmanlığının arasındaki farklılıklar**		**f**
ALT TEMA 1	**Online aile danışmanlığında çiftler sorunlarını rahatlıkla ifade edebiliyor mu? Hangi konular rahatlıkla görüşülebilirken hangi konuları ifade etmede zorlanıyorlar?**		
	Rahatlıkla ifade ediliyor	K1, K2, K3, K4, K8, K10, K11, K12, K16, K17, K19	**11**
	Cinsellik tabu	K2, K3, K4, K6, K8, K11, K13, K15, K17, K18	**10**

Tablo 5. Devam

KODLAR	İletişim problemi	K7, K8, K9, K12, K13, K14, K15, K16, K18	**9**
	Çiftler birbirini suçlamayı rahat yapıyorlar	K3, K5, K6, K13, K16	**5**
	Kişilik yapılanması (kişiden kişiye farklılık)	K5, K6, K8, K13, K19	**5**
	İlk seanslarda ifade edememek	K6, K9, K15, K18	**4**
	Kök aile sorunları rahat ifade edilemiyor	K7, K8, K11, K18	**4**
	Cinsellik online daha rahat ifade ediliyor	K7, K10, K19	**3**
	Çocukla alakalı rahat konuşuluyor	K4, K7	**2**
	Danışmanla iletişime bağlı	K6, K10	**2**
	Sosyal medya kullanımı	K14, K18	**2**
	Aldatma- aldatılma	K2	**1**
	Şiddet ve istismar	K1	**1**
ALT TEMA 2	**Online aile danışmanlığında kamera karşısın da problemlerini anlatmak, anlatılan sorunu anlayıp ona uygun çözüm yolları bulabilmek danışan ve danışman da ne gibi hisler uyandırıyor?**		**f**
KODLAR	Vakasına göre değişiyor	K6, K16	**2**
	Online sürece danışman olarak endişeli yaklaşım	K3, K4	**2**
	Danışanda online gerginlik yapabilir	K18	**1**
	Online danışman için zor	K16	**1**
ALT TEMA 3	**Online aile danışmanlığında danışan ve danışman arası duygu aktarımı sağlıklı bir şekilde gerçekleşebiliyor mu? Danışan-danışman arası güven duygusunun sağlanabilmesi için neler yapıyorsunuz?**		**f**
KODLAR	Kesinlikle gerçekleşiyor	K3, K5, K10, K11, K14, K15, K16, K18	**8**
	Değişiklik gösteriyor	K1, K4, K5, K6, K12, K13, K17, K19	**8**
	Etik ilkelerin, genel çerçevenin çizilmesi	K3, K8, K10, K11, K15, K18, K19	**7**
	Kayıt alınmadığını ve gizlilik beyanında bulunuyorum	K2, K3, K11, K15, K17	**5**

Tablo 5. Devam

KODLAR	Terapötik bağın kurumu güven için önemli	K4, K8, K10, K11, K15, K18	**6**
	Danışmanın samimi, içten, açık ve şeffaf olmalı	K14, K16, K17, K18, K19	**5**
	Danışmanın kendini tanıtması	K7, K17	**2**
	İlk seansı yüz yüze yapmak	K7, K14	**2**
	Telefonda ön görüşme	K7	**1**
	Danışanı etkin dinleme	K4	**1**
	Mekan değişikliği yapmıyorum	K3	**1**
	Danışmanın sessizlik anlarını uzun tutması	K14	**1**
	Yüz yüze daha etkili	K19	**1**
	Referansla danışman alıyorum güven sorunu olmuyor	K2	**1**

Tablo 5 incelendiğinde, katılımcıların 1. Alt tema olan, online aile danışmanlığında çiftler sorunlarını rahatlıkla ifade edebiliyor mu? Hangi konular rahatlıkla görüşülebilirken hangi konuları ifade etmede zorlanıyorlar? sorusuna "rahatlıkla ifade ediliyor", "cinsellik tabu", "iletişim problemi", "çiftler birbirini suçlamayı rahat yapıyorlar", "kişilik yapılanması", "ilk seanslarda ifade edememek", "kök aile sorunları rahat ifade edilemiyor", "cinsellik online daha rahat ifade ediliyor", "çocukla alakalı rahat konuşuluyor", "danışmanla iletişime bağlı", "sosyal medya kullanımı", "aldatma-aldatılma", "şiddet ve istismar" olarak belirtildiği görülmektedir. Bazı katılımcılar birden çok koda ait görüş belirtmişlerdir. Aşağıda bazı katılımcılara ait alıntılar verilmiştir.

Online aile danışmanlığında çiftler sorunlarını rahatlıkla ifade edebiliyor mu? Hangi konular rahatlıkla görüşülebilirken hangi konuları ifade etmede zorlanıyorlar? Sorusuna "rahatlıkla ifade ediliyor" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Şunu söyleyebilirim bir yerde istismar ya da şiddet varsa buna bir takım müdahale gelebilir. Bu nedenle bu konular dışında kalan her konuyla rahat bir şekilde yapılabilir". (K1)*

> *"Bana çok rahat ifade ediyorlar. Genelde cinsellik konularında zorluk çekiyorlar. Güven ilişkisini kurduktan sonra çok rahat ifade ediyorlar. Yüz yüze*

de olsa online da olsa danışanlarım bana kendilerini açıp söyleyebiliyorlar". (K17)

Online aile danışmanlığında çiftler sorunlarını rahatlıkla ifade edebiliyor mu? Hangi konular rahatlıkla görüşülebilirken hangi konuları ifade etmede zorlanıyorlar? Sorusuna "cinsellik tabu" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Yüz yüze de ki gibi rahatlıkla ifade edebiliyorlar. Online ve yüz yüze de fark var mı diye düşünüyorum tabi cinsel konularını ifade etmekte öncelikle mesafeliler özellikle hanımlar. Aldatma konularına çok net ayrıntıları veremiyorlar önce. Ama online da çok rahat konuşamıyorlar bu konuları ev ortamındalar bazen çoluk çocukta olabiliyor ev ortamında onları da uzaklaştırmaları gerekiyor. Cinsel konular bir tabu olarak görülüyor. Oraya zaten çok ara seanslarda girebiliyoruz".(K2)

"Genelde konuşulmasından rahatsızlık duyulan konular cinsel konular oluyor. Ben cinsel terapist değilim ama bazen konunun oralara da işin içi evlilik olunca oralara gelmesi gerekiyor ve bu noktada anlatmak zorunda oldukları şeyleri anlatırken zorlandıkları oluyor. Ama onun dışında anlatmakta zorlandıkları olmuyor". (K3)

Online aile danışmanlığında çiftler sorunlarını rahatlıkla ifade edebiliyor mu? Hangi konular rahatlıkla görüşülebilirken hangi konuları ifade etmede zorlanıyorlar? Sorusuna "iletişim problemi" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Her ikisi de ben diyor. Ortak noktaya kavramlar üzerinden biz getiriyoruz yani. İşte bunu mu demek istiyorsunuz bir açılımını yap demeye başlayınca danışanla kadın taraf başlıyor ya da erkek taraf başlıyor. Açılımını yaptığı zaman onun penceresinden bakmayı gösteriyoruz. Acaba sizde bunu mu demek istediniz. Şunu mu demek istediniz gibi kelimelerle kavram açıklaması yapıyoruz…". (K9)

"Şunu gördüm; iletişim konusunda problem yaşayanlar ilk geldikleri zaman hemen konuşamıyorlar. Bunu fark ettim. Kadın hep daha fazla konuşan taraf

oldu benim. O daha kendini rahat ifade ediyor. Daha çok söylüyor. Daha çok konuşuyor ama erkek taraf hep geri çekiliyor fazla konuşmuyor…". (K15)

Online aile danışmanlığında çiftler sorunlarını rahatlıkla ifade edebiliyor mu? Hangi konular rahatlıkla görüşülebilirken hangi konuları ifade etmede zorlanıyorlar? Sorusuna "çiftler birbirini suçlamayı rahat yapıyorlar" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"…Bir birlerini suçlamada çok rahat ifade ediyorlar. Sorun bende değil onda düşüncesi ile gelinen bir danışmanlıkta zaten çok rahat karşıyı suçlama var. Bu durumda danışman açısından zorluk oluyor çünkü övgü yok, yergi yok, tarafsız olmalıyız ve bunu onlara göstermeliyiz. Ondan sonra ki kabul ve giden bir süreç oluyor. Her konuda onaylanmayı bekliyorlar". (K6)

"...Cinsel konular bizim toplumla alakalı da olduğu için cinsel konular da tabi ki daha da zorlanıyorlar. Cinsel problemlerde fakat birbirlerini eleştirme konuları çok güzel tıkır tıkır işliyor. O an var ya bomba patlıyor sanki birden bir boşalıyorlar. Birbirleri hakkında ki sorunları ifade ederken çok böyle süreç güzel akıyor yani onu söyleyebilirim. Karışı dada hakim varmış gibi oluyor ya o oradan başlıyor öbürü oradan başlıyor…". (K13)

Online aile danışmanlığında çiftler sorunlarını rahatlıkla ifade edebiliyor mu? Hangi konular rahatlıkla görüşülebilirken hangi konuları ifade etmede zorlanıyorlar? Sorusuna "kişilik yapılanması" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Danışanların sorunlarını ifade etmesinde online veya yüz yüze olmasının farkı olduğunu düşünmüyorum. Danışan problemini ifade etmiyorsa farklı direnç alt yapısı vardır". (K8)

"…Burada hani belki şunu söyleyebilirim. Yani yüze yüze tabide iki üç dört seansta kişiden kişiye değişmekle birlikte o güven ilişkisini kurulması birazcık zaman alıyor. Ve bu yüzden yüz yüze de olsa online de olsa kişi önce güvenip ben neyi ne kadar anlatabilirim neyi anlatırsam bu kişi kaldırabilir gibi tartıma

giriyor. Ölçüyor, biçiyor, tartıyor tabi ki. Ama bu online özel bir durum değil yani ikisinde de olan bir durum. Ona göre kendini açıyor. Bir farkı olduğunu düşünmüyorum online ve yüz yüze de…" (K19)

Online aile danışmanlığında çiftler sorunlarını rahatlıkla ifade edebiliyor mu? Hangi konular rahatlıkla görüşülebilirken hangi konuları ifade etmede zorlanıyorlar? Sorusuna "ilk seanslarda ifade edememek" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Bu danışana göre ve vakasına göre değişmekte. Açıkçası ilk seanslar da kendilerini çok fazla ifade edemeseler de biraz daha sanki orayı bir saklama maskeleme oluyor. Sonra açılmalar oluyor oda karşılıklı ilişki ile alakalı danışmana verilen güven karşılıklı alıp verilen ile alakalı saklanılan konuların an başında gelen çok açılamayan rahat olunamayan konu cinsellik konusu". (K6)

"Çiftler zaten genel itibari ile ilk seanslar da kendilerini çok iyi ifade etmiyorlar. Her ikisi de ben diyor…". (K9)

Online aile danışmanlığında çiftler sorunlarını rahatlıkla ifade edebiliyor mu? Hangi konular rahatlıkla görüşülebilirken hangi konuları ifade etmede zorlanıyorlar? Sorusuna "kök aile sorunları rahat ifade edilemiyor" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"…Ayrıca kök ailelerde konuşulabilecek konulardan. Ev dışından birileri varsa (örneğin kayınvalide)anlatacakları konular sınırlı oluyor. O kişiyle alakalı olan sorunlara değinemiyor…". (K7)

Online aile danışmanlığında çiftler sorunlarını rahatlıkla ifade edebiliyor mu? Hangi konular rahatlıkla görüşülebilirken hangi konuları ifade etmede zorlanıyorlar? Sorusuna "cinsellik online daha rahat ifade ediliyor" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"…Ayrıca yüz yüze seanslarda cinsel yaşantılarını anlatamıyorlar. Bu anlamda online kendilerini daha rahat hissettirtiyor ve anlatabiliyorlar". (K7)

".... Ya da cinsel terapi de daha rahatlar yakın zamanlarda daha yoğunlaştığım alan. Yani çok daha rahat cinsel terapi de onun dışında bu şekilde rahat ifade edebiliyorlar ama olumsuz taraf olursa bir düşünmem lazım genel anlamda ediyorlar". (K10)

Online aile danışmanlığında çiftler sorunlarını rahatlıkla ifade edebiliyor mu? Hangi konular rahatlıkla görüşülebilirken hangi konuları ifade etmede zorlanıyorlar? Sorusuna "çocukla alakalı rahat konuşuluyor" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Bu konuda onlinenin bir dezavantaj oluşturduğunu düşünmüyorum. Bu konu çiftlerin birbirlerini anlamasına ve dinlemesine bağlı online bir engel teşkil etmiyor. Rahat görüşülen konular; Çocukla ilgili konular en rahat konuşulan konular. Sorun çiftlerin kendileriyle alakalı olmadığı için, birbirlerini suçlasalar da yani çocukla ilgili konularda genelde anne babayı, baba ise anneyi suçlasa da en rahat konuştukları konu…". (K4)

"İletişim problemleri, çocuk aile ilişkileri en rahat görüşülebilenlerden. Belki duygu koçluğu yapılabilir…". (K7)

Online aile danışmanlığında çiftler sorunlarını rahatlıkla ifade edebiliyor mu? Hangi konular rahatlıkla görüşülebilirken hangi konuları ifade etmede zorlanıyorlar? Sorusuna "danışmanla iletişime bağlı" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Biraz terapistle de alakalı bir durum arada bir ekran var bu bazen hoş olmuyor ama genel anlamda da o terapistle alakalı iletişimle de alakalı olduğunu düşünüyorum. Terapötik ilişkinin sağlamlığı ile ilgili olduğunu düşünüyorum. Öyle bir ilişki kurulduktan sonra danışan bazen terapistte aynı şekilde unutuyor yani sanki karşı karıya gibi oluyor ve rahatlıkla da birçok şey ifade edilebiliyor". (K10)

Online aile danışmanlığında çiftler sorunlarını rahatlıkla ifade edebiliyor mu? Hangi konular rahatlıkla görüşülebilirken hangi konuları ifade etmede zorlanıyorlar? Sorusuna "sosyal medya kullanımı" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Birde hocam sosyal medyayla ilgili sıkıntılar son dönemde bence fazla. Sosyal medya kullanımının yaygınlaşması artık herkesin bir instagram hesabının olması tiktokdur vs. Tiktok burada çok karşılaşmadım ama instagramdan mesaj atma, flört etme, bunlar bence evliliklerde artık sık olmaya başladı. Bununla gelende çok var…". (K18)*

Online aile danışmanlığında çiftler sorunlarını rahatlıkla ifade edebiliyor mu? Hangi konular rahatlıkla görüşülebilirken hangi konuları ifade etmede zorlanıyorlar? Sorusuna "aldatma- aldatılma" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Aldatma konularına çok net ayrıntıları veremiyorlar önce. Ama online da çok rahat konuşamıyorlar bu konuları ev ortamındalar bazen çoluk çocukta olabiliyor ev ortamında onları da uzaklaştırmaları gerekiyor. Çocuklarda geçebiliyor, dinleyebiliyorlar. Cinsel konular bir tabu olarak görülüyor. Oraya zaten çok ara seanslarda girebiliyoruz. Mesela aldatmayı ben üçüncü beşinci seanslarda öğrenebiliyorum. Mesela bey açamıyor. Ya da kadın aldatmış oluyor bazen o daha geç açılıyor. Erkek o yönde gurur yapabiliyor". (K2)*

Online aile danışmanlığında çiftler sorunlarını rahatlıkla ifade edebiliyor mu? Hangi konular rahatlıkla görüşülebilirken hangi konuları ifade etmede zorlanıyorlar? Sorusuna "şiddet ve istismar" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Şunu söyleyebilirim bir yerde istismar ya da şiddet varsa buna bir takım müdahale gelebilir. Bu nedenle bu konular dışında kalan her konuyla rahat bir şekilde yapılabilir". (K1)*

Tablo 5 incelendiğinde, katılımcıların 2. Alt tema olan, online aile danışmanlığında kamera karşısın da problemlerini anlatmak, anlatılan sorunu anlayıp ona uygun çözüm yolları bulabilmek danışan ve danışman da ne gibi hisler uyandırıyor? Sorusuna; "danışmanda olumlu his", "danışanlardan olumlu dönütler"," danışanda olumlu his", "terapötik ilişki varsa olumlu yaklaşım", "danışman online süreçte daha dikkatli",

"kişiyle bağlantılı olarak değişiyor", "vakasına göre değişiyor", "online sürece danışman olarak endişeli yaklaşım", "danışanda online gerginlik yapabilir", "online danışman için zor" olarak belirtildiği görülmektedir. Bazı katılımcılar birden çok koda ait görüş belirtmişlerdir. Aşağıda bazı katılımcılara ait alıntılar verilmiştir.

Online aile danışmanlığında kamera karşısın da problemlerini anlatmak, anlatılan sorunu anlayıp ona uygun çözüm yolları bulabilmek danışan ve danışman da ne gibi hisler uyandırıyor? Sorusuna "danışmanda olumlu his" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"…Danışman olarak ise; mesafeye rağmen anlaşıldığını hissetmesi, dinlendiğini görmesi iyi geliyor". (K4)*

> *"Danışmanda çok iyi hisler uyandırıyor öncelikle. Çözüm bulabilmek. Bazen karşınız da gerçekten böyle anlayıp bir ışık yaktığını fark etmek çok güzel yani gerçekten…". (K15)*

Online aile danışmanlığında kamera karşısın da problemlerini anlatmak, anlatılan sorunu anlayıp ona uygun çözüm yolları bulabilmek danışan ve danışman da ne gibi hisler uyandırıyor? Sorusuna "danışanlardan olumlu dönütler" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"…Danışmanlarda duymadım böyle bir şey çünkü şu mutlu ediyor beni geri dönütler pozitif gelince bu mutlu ediyor beni…". (K9)*

> *"Danışmanda tabi olumlu olursa geri dönütler yüz yüze ile aynı oluyor. His değişmiyor. Olumlu dönüşlerde ha yüz yüze olmuş ha online sonrası olmuş. Senin dönütlerin veya senin fayda sağladığın çok mutlu olduğunu görürsen sen tabi olumlu hissediyorsun…". (K17)*

Online aile danışmanlığında kamera karşısın da problemlerini anlatmak, anlatılan sorunu anlayıp ona uygun çözüm yolları bulabilmek danışan ve danışman da ne gibi

hisler uyandırıyor? Sorusuna "danışanda olumlu his" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Danışmanlarıyla eğer teropatik ilişki kurdularsa çok rahat ifade edebiliyorlar. Tecrübelerime göre danışanlarda da tatmin hissi uyandırıyor. Aldığım dönütlerden de bunu söyleyebilirim. Danışan bundan mutluluk duyuyor ve güvende olduğunu belirtiyor. Seanstan sonra rahatladığını belirtiyor. Teropatik bağ kurulduğu zaman danışan açısından problem teşkil etmiyor". (K1)*

> *"Aslında danışan için rahatlama hissine sebep olabiliyor diyebilirim. Kamera karşısında konuşmak şöyle bir şey de var kayıt almıyorsunuz dimi, konuşa kaydedilmiyor dimi. Belki kaydedilme kısmı danışan için güvensizlik yaratıyor olabilir. Onun dışında danışan için çok da bir şey yok olumsuz, olumlu tarafları var gayet kamera karşısında kendini ifade ediyor. Rahatlayarak seanstan çıkıyor her zaman onu net söyleyebilirim". (K5)*

Online aile danışmanlığında kamera karşısın da problemlerini anlatmak, anlatılan sorunu anlayıp ona uygun çözüm yolları bulabilmek danışan ve danışman da ne gibi hisler uyandırıyor? Sorusuna "terapötik ilişki varsa olumlu yaklaşım" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"…Ama dediğim gibi enerji alışverişi, terapötik bağ sağlayınca her hafta o danışmanlık sürecini iple çeken de var. Mesela şu algıda var konuşayım rahatlayayım ama rahatsız olacağın konuda bizim çalışmamız lazım. Rahatlamayla yani ben 2 ay 3 ay konuşsam da çözüm olmaz". (K6)*

> *"Yani bunu çok normal süreçten ayırt edemeyeceğim açıkçası. Dediğim gibi terapötik ilişki kurulduktan sonra kişinin kendini rahatça ifade edebildiğini düşünüyorum…". (K10)*

Online aile danışmanlığında kamera karşısın da problemlerini anlatmak, anlatılan sorunu anlayıp ona uygun çözüm yolları bulabilmek danışan ve danışman da ne gibi

hisler uyandırıyor? Sorusuna "danışman online süreçte daha dikkatli" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"…Etkileşimlerini yine yakalamak mümkün. Şunu demiyorum yani online da %30 yakalıyorum demiyorum, % 60 yakalayabiliyorum. Online olduğu için daha dikkatli olmaya çalışıyorum yüz yüze deki gibi dikkat kaçırıcı şeyler de yok. Tüm dikkat ekran da zihinsel olarak odaklanma güzel oluyor…". (K2)*

> *"…Terapist için olanlarsa; terapist için biraz daha zor olabiliyor bazen. Çünkü masanın üzerinde bir sürü not aldığı evraklar var. Onu kenara koyup onu almak vs. derken, anamnez formunu bir kenara koyuyor. Danışan formu bir kenarda bekliyor. Ama ne olursa olsun danışanı dinlemeye açık bir şekilde tabi biz orada o anda orada işliyor ve burada bulunuyorsa eğer oda kendisini güvende ve rahat hissediyor diyebilirim…". (K5)*

Online aile danışmanlığında kamera karşısın da problemlerini anlatmak, anlatılan sorunu anlayıp ona uygun çözüm yolları bulabilmek danışan ve danışman da ne gibi hisler uyandırıyor? Sorusuna "kişiyle bağlantılı olarak değişiyor" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"…Kişiyle bağlantılı bir durum. Çünkü sorun yaşadığımız kişilerde olabiliyor. Yani orada bekliyorsunuz anlatmaya çalışıyor ama bunu yüz yüze de yaşayabiliyorsunuz da muhtemelen kişiyle alakalı. Anlatanlar anlatıyor çok rahat bir şekilde engel olmuyor. Danışman olarak anlaya da biliyorsunuz". (K13)*

> *"Şimdi bu kişiden kişiye çok değişen de bir şey. Kameranın özellikle oluyor olması benim hissimde herhangi bir değişim hissi uyandırdığını düşünmüyorum. Danışanım bu durumda nasıl hissediyor olabilir? . İnsanlar kimliğini de saklamak istiyorlar. Hatta mümkünse görüntülü bile olmasın gibi böyle utanç oluyor belki cinsel de bir eksiklik olarak görülüyor olabilir…". (K19)*

Online aile danışmanlığında kamera karşısın da problemlerini anlatmak, anlatılan sorunu anlayıp ona uygun çözüm yolları bulabilmek danışan ve danışman da ne gibi hisler uyandırıyor? Sorusuna "vakasına göre değişiyor" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Vakasına göre diyelim ben cinsel danışmanlıkta yapıyorum. Bizim maketlerimiz de oluyor Cinsel işlev bozukluklarına buna çalışmak göstermek vs. bunu online da düşündüğümüz de yani yüz yüze gibi olmuyor açıkçası…". (K6)*

Online aile danışmanlığında kamera karşısın da problemlerini anlatmak, anlatılan sorunu anlayıp ona uygun çözüm yolları bulabilmek danışan ve danışman da ne gibi hisler uyandırıyor? Sorusuna "online sürece danışman olarak endişeli yaklaşım" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Danışan olarak online aile danışmanlığı sürecinin verimli olmayacağını, kişilerin kendini veremeyeceğini düşünüyordum. Ve kişilerin kendilerini verebildiklerinde verimli olduğunu olumlu sonuçlar alındığını gördüm". (K4)*

Online aile danışmanlığında kamera karşısın da problemlerini anlatmak, anlatılan sorunu anlayıp ona uygun çözüm yolları bulabilmek danışan ve danışman da ne gibi hisler uyandırıyor? Sorusuna "danışanda online gerginlik yapabilir" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"…Seans sonunda danışan için seans başında hani başlamadan önce gerginlik yaratabilir onun için söylüyorum. Kamerada nasıl görüneceği ile ilgili kaygısı varsa biraz işte özgüven sorunu yaşayan birisiyse bu noktada olur. Ama görüşmeye başladıktan sonra bir süre sonra bu kaybolabiliyor". (K18)*

Online aile danışmanlığında kamera karşısın da problemlerini anlatmak, anlatılan sorunu anlayıp ona uygun çözüm yolları bulabilmek danışan ve danışman da ne gibi hisler uyandırıyor? Sorusuna "online danışman için zor" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Teknik uygulamalarda online sıkıntı olabilir. Enerjinin ileri seviyelerinde dokunulmaya gerek olmadığı için ben rahatlıkla çalışıyorum. Dokunmadan çalışabildiğim için. Enerji çalışmalarında danışan da o etkileşimi online da yaşayabiliyor. Uzaktan çalışmayı daha tercih ediyorum açıkçası danışman için daha zor oluyor belki ama çalışma anlamında bir fark yok benim açımdan". (K16)

Tablo 5. incelendiğinde, katılımcıların 3. Alt tema olan, online aile danışmanlığında danışan ve danışman arası duygu aktarımı sağlıklı bir şekilde gerçekleşebiliyor mu? Danışan- danışman arası güven duygusunun sağlanabilmesi için neler yapıyorsunuz? Sorusuna; "Kesinlikle gerçekleşiyor", "değişiklik gösteriyor", "etik ilkelerin, "genel çerçevenin çizilmesi", "kayıt alınmadığını ve gizlilik beyanında bulunuyorum", "danışmanın samimi, içten, açık ve şeffaf olmalı", "terapötik bağın kurumu güven için önemli", "danışmanın kendini tanıtması", "ilk seansı yüz yüze yapmak", "telefonda ön görüşme", "danışanı etkin dinleme", "mekan değişikliği yapmıyorum", "danışmanın sessizlik anlarını uzun tutması", "yüz yüze daha etkili", "referansla danışman alıyorum güven sorunu olmuyor" olarak belirtildiği görülmektedir. Bazı katılımcılar birden çok koda ait görüş belirtmişlerdir. Aşağıda bazı katılımcılara ait alıntılar verilmiştir.

Online aile danışmanlığında danışan ve danışman arası duygu aktarımı sağlıklı bir şekilde gerçekleşebiliyor mu? Danışan- danışman arası güven duygusunun sağlanabilmesi için neler yapıyorsunuz? Sorusuna "kesinlikle gerçekleşiyor" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Duygu aktarımı aslında işte karşı aktarım var. Aktarım ve karşı aktarım her zaman gerçekleşen bir süreç o noktada sizin süpervizyon almanız gerekiyor onu bir kenara koyayım…". (K5)

"Valla duygu aktarımı bence sağlanabiliyor. Dediğiniz gibi bazı fiziksel mimiklerin farkına varmak el hareketi gibi yan yana olduğu gibi her hareketten bir şey çıkardığımız için her hareketten. Yine yüz yüze ve göz göze olunduğu için ekran karşısında da yine terapötik bağ kuruluyor. Yine güven oluşuyor.

Aktarımlar da bence yeteri kadar gerçekleşiyor diyebiliyorum kendi açımda…". (K16)

Online aile danışmanlığında danışan ve danışman arası duygu aktarımı sağlıklı bir şekilde gerçekleşebiliyor mu? Danışan- danışman arası güven duygusunun sağlanabilmesi için neler yapıyorsunuz? Sorusuna "değişiklik gösteriyor" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Gerçekleştiği anda var gerçekleşmediği anlarda olabiliyor. Çünkü neticede bir ekran ve ne kadar ekrana bakıyor olsan da yüz yüze deki gibi göz göze gelemiyorsunuz o yüzden de o ekran sanki arada bir engel olabiliyor bir yerde". (K1)

"Olduğu gibi yansıtınca duygularını insanlar bunu alıyor. Aslında birazda danışanın o anki durumuyla da alakalı olabiliyor. O an öfkeli gelmiş düşünsenize sizin normal durma potansiyeliniz nasıl olur düşünsenize senin de o gün bir şeylerin olmuştur. O tepki öfke vs. otokontrol sağlanmalı, alttan alınmalı sakinleştirme teknikleri yapmalı danışmanlık becerisini bu gibi durumlarda gösterebilmek…". (K6)

Online aile danışmanlığında danışan ve danışman arası duygu aktarımı sağlıklı bir şekilde gerçekleşebiliyor mu? Danışan- danışman arası güven duygusunun sağlanabilmesi için neler yapıyorsunuz? Sorusuna "etik ilkelerin, genel çerçevenin çizilmesi" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"…Genel bir çerçeveyi çiziyoruz saattir vs. içerik süresidir, terapilerin vs. sonra işte arada o ilişki kurulduktan sonra ya bir sıkıntı yaşamadım. Bu nedenle yüz yüzenin dışında çok bir şey yapmadım açıkçası, güvenlik açısından da…". (K10)

"Terapötik bağın kurulması için güven en önemli ilkelerden. Güvenin oluşması için etik ilkeler hakkında bilgilendirme yaparak başlıyorum seansa". (K8)

Online aile danışmanlığında danışan ve danışman arası duygu aktarımı sağlıklı bir şekilde gerçekleşebiliyor mu? Danışan- danışman arası güven duygusunun sağlanabilmesi için neler yapıyorsunuz? Sorusuna "kayıt alınmadığını ve gizlilik beyanında bulunuyorum" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Güven evet çok kıymetli çok ilişkili burada ilk online görüşmeler yaptığım zaman ve her hangi gibi bir ses kaydının olmadığı bilgisayarımın yalnızca benim bilgisayarım olduğunu benim dışımda kimsenin bu bilgisayarı kullanmadığı ve erişmediği herhangi bir kamera kaydı ses kaydı gibi durumların olduğu sürece mutlaka haberleşeceğimizi haberleri olacağını izinleri olmadan bunu yapamayacağını bunun etik olmadığını ortamda şuan onları duyan başka kimselerin olmadığını odada benden başka kimsenin olmadığını yalnızca benim onları dinleyen ve anlayan yerde olduğumu ve bu görüşmenin yüz yüze görüşmeden bir farkı olmadığını ve aynı güvenlik çerçevesi içerisinde olduğunu ilk görüşmede muhakkak söylüyorum…". (K11)*

> *"Ben güven duygusunu sağlamak için bir kayıt altına alınmıyor. Bu oda da sadece ben varım. Not aldığım defteri görebiliyorlar. İstediğiniz zaman defteri sizinle paylaşabilirim gibisinden şeyler söylüyorum. Ondan sonra hani seanslarda neler yapacağım, onlar nasıl rahat edecekse o şekilde yapacağımı söylüyorum". (K15)*

Online aile danışmanlığında danışan ve danışman arası duygu aktarımı sağlıklı bir şekilde gerçekleşebiliyor mu? Danışan- danışman arası güven duygusunun sağlanabilmesi için neler yapıyorsunuz? Sorusuna "danışmanın samimi, içten, açık ve şeffaf olmalı" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Bazı görüşlere göre danışman kendini hiç açmamalı. Ben öyle düşünenlerden değilim. Böyle bir görüş kesimi olan var. Gerektiğinde açmalı diyen bir kesimde var. Samimiyeti hep artırır. Hep açık olsun diyende var. O dengeyi kurmak lazım. Bazen kendini zorlandığın bir şeyden de bahsedebilirsin. Danışan çok zor bir hastalık sürecinden geçiyordur. Senin de çok zor bir hastalık süreci geçmişin*

vardır. Ben de şöyle bir hastalık atlattım zamanında böyle oldu diye. Bence danışman bunu söyleyebilir. Bizi gerçek bir insan yapıyor bence". (K18)

"Güven sağlamak için samimi olmaya çalışıyorum. Samimi derken gerçek olmaya çalışıyorum. Buda tabi sürekli gülmek kıkırdaşmak gibi değil de gerçek oluyor olmak. Yani sorduğu soruya samimi ve içten cevaplar verebilmek samimi olabilmek dışarda bazen daha sahte ilişkiler içerisindeyiz mış gibi yapılan ilişkilerin içerisindeyiz orada hem benim duygum olarak hem onda gördüğüm gerçekten ilişki içerisinde ve bu şekilde davranmaya çalışıyorum". (K19)

Online aile danışmanlığında danışan ve danışman arası duygu aktarımı sağlıklı bir şekilde gerçekleşebiliyor mu? Danışan- danışman arası güven duygusunun sağlanabilmesi için neler yapıyorsunuz? Sorusuna "terapötik bağın kurumu güven için önemli" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"…danışanımın ben danışman olarak danışanlarımın duygularını anlayabilen ve saygı duyulan bir yerde oluyorum. Onlarda benim onlarla ilgili verdiğim bir duyguyu ya da hassas şeye girdiğim şeyi algılayabiliyorlar diye düşünüyorum…". (K11)

"…Bir de danışanı yoklamak ben mesela bunu yapıyorum, daha çok. Hem duygu aktarımını, iyileştiren bir şey güçlendiren hem de bence güven duygusunu artıran bir şey danışanı sürekli yoklamak. Şuanda nasıl hissediyorsun, sırtın yaslı mı arkaya? ayakların yere tam basıyor mu? Bassın eğer basmıyorsa, vücudun şuanda nasıl hissediyor? Neresinde gerginlik var, neresinde rahatlama var? Bunları sürekli seans sırasında sorarak, kendine bakmasını sağlamak ve kendimi açarak. Bence güveni ve samimiyeti artıran ve gösteren şeylerden en önemlisi de kendini de tabi…".(K18)

Online aile danışmanlığında danışan ve danışman arası duygu aktarımı sağlıklı bir şekilde gerçekleşebiliyor mu? Danışan- danışman arası güven duygusunun sağlanabilmesi için neler yapıyorsunuz? Sorusuna "danışmanın kendini tanıtması" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Ben en başta kendimi açıklıyorum. Ve çok rahat olması gerektiğini, bizim yansız yüksüz ve yargısız olduğumuzu, hiç bir şekilde kendisini yargılamayacağımızı, ve konuşulanın gizliliğinin esas olduğunu öğrenince insanlar diyorum ya o samimiyetini de görünce çok rahatlıkla söyleyebiliyorlar her şeyini…". (K17)

Online aile danışmanlığında danışan ve danışman arası duygu aktarımı sağlıklı bir şekilde gerçekleşebiliyor mu? Danışan- danışman arası güven duygusunun sağlanabilmesi için neler yapıyorsunuz? Sorusuna "ilk seansı yüz yüze yapmak" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"…. Ama arada dediğim gibi yüz yüze seanslar koyduğunuz zaman mesela ilk seansları yüz yüze yapıp işte kendiniz planladığınız zaman mesela artık çözüm masasında olduğunuz zaman çözüm aşamasındasınız ödevler veriyorsunuz onlar online olur. Ama işte ne bileyim en son seans mesela bunun yüz yüze olması gerekiyor. Çünkü o danışan size teşekkür etmek istiyor yani size sarılmak istiyor yani. Hani öyle bir şey var dolayısıyla ikisini birlikte kullanmak bence müthiş bir şey…". (K14)

Online aile danışmanlığında danışan ve danışman arası duygu aktarımı sağlıklı bir şekilde gerçekleşebiliyor mu? Danışan- danışman arası güven duygusunun sağlanabilmesi için neler yapıyorsunuz? Sorusuna "telefonda ön görüşme" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Önce telefonda görüşüp kendimi anlatıyorum. Adıma hazırladığım sayfamın linkini atıyorum. Sayfamı inceleyip beni oradan azda olsa tanıyıp verimli olabileceğimi düşünüyorlarsa gelsinler istiyorum. Yurt dışından ve il dışından değilse danışanlarım muhakkak ilk görüşmeyi yüz yüze klinikte yapmayı istiyorum. Danışan ise ilk olarak online görüp tanıyıp eğer enerji alırsa kliniğe gelip yüz yüze gerçekleştirmek istiyor". (K7)

Online aile danışmanlığında danışan ve danışman arası duygu aktarımı sağlıklı bir şekilde gerçekleşebiliyor mu? Danışan- danışman arası güven duygusunun sağlanabilmesi için neler yapıyorsunuz? Sorusuna "danışanı etkin dinleme" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Bazen bu güvenin oluşması terapötük bağın kurulması 1-2 seansı alabiliyor. Güven duygusu; etkin dinlemek kesinlikle çok önemli. Danışman, danışanının problemini hangi teknikle çözerime odaklanmadan önce onun ne anlattığına odaklanmalı. Danışan bazen anlaşıldığını bilmeye ihtiyaç duyuyor. Teori elbette önemli aynı yerde saydığımızı düşündüğümüz durumlarda uygun teorinin ilgili sorular gerekli olabiliyor". (K4)*

Online aile danışmanlığında danışan ve danışman arası duygu aktarımı sağlıklı bir şekilde gerçekleşebiliyor mu? Danışan- danışman arası güven duygusunun sağlanabilmesi için neler yapıyorsunuz? Sorusuna "mekan değişikliği yapmıyorum" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"…. O yüzden güvenlik zaten benim mekanım değişmiyor. Bir çalışma alanım var. Sürekli aynı arka fonda aynı ortamda çalışıyorum. Böyle kafede orada burada değişen bir ortamda seans yapmıyorum. Zaten onların ortamı onların rahatına göre ama benim ki stabil bir şekilde kalıyor". (K3)*

Online aile danışmanlığında danışan ve danışman arası duygu aktarımı sağlıklı bir şekilde gerçekleşebiliyor mu? Danışan- danışman arası güven duygusunun sağlanabilmesi için neler yapıyorsunuz? Sorusuna "danışmanın sessizlik anlarını uzun tutması" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"…Ben genelde sessizlik anlarını tutarım uzun tutarım. Ve süreç içerisinde çok fazla konuşmamaya özen gösteririm ki danışan duygusunu açığa çıkartabilsin. Danışana duygusunu sorarım yani ne hissediyorsunuz diye genelde bilmiyorum der danışan. Çünkü katılmak ister çünkü olumsuzluğu ifade etmek çok zordur. O anda orada olmak. Onun dışında danışanın duygusunu bedensel olarak terapistin hissetmesi zor…". (K5)*

Online aile danışmanlığında danışan ve danışman arası duygu aktarımı sağlıklı bir şekilde gerçekleşebiliyor mu? Danışan- danışman arası güven duygusunun sağlanabilmesi için neler yapıyorsunuz? Sorusuna "yüz yüze daha etkili" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Bence yine de yüz yüze daha iyi olabilir, danışan için. Yani duygu akışını soruyorsunuz. Duygu akışı da tabi yüz yüze göz göze aynı frekans altında aynı çatı altında bir odadaki atmosferin içerisinde solurken tabi ki duygu akışı daha bir hızlı daha bir yoğun bir şekilde olabiliyor. Belki orada bazı şeylerin gözden kaçması daha az muhtemel. O bakımdan yüz yüzenin daha avantajlı olduğunu düşünüyorum ama online da da duygu akışı olmasa terapi olmaz zaten …".(K19)*

Online aile danışmanlığında danışan ve danışman arası duygu aktarımı sağlıklı bir şekilde gerçekleşebiliyor mu? Danışan- danışman arası güven duygusunun sağlanabilmesi için neler yapıyorsunuz? Sorusuna "referansla danışman alıyorum güven sorunu olmuyor" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Güven hiç talep eden olmadı. Şuan dinleyen var mı vs. diye. Ben genelde şunu söylüyorum. Terapi odasındayız kimse yok yanımda. Kayıt alınmadığını teyit ediyoruz. Onun dışında nasıl diyim referansla geldikleri için insanlar hiç güven sorunu oluşmadı. Beni tanıyorlar zaten bir güvenle geliyorlar". (K2)*

4.4. Danışan ve Danışman Arası Kaliteli ve Verimli Online Danışmanlığa İlişkin Görüşler

Aile danışmanlarına, "danışan ve danışman arasında kaliteli ve verimli bir online danışmanlık için tavsiyeleriniz\önerileriniz nelerdi?" sorusu yöneltilerek görüşleri alınmış, elde edilen kodlar ayrıntılı olarak Tablo 6'da incelenmiştir.

Tablo 6. Danışan ve Danışman Arası Kaliteli ve Verimli Online Danışmanlığa İlişkin

TEMA 4	**Danışan ve danışman arasında kaliteli ve verimli bir online danışmanlık için tavsiyeler/öneriler**		**f**
ALT TEMA 1	**Danışan ve danışman arasında kaliteli ve verimli bir online danışmanlık için tavsiyeleriniz\önerileriniz nelerdir?**		
KODLAR	Teknolojik yeterlilik	K1, K2, K3, K5, K6, K12, K13, K16, K17, K18, K19	**11**
	Koşulları uygun seans ortamı	K1, K3, K5, K6, K10, K13, K14, K16, K17, K18, K19	**11**
	Ön bilgilendirme, etik çerçeve	K3, K5, K7, K11, K12, K13, K15, K18	**8**
	Mesleki yetkinlik	K2, K4, K5, K7, K14	**5**
	Danışman- Danışan ilişkisi	K1, K10, K11, K12	**4**
	Danışmanlık için uygun platform	K8, K10, K11	**3**
	Terapötik ilişkinin kurulması	K3, K7, K8	**3**
	Sorun yaşanmaması adına prova yapılması	K2, K5	**2**
	Danışman kıyafetine özen göstermeli	K1, K3	**2**
	Teknolojik kesintinin yaşandığı seans iptali	K2	**1**
	Yaşanılan teknik sorunlara alternatif çözüm bulmak	K3	**1**
	Danışmanın mekan değişikliği yapmaması	K3	**1**
	Ödev vermek	K12	**1**

Tablo 6 incelendiğinde, katılımcıların 1. Alt tema olan, danışan ve danışman arasında kaliteli ve verimli bir online danışmanlık için tavsiyeler ve önerilere, "teknolojik yeterlilik", "koşulları uygun seans ortamı", "ön bilgilendirme, etik çerçeve", "mesleki yetkinlik", "danışman- danışan ilişkisi", "terapötik ilişki kurulması", "danışman

kıyafetine özen göstermeli", "sorun yaşanmaması adına prova yapılması", "danışmanlık için uygun platform", "teknolojik kesintinin yaşandığı seans iptali", "yaşanılan teknik sorunlara alternatif çözüm bulmak", "danışmanın mekan değişikliği yapmaması", "ödev vermek", "online seansın etkisini danışana sormak" olarak belirtildiği görülmektedir. Bazı katılımcılar birden çok koda ait görüş belirtmişlerdir. Aşağıda bazı katılımcılara ait alıntılar verilmiştir.

Danışan ve danışman arasında kaliteli ve verimli bir online danışmanlık için tavsiyeleriniz\önerileriniz nelerdir? Sorusuna "teknolojik yeterlilik" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"…Danışanınıza tavsiyelerde bulunabilirsiniz işte telefonunuzun şarjı yüzde yüz olsun işte laptopunuzun şarjına dikkat edin… Sonrasında dediğim gibi bütün teknik ekipmanlarını kontrol etmesini rica ettikten sonra güzel bir şekilde danışmanlığınıza başlayabilirsiniz. Benim için bu konular çok öncelikli". (K13)*

> *"İnternetin çok iyi olması lazım. Kullandığın cihazın ve internetin çok iyi olması lazım. Kesinti yapmaması lazım kesinti olduğu zaman ses gittiği zaman çok büyük sıkıntı oluyor gerçekten anlamakta zorlanıyorsun duygu bozuluyor tekrar ettiriyorsun. O tip sıkıntılarda yaşanıyor ortamın çok güvenilir bir ortam olması lazım ikinci olarak da en önemli şeyler bunlar". (K17)*

Danışan ve danışman arasında kaliteli ve verimli bir online danışmanlık için tavsiyeleriniz\önerileriniz nelerdir? Sorusuna "koşulları uygun seans ortamı" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Zaman mekan önemli rahat olması açısından teknik sıkıntılar aşılmalı bir de mümkünse tek bir oda da olmalı. Danışanlarda şöyle bir tepki oluyor duyuldu mu sesim gitti mi gibi durumlar bunun için gerekirse kulaklık bulundurabilir. Rahat bir ortam önemli, otobüsteyim diyip hardır hardır olmamalı online olunca her yerde yaparım mantığı olmamalı…". (K6)*

> *"Hem kendini rahat hissetsin hem de teknolojik açıdan tam teşkilatlı olması yani danışan özellikle kendini rahat hissetmesi gerekiyor. Ortamın bu rahatlığı sağlar olması gerekiyor". (K16)*

Danışan ve danışman arasında kaliteli ve verimli bir online danışmanlık için tavsiyeleriniz\önerileriniz nelerdir? Sorusuna "ön bilgilendirme, etik çerçeve" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"…Online da olsa yüz yüze de olsa fark etmiyor terapistin kendini her daim olarak geliştirme anlamında istekli olması, motivasyonunun yüksek olması ve terapistin ne istediğini ne yapacağını iyi bilmesi etik çerçeveyi iyi bilmesi iyi çizmesi yüz yüze de de böyledir online da da böyle olması gerekir diye düşünüyorum". (K5)*

> *"..Şöyle teknik açıdan da en başından nerde olduğunuzu randevunuzu söylemek gerekiyor diye düşünüyorum. Çünkü merak ediyorlar etmiyorlar değil. Bazen şey yapıyorlar seans aralarında bilgi almaya çalışıyorlar. O da sıkıntı mesela. En başında her şeyi söylemek teknik açıdan olabilir. İşte hangi uygulamayı terapötik kartlarla hani bir şey yapacaksam onu söyleyeceğim tek tek kartları göstereceğim vs. öyle olabilir". (K15)*

Danışan ve danışman arasında kaliteli ve verimli bir online danışmanlık için tavsiyeleriniz\önerileriniz nelerdir? Sorusuna "mesleki yetkinlik" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Danışman tekniklerini çok iyi bilmeli, iyi kullanması lazım. Mesela sandalye tekniklerini online da yaptırmaya çalışıyorsun. Karşına bir sandalye koy şöyle yap böyle yap vs. sandalyeyi değiştirtiyorsun. Tekniklere hakim olmak çok önemli. İyi dinlemek, iyi yönetmek, nerde keseceğini bilmek, doğru sorular hem online hem yüz yüze içinde geçerli yani. Sağlıklı bir terapi için neler gerekiyorsa online da da aynı şeyler gerekli". (K2)*

> *"Kendini yetiştiren bir danışan zaten her alanda donanımı olan bir danışman duygusal aktarımı sağlar. Danışmanların mesleki olarak ekstra kendini yetiştirmesi gerektiğini düşünüyorum…". (K14)*

Danışan ve danışman arasında kaliteli ve verimli bir online danışmanlık için tavsiyeleriniz\önerileriniz nelerdir? Sorusuna "danışman-danışan ilişkisi" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"…Burada mesela zoom üzerinden yapmak çok hoşuma gitmiyor sınırlı olması nedeniyle. Sınırlı bir şey yapmak çünkü zaten 40 dakika yapmıyoruz 45-50 dakika yapıyorum ben. Şey hoşuma gitmiyor benim öncesinden şeye bakılmalı ona karar verilmeli karşılıklı olarak". (K10)*

> *"…O yüzden en başta bu çerçevelemenin yapılması danışan ve danışman kalitesini ilişki anlamında kıymetli diye düşünüyorum. Hem üzerinde çalıştığınız ve deneyimlediğiniz bir uygulamayı tüm danışanlarda uyguluyorsanız bu da işlevsel oluyor karşılıklı sizin uygulamayı biliyor ve kullanıyor daha önce yapmış oluyor olmanız olumlu bir güvence sağlıyor. Çünkü daha rahat sağlıyor aynı zamanda biraz ekran kontrolünün danışan ilişkisine yansıyor olması yani danışana evet burada hakimiyet bizde evet yüz yüze görüşmekten bir farkı yok burasıda bir danışmanlık online olsa hissettiriyor". (K11)*

Danışan ve danışman arasında kaliteli ve verimli bir online danışmanlık için tavsiyeleriniz\önerileriniz nelerdir? Sorusuna "danışmanlık için uygun platform" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Terapötik bağın sağlıklı kurulması gerekir. Kullanılan platformun danışmanlık sürecine uygun olması gerekir". (K8)*

> *"…Hem üzerinde çalıştığınız ve deneyimlediğiniz bir uygulamayı tüm danışanlarda uyguluyorsanız bu da işlevsel oluyor karşılıklı sizin uygulamayı biliyor ve kullanıyor daha önce yapmış oluyor olmanız olumlu bir güvence sağlıyor. Çünkü daha rahat sağlıyor aynı zamanda biraz ekran kontrolünün danışan ilişkisine yansıyor olması yani danışana evet burada hakimiyet bizde evet yüz yüze görüşmekten bir farkı yok burasıda bir danışmanlık online olsa hissettiriyor…". (K11)*

Danışan ve danışman arasında kaliteli ve verimli bir online danışmanlık için tavsiyeleriniz\önerileriniz nelerdir? Sorusuna "terapötik ilişki kurulması" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Online ya da yüz yüze terapötik ilişki çok önemli. Terapi için gerekli yetkinlikler sağlanmalı ve danışana fayda sağlamanın yanında zarar vermemek de mühim. Kendi sınırlarını çizmiş ve bunu danışana geçiren danışman fayda sağlamış olur. Yarar sağlamak ve zarar vermemek en büyük tavsiyem". (K7)*

> *"Terapötik bağın sağlıklı kurulması gerekir. Kullanılan platformun danışmanlık sürecine uygun olması gerekir". (K8)*

Danışan ve danışman arasında kaliteli ve verimli bir online danışmanlık için tavsiyeleriniz\önerileriniz nelerdir? Sorusuna "sorun yaşanmaması adına prova yapılması" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Şu olur öncelikle, danışana verdiğiniz randevunun gününün iyi bir şekilde planlamak, o an da evdeyseniz ya da ofisteyseniz ortamın sessizliğini kontrol etmek, internet bağlantınızı öncelikle kontrol etmek ve öncelikle kamera karşısına geçip bir deneme yapmak belki bir süreci görmek terapistin nasıl göründüğü önemli çünkü…". (K5)*

Danışan ve danışman arasında kaliteli ve verimli bir online danışmanlık için tavsiyeleriniz\önerileriniz nelerdir? Sorusuna "danışman kıyafetine özen göstermeli" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Aynı zamanda şunu söyleyebilirim nasıl ki yüz yüze seanslarda kıyafetimize önem veriyorsak online danışmanlıkta da kılık kıyafetimize önem vermeliyiz. Evde olsak bile dış görünümümüze özen göstermeliyiz". (K1)*

Danışan ve danışman arasında kaliteli ve verimli bir online danışmanlık için tavsiyeleriniz\önerileriniz nelerdir? Sorusuna "teknolojik kesintinin yaşandığı seans iptali" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"…Ücretini alıyorsun süreyi verimli kullanmak gerekiyor. Kesintisi çok bir görüşmeyi ben iptal ediyorum. Olmamış sayıyorum". (K2)

Danışan ve danışman arasında kaliteli ve verimli bir online danışmanlık için tavsiyeleriniz\önerileriniz nelerdir? Sorusuna "yaşanılan teknik sorunlara alternatif çözüm bulmak" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"…Onun dışında başka nelere dikkat ederim; dediğim gibi bir B,C planı. Dediğim gibi sadece zoomdan yapıyorum. Sadece skype den yapıyorum değil, aslında birçok neler varsa kullanılabilecek görüntülü her birinde bir alan oluşturup muhakkak alternatif sunulmalı bence danışanlara. Ve onların tercihine göre ve olası bir aksaklıkta öteki platformu kullanabilecek şekilde yapılabilir. Aklıma gelenler şimdilik bunlar…". (K3)

Danışan ve danışman arasında kaliteli ve verimli bir online danışmanlık için tavsiyeleriniz\önerileriniz nelerdir? Sorusuna "danışmanın mekan değişikliği yapmaması" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Dediğim gibi kendi kişiler için terapistin hep aynı ortamda, aynı arka fonda, aynı yerde olması. Sürekli yerinin değişmemesi güven açısından daha önemli. Eğer yerinin değişmesi gerekecekse de şehir dışında vs. olacaksan da bunu öncesinde danışanlarla paylaşman gerektiğini düşünüyorum. Güven açısından. Yoksa onun dışında sürekli mekan değişikliği insanlara güvensizlik yansıtabileceğini düşünüyorum…". (K3)

Danışan ve danışman arasında kaliteli ve verimli bir online danışmanlık için tavsiyeleriniz\önerileriniz nelerdir? Sorusuna "ödev vermek" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Bizim bide bu mesleğin olduğu için kişileri elimizde de tutmamız gerekiyor. Yumuşaklıkla sertlik arasında bir çizgide olmamız gerekiyor. Onların bize yapması gereken vazifesi varsa şimdi fiziki olarak yanımda olsa ben ödev veriyorum. Fakat böyle bir şey olmadığı için ben onlara mesajla neler

yapmaları gerektiğini mesajla yazıyorum rapor gibi ve onlardan da rapor istiyorum. Çalıştığımız konuya göre ödevler değişiyor…". (K12)

4.5. Online Ortamın Danışmanlara Sağladığı Deneyimlere İlişkin Görüşler

Aile danışmanlarına, "Online ortamın danışmanlara sağladığı deneyimler nelerdir?" öğrenmek için sorular yöneltilerek görüşleri alınmış, elde edilen kodlar ayrıntılı olarak Tablo 7 'de incelenmiştir.

Tablo 7. Online Ortamın Danışmanlara Sağladığı Deneyimlere İlişkin Görüşler

TEMA 5	**Online ortamın danışmanlara sağladığı deneyimler**		**f**
ALT TEMA 1	**Online aile danışmanlığında edindiğiniz deneyimleri bizimle paylaşır mısınız?**		
KODLAR	Bağlantı ve teknik sorunlar tecrübe edildi	K2, K3, K5, K10, K11, K12	**6**
	Online kolay odaklandığımı deneyimledim	K2, K3, K5, K11, K12, K13	**6**
	Farklı şehir, ülke, geniş kitleye ulaşmak	K1, K3, K4, K12	**4**
	Danışman olarak daha dikkatli olmayı tecrübe edindim	K8, K11	**2**
	Yüz yüzeden farklı olmadığını deneyimledim	K15, K19	**2**
	Online seanslarda ilk de zorlandım	K13, K17	**2**
	Teknik sorunlar nedeniyle stres yaşadım	K2	**1**
	Online da aile danışmanlığının meslek olarak görülmediğini fark ettim	K4	**1**
	Onlineda da danışanların kendilerini açmadıklarını gördüm	K5	**1**
	Danışandan alınan onam formunun önemini deneyimledim	K6	**1**
	Online seanslara danışanların önyargılı olduğunu gördüm	K7	**1**
	Daha evvel çalışmadığım yaş grubunu deneyimledim	K9	**1**
	Danışanın farklı ortamlarda seansa katılmak istemesi	K10	**1**
	Danışanların ekranda dikkatlerinin dağıldığını gözlemledim	K11	**1**
	Online anlık müdahale anlık danışmanlık deneyimlerim oldu	K13	**1**
	Fiziksel müdahaleyi online da yaptım	K14	**1**

Tablo 7. Devam

KODLAR	Kendimi daha yeterli ve daha doyumlu hissettim	K18	**1**
	Farklı insanlar farklı taleplerle karşılaştım	K16	**1**
ALT TEMA 2	**Yüz yüze ve online aile danışmanlığını mesleki tatmin olarak karşılaştırır mısınız?**		**f**
KODLAR	Yüz yüze mesleki olarak daha çok tatmin etmekte	K1, K4, K5, K6, K7, K10, K11, K13, K15, K17	**10**
	Mesleki tatmin olarak her ikisi de aynı	K8, K9, K12, K14, K18, K19	**6**
	Online mesleki olarak daha çok tatmin etmekte	K2, K3, K16	**6**

Tablo 7 incelendiğinde, katılımcıların 1. Alt tema olan, online ortamın danışmanlara sağladığı deneyimler nelerdir? Sorusuna, "bağlantı ve teknik sorunlar tecrübe edildi", "online kolay odaklandığımı deneyimledim", "farklı şehirlere ulaşmak", "danışman olarak daha dikkatli olmayı tecrübe edindim", "yüz yüzeden farklı olmadığını deneyimledim", "online seanslarda ilk de zorlandım", "teknik sorunlar nedeniyle stres yaşadım", "online da aile danışmanlığının meslek olarak görülmediğini fark ettim", "onlineda da danışanların kendilerini açmadıklarını gördüm", "danışandan alınan onam formunun önemini deneyimledim", "online seanslara danışanların önyargılı olduğunu gördüm", "daha evvel çalışmadığım yaş grubunu deneyimledim", "danışanın farklı ortamlarda seansa katılmak istemesi", "danışanların ekranda dikkatlerinin dağıldıklarını gözlemledim", "online anlık müdahale anlık danışmanlık deneyimlerim oldu", "fiziksel müdahaleyi online da yaptım", "kendimi daha yeterli ve daha doyumlu hissettim", "farklı insanlar farklı taleplerle karşılaştım" olarak belirtildiği görülmektedir. Bazı katılımcılar birden çok koda ait görüş belirtmişlerdir. Aşağıda bazı katılımcılara ait alıntılar verilmiştir.

Online aile danışmanlığında edindiğiniz deneyimleri bizimle paylaşır mısınız? Sorusuna "bağlantı ve teknik sorunlar tecrübe edildi" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"…Bir hanımda üst üste internet kesintisi çok olmuştu. O da çok geriyor insanı zaten odaklanıp konuyu anlamaya çalışıyorsun. Oradaki şeyleri yakalamaya çalışıyorsun internet kesintisi sıkıntı oluyor. Danışanında odağı dağılıyor bu anlamda. Kesildi diyoruz ses gitti diyoruz işte telefonda bağlanıyorsun arama oluyor görüntü kapanıyor, ses gidiyor. Ben anlatıyorum üç dört kelime gitmişim zaten diyor ki sizi duyamadım. Bir de donmalar oluyor internette. Onun dışında çok problem olmuyor.. Mesela bu yüzden strese girebiliyorum. Zaman sınırlı, iyi kullanmam gerekiyor, süre uzayabilir kayabilir". (K2)

"…İnternet ve bağlantı olarak olumsuz deneyimlerim oldu genel olarak. Çünkü biliyorsunuz pandemi sürecinde herkes evlerde internet bir yoğunlaşma var onun dışında söyleyeceğim başka bir şey yok sanırım". (K5)

Online aile danışmanlığında edindiğiniz deneyimleri bizimle paylaşır mısınız? Sorusuna "online kolay odaklandığımı deneyimledim" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Dediğim gibi başlangıçta ilk seansımda benim için de çok farklı bir durumdu. Ama çok bir kere yaptıktan sonra o endişenin anlamsız olduğunu gördüm. Bir terapistin tüm dikkati danışanında oluyor. Yani onun vücut dilinde, bütün duyularımla ona odaklı olduğum için karşımdakinin karşımda mı oturuyor yoksa aramızda bir mesafeler mi var onu unutuyorum. Ve bu anlamda zaten besleyici oluyor. Bunu karşılıklı olduğunu da düşünüyorum, danışanlarımda…". (K3)

"Home ofis çalışıyorum eğer olmasaydı ofis açmak zorunda kalacaktım. Herkesi burada kendi evimde kabul edemezdim. Ama çoğunluğun online olması benim için çok büyük bir avantaj. Online benim için çok kullanışlı bir de beni geliştiren bir platform oldu…". (K12)

Online aile danışmanlığında edindiğiniz deneyimleri bizimle paylaşır mısınız? Sorusuna "farklı şehirlere ulaşmak" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Farklı şehirlerde yaşayan insanlara ulaşabiliyorsunuz. Mesela bir çift yan yana değildi ve ikisi de kendi telefonundan ve kendi bilgisayarından katıldılar. Ve böyle çifti gözlemlemek benim için zordu. Çünkü ikisi yan yana değildi…". (K1)

"…Online aile danışmanlığında ise başvurular internetten de olabiliyor, tavsiye üzerinden de olabiliyor. Bu nedenle daha geniş kitlelere daha farklı insan profilleri ile çalışma olanağı sunuyor". (K4)

Online aile danışmanlığında edindiğiniz deneyimleri bizimle paylaşır mısınız? Sorusuna "danışman olarak daha dikkatli olmayı tecrübe edindim" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Online biraz ilintili süreçten kopmaları fark ediyor olmanız size olan danışmanlıktan daha fazla dikkatli olmanız gerekiyor…". (K11)

Online aile danışmanlığında edindiğiniz deneyimleri bizimle paylaşır mısınız? Sorusuna "yüz yüzeden farklı olmadığını deneyimledim" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"O kadar geniş bir soru ki bu dediğim gibi benim yüz yüze ile online arasında çok farklılık olmadı. Nasıl yüz yüze kendi kendimi hazırlayıp ofiste odamda danışanımı bekliyorsam online da ki görüşmemde de bilgisayarımı açıyorum ve danışanımı bekliyorum. O geliyor aynı yüz yüze nasıl yapıyorsak online yapıyoruz. Yine yüz yüze bir çerçeve çizilir. Online da çerçeve çizilir. Yüz yüze de nasıl bir terapi yapıyorsam onlineyda da öyle bir terapi yapıyorum". (K19)

Online aile danışmanlığında edindiğiniz deneyimleri bizimle paylaşır mısınız? Sorusuna "online seanslarda ilk de zorlandım" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"En başta çok zorlandım online danışmanlık yaparken şehir dışından yapmıştım ilk seansımı. Karşımda iki kişi oturuyor ondan sonra ikisini gözlemlemek baştan

bir tuhaf geldi ama sonra her şeye alıştığı gibi insan buna da alıştım. İlk de alışılmadık bir şey olduğu için tuhaf ve zor gelmişti…". (K17)

Online aile danışmanlığında edindiğiniz deneyimleri bizimle paylaşır mısınız? Sorusuna "teknik sorunlar nedeniyle stres yaşadım" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Bir hanımda üst üste internet kesintisi çok olmuştu. O da çok geriyor insanı zaten odaklanıp konuyu anlamaya çalışıyorsun. Oradaki şeyleri yakalamaya çalışıyorsun internet kesintisi sıkıntı oluyor. Danışanında odağı dağılıyor bu anlamda. Kesildi diyoruz ses gitti diyoruz işte telefonda bağlanıyorsun arama oluyor görüntü kapanıyor, ses gidiyor. Ben anlatıyorum üç dört kelime gitmişim zaten diyor ki sizi duyamadım. Bir de donmalar oluyor internette. Onun dışında çok problem olmuyor. Konsantre olduğunda o kanala geçiyorsun. Adeta karşındaymış gibi. Teknik sorunlarda orada duyguyu etkiliyor. Mesela bu yüzden strese girebiliyorum". (K2)

Online aile danışmanlığında edindiğiniz deneyimleri bizimle paylaşır mısınız? Sorusuna "online da aile danışmanlığının meslek olarak görülmediğini fark ettim" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"…Ayrıca evde çalışma ortamının olması bazen çalışmıyor gibi algılanabiliyor. Klasik olarak sabah kalkıp işe gidilmesi akşam belli bir saatte geliniyor olması online aile danışmanlığının meslek gibi görülmemesine de sebebiyet veriyor…". (K4)

Online aile danışmanlığında edindiğiniz deneyimleri bizimle paylaşır mısınız? Sorusuna "onlineda da danışanların kendilerini açmadıklarını gördüm" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"…Deneyimlerim, insanların yine problemleri getirdiğini gördüm. Yine kendilerini açmaya yönelik cesaretlerinin olduğunu gördüm. İnternet ve bağlantı olarak olumsuz deneyimlerim oldu genel olarak. Çünkü biliyorsunuz

pandemi sürecinde herkes evlerde internet bir yoğunlaşma var onun dışında söyleyeceğim başka bir şey yok sanırım". (K5)

Online aile danışmanlığında edindiğiniz deneyimleri bizimle paylaşır mısınız? Sorusuna "danışandan alınan onam formunun önemini deneyimledim" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"…aile danışmanı olarak onam formu önemli imzalar çok önemli. Bu süreçte size soruluyor. Şuna da dikkat etmeniz gerekiyor. Danışanlar çift terapisin de acaba taraf mı tutuyorlar vs. gibi ekstra dikkat ediyor. Kimi daha çok dinledi kimin gözünün içine daha çok baktı. Erkek kadın oluşun hatta özel hayatın bile danışanın değerlendirmesinde". (K6)

Online aile danışmanlığında edindiğiniz deneyimleri bizimle paylaşır mısınız? Sorusuna "online seanslara danışanların önyargılı olduğunu gördüm" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Online görüşmelerde çok sık karşılaştığım öncesinde çok ön yargılı olan danışanlar oluyor. Bir çoğu bir görüşme yaparız sonda devam etmeyiz gibi başlıyorlar özellikle eşlerinin zoruyla gelen erkek danışanlar onlara yansıtma yapılıyorum bu yolda istedikleri sürede olacaklarını terapi sürecinin bilinen gibi rahatlama değil zorlanmanın çokça olduğunu belirtiyorum…". (K7)

Online aile danışmanlığında edindiğiniz deneyimleri bizimle paylaşır mısınız? Sorusuna "daha evvel çalışmadığım yaş grubunu deneyimledim" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Şimdi şöyle ben genelde yetişkinler üzerinde çalışarak gidiyorum uzun zamandan beri. Yeni bir danışanım çok küçük yaşı 15-16 yaşında annesi bana bir şeyler anlatarak müraacat etti. Çocuktan doğrusunu söylemek gerekirse korktum. Nasıl yönlendirebilirim? Nasıl çalışabilirim?". (K9)

Online aile danışmanlığında edindiğiniz deneyimleri bizimle paylaşır mısınız? Sorusuna "danışanın farklı ortamlarda seansa katılmak istemesi" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"…İşte iç Anadolu da bir danışana danışmanlık verilecekti. Sonrasında ona saat söylendi, link atıldı ve ekran açıldığında şöyle bir görüntü vardı zoom da. Danışan elinde sigara ve arkasında bir sürü kişi tanıdığı tanımadığı şey gibi bir köy meydanı gibi gerçekten abartmıyorum o kadar büyük bir grupla birlikte seansa katılıyor. Yani seansın ne olduğunu bilmiyor. Sonra diyor ki hocam biz sizi dinliyoruz gibi konuşmalar…". (K10)*

Online aile danışmanlığında edindiğiniz deneyimleri bizimle paylaşır mısınız? Sorusuna "danışanların ekranda dikkatlerinin dağıldıklarını gözlemledim" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Bazen dediğim gibi dikkati dağılan, kullanmakta güçlük çeken danışanlarım oluyor bunları fark ettiğim an ben daha farklı şeyler yapıyorum. Mesela hemen bir soru yöneltiyorum…". (K11)*

Online aile danışmanlığında edindiğiniz deneyimleri bizimle paylaşır mısınız? Sorusuna "online anlık müdahale anlık danışmanlık deneyimlerim oldu" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"... İhtiyacına göre o an çok rahat mesaj atıp hocam işte böyle böyle müsait misiniz? Hemen bir danışmanlık alabilir miyim? Seansa gelebilir miyim? Diyerekten o anki çözemediğim bir problemiyle alakalı. Bu günlük işlerde de olabiliyor. Rahat bir şekilde aktığı süreçlerde oluyor…". (K13)*

Online aile danışmanlığında edindiğiniz deneyimleri bizimle paylaşır mısınız? Sorusuna "fiziksel müdahaleyi online da yaptım" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Şöyle dediğim gibi ben yüz yüze gördüm önce, mutlaka ilk seanslarının yüz yüze olması gerektiğini düşünüyorum. Daha sonrasında online devam ettiği için*

tabi ki duygusal olarak beni karşısında istediğini anladığım zamanlar dahi oldu danışanın ama yani ordaymışçasına ben şimdi yanınızdayım elimi koyuyorum omuzunuza vs hani bunları aktarma bunları ekstrada söyleyebilirsiniz yani bunda bir şey yok. Gerçekte yanınızda olmak isterdim. Yanınızda olsaydım şöyle sarılırdım vs. o tamamen sizin tarzınızla alakalı bir şey bazısı hiç sarılmaz etmez uzaktan sadece mendil uzatır. Ama bilemiyorum benim tarzım öyle değil". (K14)

Online aile danışmanlığında edindiğiniz deneyimleri bizimle paylaşır mısınız? Sorusuna "kendimi daha yeterli ve daha doyumlu hissettim" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"…Ya tabi ki yeterli hissettiriyor. Hani dediğim gibi uzakta da olsa görüntülü görüşme ile de olsa birine yardımınız dokunuyor. Kendini seans sonrası daha iyi hissettiğini söylüyor. Bir sonraki görüşme için sizden bir şey talep ediyor. Ya geçen görüşmemiz bana şöyle iyi geldi yine görüşebilir miyiz? Diye iyi geliyor yani. Kendini daha yeterli, daha doyumlu hissediyorsun". (K18)

Online aile danışmanlığında edindiğiniz deneyimleri bizimle paylaşır mısınız? Sorusuna "farklı insanlar farklı taleplerle karşılaştım" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

"Her gelen danışan ayrı bir tecrübe, hepsinin sorunu farklı karakteri farklı bakış açısı farklı öyle olunca da çok farklı biraz önce anlattığım gibi vakalarla karşılaşıyorsunuz. Birbirlerini hiç tanımayan eşler bile oluyor…". (K16)

Tablo 7 incelendiğinde, katılımcıların 2. Alt tema olan, yüz yüze ve online aile danışmanlığını mesleki tatmin olarak karşılaştırır mısınız? Sorusuna, "yüz yüze mesleki olarak daha çok tatmin etmekte", "mesleki tatmin olarak her ikisi de aynı", "online mesleki olarak daha çok tatmin etmekte" olarak belirtildiği görülmektedir. Bazı katılımcılar birden çok koda ait görüş belirtmişlerdir. Aşağıda bazı katılımcılara ait alıntılar verilmiştir.

Yüz yüze ve online aile danışmanlığını mesleki tatmin olarak karşılaştırır mısınız? Sorusuna "yüz yüze mesleki olarak daha çok tatmin etmekte" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Kesinlikle yüz yüze seanslarda aldığım verimle mesleki tatmin çok daha fazla. Online aile danışmanlığında da danışanlardan olumlu tepki ve dönüş alıyorum ama yüz yüze deki o terapötik ilişki çok daha farklı…". (K1)*

> *"Yüz yüze çok daha etkili yüksek diyebilirim, kesinlikle. Yani çok çok daha yüksek. Danışanın zaten gelmesi bile düşünsenize o kadar ne olursa olsun seansa gelmeye zorlanırken uzaktan yaptığınız da çok net iptal edebilirken yüz yüze de o an orada olduğunuzu bildiği için terapiste de haksızlık etmek istemiyor…". (K5)*

> *"Yüz yüzeyi tercih ederim ama benim uyguladığım ekolle de alakalı şimdi ben duygu odaklı çalışıyorum…". (K10)*

Yüz yüze ve online aile danışmanlığını mesleki tatmin olarak karşılaştırır mısınız? Sorusuna "mesleki tatmin olarak her ikisi de aynı" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"İkisi açısından mesleki tatminde fark görmüyorum". (K8)*

> *"Mesleki tatmin olarak karşılaştırdığımda bir fark görmüyorum. İkisinde de mesleki tatminimiz bence aynı. Sonuçta birine dokunuyoruz. Ona iyi geliyor. Bazen de iyi gelmiyor. Bu bir süreç. Biran da hemen etkisini gösterebilecek bir şey değil. Karşınızdaki kişinin motivasyonuna ve ilerleyişine de çok bağlı bir şey". (K18)*

> *"İkisinde de mesleki tatmin var iki tarafta da iyi hissettiği zamanlar oluyor. Online da tatmin hissettiğim ve gerçekten güzel yol kat ettiğimiz nerden nereye geldiğimiz diye düşündüğüm danışanlar online da da oluyor. Yüz yüze de de oluyor". (K19)*

Yüz yüze ve online aile danışmanlığını mesleki tatmin olarak karşılaştırır mısınız? Sorusuna "online mesleki olarak daha çok tatmin etmekte" olarak belirten görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Mesleki tatmin olarak ben tatmin oluyorum. Ve hayatımı çok kolaylaştırdığı için ben tercih ediyorum. O konforu sağlıyor evin rahatlığında yapabiliyorsun, vakit kaybetmiyorsun ve yol trafik sorunu olmadığı için vakitli girme çok daha düzenli aksamadan işliyor…". (K2)*

> *"Yani ben şimdi online daha sık deneyimledim. Ve çok güzel noktalara geldiğim danışanlarımda oldu. O yüzden Biraz zamana ayak uydurup online . Online da daha tatmin olduğumu söyleyebilirim. Çünkü çok uzun vadeli seanslarımı hep online gerçekleştirdim. Dediğim gibi bitirdiğimiz seanslar oldu. Çok iyi noktalara geldiğimiz seanslar oldu. Doğal olarak online nın yeri şuan bende başka". (K3)*

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

Bu bölümde, çalışmada ulaşılan sonuçların ilgili literatürden örneklerle tartışılmasına ve ulaşılan sonuçlardan hareketle karar alıcılara ve ileri araştırmalara yönelik öneriler getirilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Online aile danışmanlığına ilişkin aile danışmanlarının görüşlerinin alındığı bu çalışma kapsamında 19 katılımcı ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşme verilerinin analizinden sonra elde edilen bulgular; "online aile danışmanlığına ilişkin görüşler", "online aile danışmanlığı olumlu ve olumsuz yönleri", "yüz yüze ve online aile danışmanlığının arasındaki farklar", "danışan ve danışman arasında kaliteli ve verimli bir online danışmanlık için tavsiyeler/öneriler", "online ortamın danışmanlara sağladığı deneyimler" olmak üzere 5 ana tema altında toplanmıştır. Elde edilen bu bulgular, alan yazında ulaşılan diğer araştırmalar dikkate alınarak tartışılmıştır.

5.1.1. Online Aile Danışmanlığı İle İlgili Uzman Görüşlerine İlişkin Tartışma ve Sonuçlar

Bu başlık kapsamında elde edilen ilk bulguya göre; katılımcıların online aile danışmanlığını; aile içi iletişim problemini online platformlarda önceden randevu alarak ailelerin bir arada katıldığı ve konfor alanından çıkmak istemeyenlerin tercih ettiği, süreçleri yüz yüze danışmanlık ile benzer bir hizmet olarak tanımladığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara paralel olan diğer çalışmalarda ise, Richards ve Vigano (2012) nin online danışmanlığı, danışan ve danışman arasındaki iletişimin, teknolojik destekli ortamlarda online olarak oluşması ve gereken desteğin bu platformlarda sağlanması olarak ifade ettiği görülmüştür. Bu bağlamda Güçlücan (2020c) online aile danışmanlığının alanın uzmanları tarafından internet ortamında kullanılan platformlar vasıtasıyla ailelere, danışmanlık hizmetlerinin verilmesi temeline dayandığını belirtmiştir.

İkinci bulgu olarak, danışan ve danışmanın yapması gereken teknik hazırlıkların, yapılan ön görüşmede etik çerçevenin çizilerek danışana, bağlantı sorunları yaşamaması açısından teknik kontrollerin yapılmasını, seans için uygun ortamın olması gerektiği

bilgisinin paylaşılmasının önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra, danışmanında kaliteli bir danışmanlık hizmeti verebilmesi için süpervizör almasının ve seans için gerekli dokümanların hazırlığını önceden yapmasının gerekliliği sonucuna ulaşılmıştır. Online aile danışmanlığı ile ilgili yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde teknik alt yapının kontrol edilmesi sonucuna ulaşılmıştır. Teknolojik alt yapının (internet bağlantısı, mikrofon, kamera ya da kullanılan programın güncel olması vb.) kontrol edilmesi, ses geçirmeyen, tek olabileceği bir ortam tercih edilmesi, dışarıdan beklenmedik müdahalelerin gerçekleşmesine izin vermeyecek şekilde ortamın düzenlenmesi gerekmektedir (Erus ve Zeren, 2020). Erdem, Bardakçı ve Erdem (2016) çalışmalarında çevrimiçi danışma alma davranışının en çok internet kaygısı tarafından etkilendiği sonucuna ulaşmışlardır.

Bu başlıktaki üçüncü sonuç da ise; katılımcıların vermiş olduğu cevaplar doğrultusunda danışanın online aile danışmanlığına yaklaşımının kişilik yapısına ve kişinin problemine göre değişiklik gösterdiği anlaşılmıştır. Genel olarak ise kolaylık sağladığı için tercih edenlerin yanı sıra, verimli olmayacağı düşüncesiyle ön yargılı olan danışanların da var olduğu bu gerekçe ile yüz yüze danışmanlığı tercih ettikleri sonucu elde edilmiştir. Literatür incelemesi yapıldığında araştırmanın bu sonucunda olduğu gibi konfor alanı avantajı sayesinde tercih edilen uygulama olduğuna dair çalışmanın olduğu görülmektedir. Online aile danışmanlığı, ulaşabilirlik, rahatlık ve mekansal konfor sağlaması açısından avantajlı ve tercih edilir bir durum sonucuna ulaşılmıştır (Andersson, 2010; Chester ve Glass, 2006; Erus ve Zeren, 2020; Zeren ve Bulut, 2018).

5.1.2. Online Aile Danışmanlığının Olumlu ve Olumsuz Yönlerine İlişkin Tartışma ve Sonuçlar

Araştırmanın ikinci amacına ilişkin olarak katılımcılara sorular sorulmuş, verilen cevaplar doğrultusunda online aile danışmanlığının olumlu ve olumsuz yönleri belirlenmiştir. Bu bağlamda; vakit sorunu yaşayan, hastalık ve özel durumu olan danışanların rahatlıkla katılım sağlaması, kendisini ifade etmekte zorlanan kişiler için uygun bir alan olması, danışana da danışmana da pratik ve kolaylık sağlamasının online aile danışmanlığının olumlu yönlerinden bazıları olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kişilerin konfor alanında danışmanlık hizmeti almasının, zaman tasarrufu açısından da olumlu etkilerinin olduğu görüşü ortaya çıkmıştır. Katılımcıların olumlu olarak bahsettiği bir diğer bulgu ise düşük maliyettir. Hem danışan hem de danışman açısından

düşük maliyetin online aile danışmanlığının olumlu bir sonucu olduğuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda yapılan bir çalışmada online danışmanlığın, yüz yüze danışmanlıklarla mukayese edildiğinde daha az maliyetli olduğu görülmüştür (Bergström vd., 2010; Hedman vd., 2014). Bu araştırmanın bulgularına benzer olarak, literatür de online psikolojik danışmanın, ulaşılabilirlik, daha fazla erişilebilirlik ve esneklik oluşturduğu ve daha düşük maliyetli olduğu (Andersson, 2010; Chester ve Glass, 2006; Donat Bacıoğlu ve Onat Kocabıyık, 2019; Glasheen ve Campbell 2009; Mishna, Bogo, Sawyer, 2015; Teh, Hechanova, Garabiles ve Alianan 2014; Zeren ve Bulut, 2018) belirtilmektedir. Özellikle, coğrafi konum, zaman eksikliği, hastalık, engellilik, eşi izin vermediği için danışmanlık alamama, bulunduğu yerde profesyonel hizmet sağlayan danışmanların olmaması veya ulaşım sorunları gibi nedenlerle psikolojik yardım hizmetlerine erişemeyen (Chester ve Glass, 2006; Maples ve Han, 2008; Mallen, Vogel ve Rochlen, 2005; Oravec 2000; Zeren, 2020) danışanlar için imkan sağlaması olumlu yanları olarak görülmektedir.

Yapılan araştırmada elde edilen bir diğer bulguda; online aile danışmanlığı uygulamasında ekranın engel oluşturduğu ve danışan ile danışman arasındaki terapötik bağı olumsuz etkilediği, seansların online yapılmasından kaynaklı olarak güvenlik sorununun yaşanabileceği endişesi, kolay ulaşılır olmasından kaynaklı olarak çabuk vazgeçilir olabildiği, online danışmanlıkta danışanın dikkatini dağıtacak fazla uyarıcının bulunmasının seansı etkilediği, etik çerçevenin seans öncesinde belirtilmediği durumlarda ücret ödemesinin problem oluşturabildiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan katılımcıların tamamına yakını online aile danışmanlığı sürecinin en olumsuz yanının, teknik aksaklıklar olduğunu ifade etmişlerdir. Yapılan araştırma sonucu bağlantı kopmalarının, ses ve görüntü problemi oluşturduğu bu durumunda seans süresini verimsizleştirdiği ve olumsuz etkilediği ifade edilmiştir. Online danışma sürecinin yürütülmesinde ki en büyük olumsuz etkenin bağlantı problemi olduğu belirtilmiştir. Teknolojik sorunlar, kontrol etmesinin zor olması nedeniyle online danışmanlığın en önemli olumsuz yanı arasındadır (Zeren, 2020). Donat Bacıoğlu ve Onat Kocabıyık (2019) da araştırmalarında "teknolojiyle ilişkili olarak görüntü-ses kalitesi, şarjın bitmesi ve bağlantı problemleri yaşandığını belirtmiştir". İlk seansta, yaşanabilecek sorunlar karşısında izlenecek prosedür belirlenmeli, danışanla ortak bir karara varılmalıdır (Haberstroh, Parr, Bradley, Morgan-Fleming ve Gee, 2008; Rummell ve Joyce, 2010).

5.1.3. Yüz yüze ve Online Aile Danışmanlığının Arasındaki Farklılıklara İlişkin Tartışma ve Sonuçlar

Araştırmanın bu başlıkla ilgili elde edilen ilk bulgularına göre, online aile danışmanlığında genellikle çiftlerin kendilerini rahatlıkla ifade edebildikleri sonucuna ulaşılmıştır. En rahat ifade edilen konuların ise çiftlerin birbirlerini suçlaması ve çocukları ile alakalı konular olduğu anlaşılmış, geniş aile ile birlikte yaşayan eşlerin kök aile sorunlarına değinemediği, ayrıca aldatma, şiddet ve istismar gibi konuları ifade etme noktasında da zorlandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Danışmanlık hizmeti almak için başvurulan konunun genellikle iletişim sorunu olduğu elde edilen bulgular doğrultusunda anlaşılmıştır. Ayrıca katılımcıların ifadeleri dikkate alındığında ‘’*çiftlerin cinselliği tabu olarak gördüğü’’* sonucuna da ulaşılmıştır. Bu bulgulardan yola çıkarak ailelerin genellikle ilişkisel sorunlar ile ilgili danışmanlık yardımı almak istedikleri ifade edilebilir. İlgili alan yazında bireylerin danışmanlık alma sebepleri farklılıklar göstermektedir. Benton ve arkadaşları (2003) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, danışma merkezine gelen danışanların gelme nedenleri arasında, stres ve kaygı, ailevi sorunlar, ilişkiler, iletişim, durumsal problemler, depresyon, şeklinde sınıflanmıştır Bu sınıflama içerisindeki bazı konular bu araştırmada çıkan sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda kişilerin farklı konularla ilgili danışmanlık yardımı talep ettikleri sonucuna varılabilir. Chester ve Glass’ın (2006) yapmış oldukları bir çalışmaya göre danışanların online danışmaya gelme nedenleri arasında en çok ilişki sorunları, aile sorunları, duygu durum sorunlarının yer aldığı görülmektedir. Maheu ve Gordon (2000) yapmış oldukları araştırmada, danışanların online danışmaya gelme nedenleri arasında iletişin, duygu durum, cinsel, uyum, kaygı ve ilişki sorunları olduğunu ifade etmişlerdir. İlgili literatürdeki sonuçlara bakıldığında bu araştırmada çıkan sonuçla benzer olduğu görülmektedir. Genel olarak bakıldığında ilişki sorunları ön plana çıkmaktadır.

İkinci olarak; kamera karşısın da danışanların problemlerini anlatmasının gerginlik ve endişe hissi oluşturabileceği, danışman da ise vakaya göre hislerin değişebildiği sonucu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların ifadelerinden hareketle online sürecin danışmanlar için biraz daha zor geçtiği sonucuna ulaşılmıştır. Richard ve Vigano (2012) “Çevrimiçi Psikolojik Danışma” adlı çalışmasında elde ettiği bulgu, bu araştırmanın “ danışanda uyandırdığı etki” sonucuyla farklılık göstermektedir. Richard ve Vigano (2012) araştırmasında, online psikolojik danışmada uygulama yönteminin,

danışanlara yaşadıkları duygu durumu üzerinde odaklanma, düşünme ve kendilerini fark etme olanağını daha fazla sağlayabildiğini ortaya koymuşlardır. Ayrıca online yapılan danışma hizmetinin, danışanların farkındalık ve kendilerini ifade etme yetilerini olumlu yönde etkilediğini ifade etmişlerdir.

Bu başlıkta yer alan bir diğer sonuç; online aile danışmanlığı sürecinde danışan ve danışman arasındaki duygu aktarımının bazı zamanlarda değişkenlik gösterse de çoğunlukla duygu aktarımının gerçekleştiğidir. Danışmanın güven oluşturma sürecinde seans öncesi ön görüşme yaptığı, kendini tanıttığı ve etik çerçeveyi belirttiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca danışandan alınan onam formlarının danışmanlık sürecinde önem arz ettiği ve teröpatik bağın kurulmasında danışmanın içten ve samimi olmasının gerekliliği sonucuna varılmıştır. Katılımcıların ifade ettiği önemli bulgulardan olan etik konusu, internet üzerinden online aile danışmanlığı yapılmasının zor bir konu olduğu belirtilmektedir (Baker ve Ray, 2011). "Gizlilik ve mahremiyetin korunmasında güçlük yaşanması (Erdem, Buyruk Genç ve Demirci, 2020; Lewis vd., 2003; Mallen vd., 2015; Maples ve Han, 2008; McAdams ve Wyatt 2010), oluşan problem konusunda müdahalenin yetersiz kalması (Lewis vd., 2003), online uygulamalarda etik sorumluluklarda yeterince netlik olması, süpervizyon etiğinin belirsizliği (Finn ve Barak, 2010) online danışmada yaşanılan etik problemler olduğu görülmekte; bu araştırmada da katılımcıların belirttiği etik problemler arasında yer almaktadır. Literatürde (Falender ve Shafranske, 2004; Ronnestad ve Skovholt, 1993) online danışmanlığın önemli parçalarından biri olarak görülen danışan ilişkisini etkileyen danışman tarzı, destekleyici müdahaleleri ve danışanlarla içten bir ilişki kurması, ihtiyaç duyulduğunda ulaşılabilir olması gibi faktörler, online danışmanlık sürecini kolaylaştırmıştır.

5.1.4. Danışan ve Danışman Arasında Kaliteli ve Verimli Bir Online Danışmanlık İçin Tavsiyelere/Önerilere İlişkin Tartışma ve Sonuçlar

Araştırmada elde edilen en önemli bulgulardan bir diğeri de; danışanın ve danışmanın teknolojik bilgi ve yeterliliğe sahip olması gerekliliğidir. Elde edilen diğer bulgular doğrultusunda seans ortamının uygun koşullarda olmasının, danışan tarafından etik çerçevenin ön bilgilendirme ile yapılmasının, danışmanın süpervizörünü alarak mesleki yeterlilik sağlamasının danışmanlık sürecini kaliteli hale getireceği vurgusu

yapılmıştır. Ayrıca, danışmanın dış görünüşüne ve kıyafetine önem vermesinin, teknoloji kaynaklı yaşanılan sorunlar nedeniyle verimsiz geçen seansların iptal edilerek farklı bir gün için tekrardan planlanmasının, danışmanlık esnasında karşılaşılabilecek sorunlara önceden alternatif yollar bulunmasının, danışana ödevler vererek sürecin pekiştirilmesinin ve danışan-danışman arası kurulan kuvvetli bir terapötik bağın sürece katkı sağlayarak daha verimli hale getireceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlarla benzer doğrultuda sonuçları olan diğer çalışmalarda ise; Amanvermez, Zeren, Erus ve Genç (2020) araştırmalarında süpervizyon almalarının online ortamdan gerçekleşecek olan danışmanlık adına olumlu olarak görüldüğü sonucuna ulaşmışlardır. Zeren (2017) yüz yüze danışmayla, online danışma sürecindeki terapötik ilişkiyi danışmanların nasıl değerlendirdikleri üzerine yaptığı araştırmasında ise, aile danışmanlarının, danışanları ile hedef belirlemede ve bu hedefe ulaşmada, danışanların problem çözümüne yönelik işbirliği oluşturduğu danışanlarıyla kişisel bir bağ kurduğu doğrultusundadır. Bu bağlamda diğer bir araştırma da (Cook ve Doyle, 2004), danışan ve danışmanın birlikte çalışma ittifakını incelemişler; danışmanla danışanın arasındaki ilişki ne kadar olumlu, güvene dayalı ve sağlam olursa, danışmanlık sürecinin başarılı olma olasılığının aynı doğrultuda arttığı sonucuna varmışlardır. Online danışmada da, yüz yüze danışmada da terapinin temel beceri ve koşullar uygulanır. Burada tek fark, tüm bu sürecin teknoloji kanalıyla online uygulamalar üzerinden yapılmasıdır (Damar, 2019). Online danışma hizmeti yaparken, etikle ilgili son gelişmeleri ayrıca bununla beraber ilgili yasaları bilmesi gereklidir (DeAngelis, 2012). APA online danışmanlık konusundaki etik kurallara ve hizmetlere bakıldığında (APA, 2020) iki hususun önemli olduğu görülmektedir: Danışmanlık hizmeti sunanın kullanılan teknolojiyle ilgili bilgisi ve yeterliliği ve danışanın ya da danışmanın kullanılan teknoloji yüzünden güvenlik ve gizlilik kaybına karşı artan riskin bilincinde olması ve bu tehlikeyi ve ihtimali kavraması. Online danışmanlık hizmetleri verilirken, Jencius ve Sager (2001) danışmanlık hizmeti verenlerin mutlaka bir protokol hazırlayarak, danışanların ihtiyaç duyduğu durumlarda, kendilerine en yakın hangi kurumlardan destek alabilecekleri konusunda bilgilendirme yapılmasını önermektedir.

5.1.5. Online Ortamın Danışmanlara Sağladığı Deneyimlere İlişkin Tartışma ve Sonuçlar

Bu başlıkla ilgili elde edilen bulguya göre, katılımcıların online aile danışmanlığında edindikleri tecrübelerin değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Katılımcıların bazılarının yüz yüze danışmanlıktan farklı olarak teknik sorunlar ve bu sorunların seansa yansıdığı olumsuzlukları deneyimledikleri, bazılarının ise yeni bir uygulama olmasına ve tereddütle başlamalarına rağmen online danışmanlık hizmetine hemen adapte oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların ifadelerinden hareketle online danışmanlığın mekana bağlı kalmadan, geniş kitlelere ulaşma imkanı sağladığı, farklı şehir ve farklı ülkelerde yaşan kişilere danışmanlık hizmeti sunma imkanı oluşturduğu anlaşılmıştır. Araştırmada ifade edilen bir diğer bulguda ise, online danışmanlık süreci hakkında bilgisi olmayan danışanlarla farklı süreçler deneyimledikleri görülmüştür. Danışma hizmeti almak isteyen bazı danışanların başta online danışmanlığa karşı ön yargılı oldukları danışanların beyanından anlaşılmaktadır. Danışmanların yüz yüze seanslara göre online seanslarda daha dikkatli olmaları gerektiği, prosedür bakımından online ile yüz yüz seansların aynı olduğu, ev ortamında danışmanlık yapmanın bazı çevreler tarafından meslek olarak değerlendirilmediği, onam formunun danışmanlık hizmeti için önemli olduğu, bazı katılımcıların çalıştığı ekoller doğrultusunda fiziksel müdahale gerektiren durumlarda online seans olsa da müdahaleyi gerçekleştirdiklerini deneyimledikleri sonucuna ulaşılmıştır. İlgili alan yazında yapılan çalışmalarda benzer bulgular olduğu görülmüştür. Young (2005) tarafından yapılan araştırmada, bireylerin online danışma ile alakalı yeteri kadar bilgi sahibi olmadıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Online danışma hizmeti geniş bir coğrafyada bulunan ve ruh sağlığı merkezlerine uzak yerlerde yaşayan insanlara hızlı bir şekilde ulaşma olanağı sağlamaktadır (Piri 2011). Yapılan bir diğer araştırmada (Tanrıkulu 2009), yüz yüze ve online danışma arasında tercih yapılması durumunda, katılımcıların online danışmanlık konusundaki ön yargılarından dolayı ilk tercihlerini yüz yüze danışmanlıktan yana kullanacakları sonucunu elde etmiştir.

Verilen cevaplar doğrultusunda edilen bir diğer bulguya göre, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun yüz yüze gerçekleştirdikleri seansların mesleki olarak daha çok tatmin ettiği ve mesleki alamda tam bir yeterlilik sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bazı katılımcıların, mesleki tatmin olarak online ve yüz yüze yapılan seanslar arasında bir fark görmediği her iki uygulamada da mesleki olarak yeterli hissettikleri anlaşılmıştır. Araştırmaya katılan katılımcılar arasında daha az kitleyi oluşturan danışmanların, online aile danışmanlığını mesleki tatmin olarak daha üstte gördüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Online aile danışmanlığına yönelik olumlu sonuçlarla beraber katılımcıların genel olarak yüz yüze aile danışmanlığı hizmeti vermek istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu kapsam da ilgili alan taraması yapıldığında benzer sonuca ulaşılmıştır. Tanrıkulu (2009) çalışmasında, psikolojik danışmanların online danışmaya ilişkin bilgi düzeylerinin yeterli olmadığını fakat yine de online danışma hizmetine yönelik olumlu tutumlarının olduğunu, temeldeyse danışmanların yüz yüze danışmayı tercih ettikleri sonucuna ulaşmıştır.

5.2. Öneriler

Araştırma, online aile danışmanlığı yapan danışmanların tecrübe ve değerlendirmelerini içermesi açısından önemli bulgulara sahiptir. Bu bölümde araştırmanın bulguları doğrultusunda elde edilen sonuç ve yapılan tartışmalar neticesinde, uygulayıcılara ve başka araştırmacılara yönelik öneriler bulunmaktadır.

Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

1. Online danışmanlık sürecinde danışanın ve danışmanın görüşme öncesi teknolojik alt yapının (internet bağlantısı, mikrofon, kamera ya da kullanılan programın güncel olması vb.) kontrolünü yapmaları gerekir.
2. Danışman online seanslara başlamadan önce danışmanlık hizmeti almak kişiyle ön görüşme yaparak kendisini tanıtması ve süreç içerisinde nasıl bir yol izleyeceğini seansa başlamadan önce danışanla paylaşması online danışmanlıkta önem arz etmektedir.
3. Danışman, verimli bir online danışmanlık için mekansal uygunluk koşullarının neler olduğu hususunda danışanı bilgilendirmesi önemlidir.
4. Online sürecin sağlıklı işlemesi açısından, danışan ve danışmanın teknik donanımlara sahip olmaları gerekmektedir.
5. Online danışmanlıkta, danışanın sürekli süpervizör alarak kendini mesleki olarak geliştirmesi, online süreçteki kontrol ve hakimiyet adına önemlidir.
6. Danışan, mesleğinin etik ilkelerine hakim olmalı ve bu kuralları online sürece entegre ederek danışan-danışman arası sınırı çizebilmelidir.
7. Online danışmanlıkta danışan- danışman arası terapötik ilişkinin kurulması, danışanın kendisini açma noktasında önem arz etmektedir.

8. Danışan online danışmanlık sürecinde yaşanabilecek olumsuzlukları göz ardı etmeden, proaktif yaklaşımla sürecin sağlıklı işleyebilmesi adına alternatif yollar düşünmelidir.
9. Online danışmanlıkta ücret ödemesi genellikle seanstan önce banka hesabına gönderilme şekliyle işlemektedir. Bazı danışanlar seans sonrası ücretin hesaba gönderilmesini güven adına daha doğru bulmaktadır. Bu nedenle danışan nasıl bir yöntem uyguluyorsa ücret ödemesinin nasıl yapılacağı bilgisini danışanıyla önceden paylaşması gerekmektedir.
10. Mesleki saygınlık bağlamında, danışanın online danışmanlık sürecinde kılık-kıyafet ve öz bakım konusunda yüz yüze seanslarla aynı özeni göstermesi gereklidir.
11. Danışanın online danışmanlık hizmeti verirken, mekan değişikliği yapmaması yada farklı bir ortamdan bağlantı kuracaksa da bunu önceden danışanına haber vermesi güven oluşturmak adına gerekli görülmektedir.

Karar Vericilere Yönelik Öneriler

1- Sadece psikolojik danışma hizmetinin sunulduğu ve tüm danışmanların bu uygulamayı kullanarak seanslarını yaptığı bir yazılımın/uygulamanın olması ve geliştirilmesi.
2- Evlilik öncesi aile ile alakalı toplu online eğitimler verilmesi (ücretsiz) aile birliğinin sağlanması ve aile içi iletişimin güçlenmesi açısından son derece önemlidir. Aileyle ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşların bu yaklaşımla hareket etmeleri gerekir.
3- Özellikle danışmanlık hizmeti verecek olan üniversitelerin ilgili bölüm/anabilim dallarında teknolojiyi etkin kullanabilmeleri için uygulamalı (sanal danışmanlık süreci) eğitimler-dersler yapılmalıdır.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Bu araştırmada online aile danışmanlığı yapan danışman görüşleri incelenmiştir. Online danışmanlık hizmeti alan danışanlarla da çalışma gerçekleşebilir.
2. Bu araştırma sonuçları dikkate alınıp nicel yöntem modelleri de kullanılarak ‘’danışmanların online danışmanlık yeterliliği ölçeği’’ geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

Ağdemir, S. (1991). Aile ve eğitim. *Aile ve Toplum, 1* (1), 2-23

Akan, H. (2012). Yükseköğretimde reform mu, onarım mı?. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2(1), 24-25.

Akdemir, Ö. (2011). Yükseköğretimimizde uzaktan eğitim. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(2), 69-71

Ak, A., Oral, B. ve Topuz, V. (2018). Marmara Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu uzaktan öğretim sürecinin değerlendirilmesi. *Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi*, 2(1), 71-80.

Aktaş, A. M. (2015). *Ben ve ailem.* Konya: Atlas Akademi..

Altıparmak, M. (2011). E-Öğrenme ve uzaktan eğitimde açık kodlu öğrenme yönetim sistemleri. Malatya: Akademik Bilişim'11 - XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri Kitabı, ss.319-327.

Alkan, C. (2005). *Eğitim teknolojisi.* Ankara: Anı Yayıncılık

Alavı, M., Wheeler, B.C., & Valacıch, J.S. (1995). Using IT to reengineer business education: an exploratory investigation of collaborative learning. *MIS Quarterly*, Vol: 19, 293 - 312.

Allen, L. (2020). 4 Questions for Steven Taylor. *Monitor on Psychology*, 51 (4). Downloaded from https://www.apa.org/monitor/2020/06/conversation-taylor

Arı, M. (2010). İnternet tabanlı uzaktan eğitim teknolojilerinde wimax esnekliği. URL: http://www.emo.org.tr/ekler/f9b5ec26abebe62_ek.pdf, Erişim Tarihi: 30 Haziran 2022.

Altuncı, Y. T., vd. (2009). Mesleki eğitim sorunları ve yeni model arayışlar, Antalya. *I. İnşaat Mühendisliği Eğitim Sempozyumu Bildiri Kitabı,* ss.315-318.

Altun, A. (2005). *Gelişen teknolojiler ve yeni okuryazarlıklar.* Ankara: Anı Yayıncılık

Ally, M. (2008). Role and function of theory in online education development and delivery. In T. Anderson (Eds.). The *theory and practice of online learning*, 45-74, (Second Edition). Athabasca: Athabasca University Press

Arnas, Y. A. ve Yaşar, M. (2008). *Okul öncesi eğitimde aile katılımı, okul öncesinde sınıf yönetimi.* Ankara: Kök Yayıncılık.

Amanvermez, Y., Zeren, Ş. G., Erus, S. M. ve Buyruk Genç, A. (2020). Supervision and peer supervision in online setting: experiences of psychological counselors. *Eurasian Journal of Educational Research*, (86) 249-268.

Anderson, T. (2008). *The theory and practice of online learning.* Athabasca University Press.

Andersson G. (2010). The promise and pitfalls of the internet for cognitive behavioral therapy. file:///C:/Users/Vaio/Downloads/1741-7015-8-82.pdf adresinden 01.10.2022 tarihinde indirilmiştir.

Aral, N., Kandır, A.İ. ve Can Yaşar, M. (2000). *Okul öncesi eğitim ve ana sınıfı programları.* İstanbul: Yapa yayınları

Atakan, H. (2010). *Okulöncesi eğitiminde aile katılımı çalışmalarının öğretmen ve ebeveyn görüşlerine göre değerlendirilmesi.* Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi.

Aybat, B. ve Özgün, Y. (2020). *Uzaktan eğitim şart.* İstanbul: Abaküs Kitap Yayınlar

Aydoğmuş, K., Baltaş, A., Baltaş, Z., ve ark. (2001). *Ana-baba okulu.* İstanbul: Remzi Kitapevi.

Aydın, C. H. (2011). *Açık ve uzaktan öğrenme: Öğrenci adaylarının bakış açısı*. Ankara: Pegem.

Baker, K. D., & Ray, M. (2011). Online counseling: The good, the bad, and the possibilities. Counselling *Psychology Quarterly,* 24(4), 341-346. doi: 10.1080/09515070.2011.632875

Balaban, E. (2012). *Dünyada ve Türkiye'de uzaktan öğretim ve bir proje önerisi*. İstanbul: Işık Üniversitesi.

Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-15.

Balcı, A. (2014). Coğrafya öğretmenliği yüksek lisans programı öğrencilerinin yüksek lisanstan beklentileri. *Marmara Coğrafya Dergisi, 29*, 111-135. http://www. marmaracografya.com/pdf/29.5.pdf adresinden 14.08.2022 tarihinde indirilmiştir.

Balta, Y. ve Türel, Y. K. (2013). Çevirim içi uzaktan eğitimde kullanılan farklı ölçme ve değerlendirme yaklaşımlarına ilişkin bir inceleme. *Turkish Studies*, 8(3), 37-4

Banar, K. ve Fırat, M. (2015). Bütüncül bir bakıştan açık ve uzaktan eğitim: Türkiye özeli. *Yeğitek Uzaktan Eğitim Özel Sayısı,* 18-23.

Baranı, G. H. (2014). *Bilgisayar destekli animasyonla öğretim yönteminin fen bilgisi öğretmenliği fizik 4 (modern fizik) dersi ile ortaöğretim 11.sınıf modern fizik dersindeki akademik başarıya etkisi* (Yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana

Başkan, G. A. (2001). Türkiye'de yükseköğretimin gelişimi. G.Ü. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi ,Cilt:21, Sayı:1,* 21-32

Başaran, İ. E. (1996). *Türkiye eğitim sistemi.* Ankara: Yargıcı Matbaası.

Batdı, V. ve Anıl, Ö. (2021). Bilgisayar destekli eğitimle öğrenme: Bir meta-tematik analiz. *BAUN Fen Bil. Enst. Dergisi, 23*(1), 111-127. DOI:10.25092/baunfbed.842078

Bauer, N. S., & Webster-Stratton, C. (2006). Prevention of behavioral disorders inprimary care. *Curr Opin Pediatr Lippincott Current Opinion in Pediatrics*, 18(18), 654–660.

Bayramoğlu, A. Ç. ve Başbuğ, S. (2018). TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin yaratıcı drama yöntemi ile işlenmesine ilişkin öğrenci görüşleri. *Yaratıcı Drama Dergisi, 13(1*), 53- 68

Bayrak, B. (2007). *Yükseköğretim kurumlarından beklenen hizmet kalitesi ve hizmet kalitesinin algılanmasına yönelik bir araştırma*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Benton S.A., Robertson J.M., Tseng WC., Newton F.B., & Benton S.L (2003) Changes in counseling center client problems across 13 years. *Prof Psychol Res Pr*, 34:66-72.

Bergström, J., Andersson, G., Ljótsson, B., Rück, C., Andréewitch, S., Karlsson, A., & Lindefors, N. (2010). Internet-versus group-administered cognitive behaviour therapy for panic disorder in a psychiatric setting: a randomised trial. *BMC Psychiatry*, 10(1), 54.

Bilgin, B. (1987). *İslam'da çocuk.* Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Bilgiç, H. G. ve Tüzün, H. (2015). Yükseköğretim kurumları web tabanlı uzaktan eğitim programlarında yaşanan sorunlar. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi(AUAd)*, 1(3), 26-50 (auad.anadolu.edu.tr).

Bolat, E. (2011). *Anne baba eğitiminin beş-altı yaş çocuğa sahip anne babaların çocuk yetiştirme tutum ve davranışlarına etkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Brophy, F. (1988). Educating Teachers about managing classroom and students. *Teaching and Teacher Education*. 4(1), 1-18

Bulut, K. (2020). Açık öğretim ortaokulu Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi, 8*(3), 931-949.

Bulun, M., Gülnar, B. ve Güran, S. (2004). Egitimde mobil teknolojiler [Mobiletechnologies in education]. TOJET*: The Turkish Online Journal of Educational Technology*, *3(*2), 165-169. http://www.tojet.net/articles/v3i2/3223.pdf adresinden edinilmiştir.

Burma, Z. (2008). AB'ye Geçiş sürecinde meslek elemanlarının uzaktan öğretim ile eğitimi. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 1 (2), 15-20.

Campbell, J. (2000). Using internet technology to support flexible learning in business education. *Information Technology and Management*, Vol: 1, 351- 362.

Casey, M. D. (2008). The historical development of distance education through technology. *TechTrends.* March/April, Volume 52, Number 2. 45-51

Cavkaytar, A. (1999*). Zihin engellilerin özbakım ve ev içi becerilerinin öğretiminde bir aile eğitimi programının etkiliği*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Cebeci, S. (2002). *Bilimsel araştırma ve yazma teknikleri (2.baskı).* İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtımı.

Chester, A., & Glass, C. A. (2006). Online counseling: A descriptive analysis of therapy services on the Internet. *British Journal of Guidance and Counselin*g, 34, 145-160. https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/03069880600583170?needAccess=true&role=button adresinden erişilmiştir.

Cohen, L, Manion, L., & Morrison, K. (2010). *A guide to teaching practice*. (5th edition). London: Routledge.

Cochran M. (1988). *Parentel empowerment in family matters:lesson learned from a research program. Parent education as early childhood ınterventıon: emerging directions in theory, research and practice.* (Ed: Douglas R. Powell). Published Praeger /Greenwood.

Cook. E., & Doyle, C. (2004). Working alliance in online therapy as compared to face-to-face therapy: Preliminary results. *CyberPsychology and Behavior,* 5 (2). https://doi.org/10.1089/109493102753770480

Creswell, J. W. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (3. Baskıdan çeviri). (Çev. M. Bütün, S.B. Demir). Siyasal Kitabevi.

Croy, M. J. (1988). The use of caı to enhance human interaction in the learning of deductive prof construction. *Computers and the Humanities*, Vol: 22, 277- 284.

Çağdaş, A. ve Seçer, Z.Ş. (2004). *Anne baba eğitimi.* Konya: Eğitim Kitabevi.

Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (2005). *Mutlu ve sağlıklı yarınlar için anne-baba eğitimi.* Konya: Eğitim Kitabevi.

Çelik, M. (2017). Okul öncesi öğretmen adaylarının yaratıcı drama yöntemini kullanmaya yönelik özyeterliklerinin incelenmesi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 124-137.

Çoban, S. (2013). *Uzaktan ve teknoloji destekli eğitimin gelişimi*. İstanbul: XVI. Türkiye'de İnternet Konferansı Bildiri Kitabı.

Çukur, D. ve Delice-Güller, E. (2011). Erken çocukluk döneminde görsel algı gelişimine uygun mekan tasarımı. *Aile ve Toplum, 12*(7), 25-36.

Dabbagh, N., & Bannan-Ritland, B. (2005). *Online learning: Concepts, strategies, and application (pp. 68- 107).* Upper Saddle River, NJ: Pearson/Merrill/Prentice Hall.

Dağ, F. ve Kırıkkaya, E. (2011). *8. Sınıf doğal süreçler ünitesi için web tabanlı öğretim materyali hazırlığı: farklı alan uzmanlarının materyal hakkındaki görüşleri*. 5th International Computer & Instructional Technologies Symposium, 22-24, Fırat University, Elazığ

Damar, E. (2019). *Çevrimiçi psikolojik danışmaya yönelik danışmanların görüşleri.* Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

DeAngelis, T. (2012). Practicing distance therapy, legally and ethically. *Monitor on Psychology, 4*3(3), 52

Demir, E. (2014). Uzaktan öğretime genel bir bakış. *Dumlupinar University Journal of Social Science/Dumlupinar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 39, Sayfa 203-212.

Demirel, Ö., Seferoğlu, S. ve Yağcı, E. (2002). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme.* Ankara: PegemA Yayıncılık.

Demirel, Ö. ve Kaya, Z. (Eds.) (2005). *Öğretmenlik mesleğine giriş.* Ankara: Pegem Yayıncılık.

Demirbilek, M. (2015). Aile danışmanlığı: Bir uygulama örneği. *TJFM&PC*, 10 (2), 109-120.

Desmond, K. (1996). *Foundations of distance education*. London and New York: Routledge

Devran, Y. ve Elitaş, T. (2017). Uzaktan eğitim: Fırsatlar ve tehditler. *Online Academic Journal of Information Technology,* 8 (7), 31-40.

Dilaver, H. H. (2007). Türk *eğitim sistemi ve sorunları: Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*, (Ed. K. Keskinkılıç), Ankara.

Dinçer, S. (2006). Bilgisayar destekli eğitim ve uzaktan eğitime genel bir bakış. 8. Akademik Bilişim Konferansında sunulmuş sözlü bildiri. Pamukkale Üniversitesi, Denizli, Türkiye.

Dinçer, S. ve Güçlü, M. (2012). Fen Bilgisi eğitiminde bilgisayar destekli simülasyon kullanımının etkililiği ve yeni yönelimler: bir meta-analiz çalışması. 6. Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Sempozyumu Tam Metni içinde (s. 35-48).

Dirik, M. Z. (2015). *Eğitim programları ve öğretim öğretim ilke ve yöntemleri* (2.baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Donat Bacıoğlu, S. ve Onat Kocabıyık, O. (2019). Counseling trainees' views towards usage of online counseling in psychological services. *European Journal of Education Studies, 5*(12), 46-60.

Duran, N. (2007). *Öğrenme yönetim sistemleri için scorm uyumlu bir başvuru modeli geliştirilmesi,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Durak, G. (2014). The effects of a distance education programming language course on student performance. *Eğitimde Kuram ve Uygulama,* 10(1), 202–219.

Dündar, S. ve Diğerleri. (2017). Anadolu Üniversitesi çalışanlarının açık ve uzaktan öğretime ilişkin tutumları. *AUAD,* 3(4), 187-227.

Eby, G. (2013). *Uzaktan eğitim (UZE) ortamlarının tasarımı: Yazılım mühendisliği yaşam döngüsü yaklaşımı.* Ankara: Kültür.

Elitaş, T. (2017). *Uzaktan eğitim lisans sürecinde yeni iletişim teknolojileri: Atatürk Üniversitesi uzaktan eğitim merkezi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul:Marmara Üniversitesi SBE.

Engin, A.O., Tösten, R. ve Kaya, M.D. (2010). Bilgisayar destekli eğitim. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5,* 69-80.

Ensari, H. ve Zembat, R. (1999). *Yönetim stilllerinin ailenin okul öncesi eğitim programlarına katılımı üzerindeki etkileri.*

Ergin, A, (1995). Öğre*tim teknolojisi – iletişim.* Ankara: PegemA Yayıncılık.

Erdem, M. (2008). *Eğitim bilimlerine giriş.* Ankara: Nobel Yayınları.

Erdem, M. (2009). *Karşılaştırılmalı eğitim sistemleri.* Prof. Dr. Ali Balcı (Ed.). Türk Eğitim Sistemi içinde (s.11,12). Ankara.Pegem.

Erdem, A., Bardakçı, S., & Erdem, Ş. (2016). Receiving online psychological counseling and ıts causes: a structural equation model. *Current Psychology,* 1-11.

Erdem, A., Buyruk Genç, A. ve Demirci, İ. (2020). *Çevrimiçi psikolojik danışmada etik konular.* Ş. G. Zeren (Ed.), Psikolojik danışmada yeni açılımlar ve çevrimiçi psikolojik danışma uygulayıcılar için el kitabı içinde (s. 210-24). Ankara: Pegem Akademi.

Erturgut, R. (2008). İnternet temelli uzaktan eğitimin örgütsel, sosyal, pedagojik ve teknolojik bileşenleri. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, Mayıs, 79-87.

Erus, S. M. ve Zeren, Ş. G. (2020). *Çevrimiçi psikolojik danışmaya başlarken*. Ş. G. Zeren (Ed.), Psikolojik danışmada yeni açılımlar ve çevrimiçi psikolojik danışma uygulayıcılar için el kitabı içinde (s.30-51). Ankara: Pegem Akademi.

Ersay, E.(2013). Aile eğitimi programlarının planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi. Z. F. Temel içinde, *Aile eğitimi ve erken çocukluk eğitiminde aile katılım çalışmaları (*s. 274-324). Ankara: Anı Yayıncılık.

Eryorulmaz, A. (1993). *Kurumsal okul öncesi eğitiminde ailenin rolü.* 9. Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi Yaygınlaştırılması Semineri. Ankara: Ya-Pa Yayınları

Erkan, S. (2013). Aile ve aile eğitimi ile ilgili temel kavramlar. Z. F. Temel içinde, *Aile eğitimi ve erken çocukluk eğitiminde aile katılım çalışmaları* (s. 3-43). Ankara: Anı Yayıncılık.

Marmara Üniversitesi Anaokulu/ anasınıfı öğretmen el kitabı: rehber kitaplar dizisi.

Falender, C. A., & Shafranske, E. P. (2004). *Clinical supervision: A Competence-based approach.* Washington: American Counseling Association.

Finn, J., & Barak, A. (2010). A Descriptive study of e-counsellor attitudes, ethics, and practice. *Counselling and Psychotherapy Research*, 10(4), 268–277. doi:10.1080/14733140903380847.

Fırat, M. (2016). 21. yüzyılda uzaktan öğretimde paradigma değişimi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 6 (2), 142-150.

Fidan, N. ve Erden M. (1992*). Eğitime giriş.* Ankara: Alkım Yayıncılık.

Figueiredo C.S., Sandre, P. C., Portugal, L. C. L., Mázala-de-Oliveira, L. da Silva Chagas, Í. Raony., & et al. (2021). Kovid-19 pandemic impact on children and adolescents' mental health: Biological, environmental, and social factors. Progress in *Neuropsychopharmacology & Biological Psychiatry*, 106, 1-8.

Gaebel, M., Kupriyanova, V., Morais, R., & Colucci, E. (2014). *E-learning in European higher education institutions.* http://www.eua.be/Libraries/Publication/elearning_survey.sflb.ashx adresinden 10 Ağustos 2022 tarihinde alınmıştır.

Gestwicki, C. (2004). *Home, school and community relations: A guide toworking with families.* New York: Thomson Learning, Inc.

Glasheen, K., & Campbell, M. (2009). The use of online counselling within an Australian secondary school setting: A practitioner's viewpoint. *Counselling Psychology Review, 24*(2), 42–51.

Glesne, C. (2015). Nitel araştırmaya giriş. A. Ersoy, (Çev.), A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu, (Çev. Ed.), *Öykünüzü keşfetmek: veri analizi* (255-300). Ankara: Anı Yayıncılık.

Girginer, N. (2002). *Uzaktan eğitim ekonomisi.* I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı, s.276-277. Kocaeli Üniversitesi, İzmit.

Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. *Handbook of Qualitative Research,* 2(105), 163-194

Güçlücan, Z. (2020c). *Online terapi nedir?. E-psikiyatri.* https://www.e-psikiyatri.com/online-terapi-nedir adresinden 02.11.2022 tarihinde indirilmiştir.

Gülbahar, Y. (2009). *E-Öğrenme.* Pegem Yayınları: Ankara.

Gül, Y. H. (2019). *Günümüzde Türk devletlerinde örgün eğitim.* Ankara: Nobel Yayın.

Gültekin, M. (2007). Dünyada ve Türkiye'de ilköğretimdeki yönelimler. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 477-502.

Gülcan, B. R. (2002). *Veri tabanlı pazarlama: Türkiye'deki seyahat acenteları üzerine bir uygulama.* Yayımlanmamış Doktara Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Günay, S. (2010). *Türkiye'de ilköğretim eğitiminin evrimi ve yapılandırmacı eğitim.* (Yüksek Lisans tezi). Beykent üniversitesi, İstanbul.

Güngör, M. (2009). Eğitim hakkı ve sokakta yaşayan/çalışan çocuklar: Mersin ili örneği. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,1(5), 28-42.

Gürkan, T. ve Gökçe. E. (1999). *Türkiye'de ve çeşitli ülkelerde ilköğretim*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Güven, G. ve Sülün, Y. (2012). Bilgisayar destekli öğretimin 8. sınıf fen ve teknoloji dersindeki akademik başarıya ve öğrencilerin derse karşı tutumlarına etkisi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi,* 9(1), 68-79.

Güleş, F. (2013). *Okul öncesi eğitimde fiziksel çevreye ilişkin kalite standartlarının belirlenmesi*. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Gürol, A. ve Yıldız, E. (2015). İlk okuma yazma öğretiminde bilgisayar destekli eğitimin ilkokul birinci sınıf öğrencilerinin ilk okuma yazma becerilerine etkisi. *Internatıonal Journal of Fıeld Educatıon,* 1(1),1-18

Haberstroh, S., Parr, G., Bradley, L., Morgan-Fleming, B., & Gee, R. (2008). Facilitating online counseling: Perspectives from counselors in training. *Journal of Counseling & Development, 8*6(4), 460-470. doi: 10.1002/j.1556-6678.2008.tb00534.x.

Hakkari, F. (2018). Meslek yüksekokulu öğrencilerinin nomofobi düzeylerinin belirlenmesi: Kırıkhan MYO örneği. *Atlas International Referred Journal on Social Sciences*, 4(10), 786-797.

Hamamcı, Z. (2005). Üç-altı yaşlarında çocukları olan anne babaların aile eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 319, 28-36.

Hamamcı, Z. (1996). *Aile rehberliğinin anne babaların meslek gelişimim konusunda bilgi düzeylerine ve çocuklarına yardımcı olmaya yönelik tutumlarına etkisi.* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Hamamcı, Z. ve Sevim, S. (2004). Türkiye'de aile rehberliği çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (22) , 77-87.

Hamamcı, Z. (2007). *Anne babalara yönelik eğitim programlarının geliştirilmesi ve uygulanması.* (Y. Kuzgun ve Z. Hamamcı, Ed.). Anne baba eğitim programları içinde (s. 1-22). Ankara: Maya Akademi.

Hançer, H. A. ve Yalçın, N. (2009). Fen eğitiminde yapılandırmacı yaklaşıma dayalı bilgisayar destekli öğrenmenin problem çözme becerisine etkisi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 55-72.

Heckman, J. J. (2006). Skill formation and the economics of investing in disadvantaged children. *Science*, 312, 1900-1902. http://jenni.uchicago.edu/papers/Heckman_Science_v312_2006.pdf. adresinden 8 Haziran 2022 tarihin de alınmıştır.

Hedman, E., El Alaoui, S., Lindefors, N., Andersson, E., Rück, C., Ghaderi, A., & Ljotsson, B. (2014). Clinical effectiveness and cost-effectiveness of Internet-vs. group-based cognitive behavior therapy for social anxiety disorder: 4-year followup of a randomized trial. *Behaviour Research and Therapy*, 59, 20-29.

Henri, F. (1990). Uzaktan öğretim ve bilgisayar destekli iletişim. (Çev. L. Özbilgin). *Eğitim ve Bilim,* C:xıv, s.76.

Hızal, A. (1983) *Uzaktan öğretim süreçleri ve yazılı gereçler: eğitim teknolojisi açısından yaklaşım*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:122

Hızal, A. (*1984).* Eğitim teknolojisi uygulama yöntemi: Bilgisayarla kendi kendine öğrenme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 17(1), 389-398

Hotoman, D. (2019). Öğretim hizmetinin niteliği açısından biçimlendirme ve yetişitrmeye yönelik değerlendirmenin önemi. *International Social Sciences Studies Journal (SSSJ),* 5(29), 278-286 (ISSN:2587-1587 / http://dx.doi.org/10.26449/sssj.1213).

Hotoman, D. (2020). Online eğitimin başarısı açısından biçimlendirici değerlendirmenin önemi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 13* (73), 729-738

İçten, T. (2006). *Uzaktan eğitim öğrencileri için çevrimiçi sınav sistemi uygulamasının geliştirilmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

İ.Ü Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi (2022). Fakültemiz hakkında. https://auzef.istanbul.edu.tr/tr/content/fakultemiz/hakkinda adresinden 05.06.2022 tarihinde indirilmiştir.

İpek, İ. (2001). Bilg*isayarla öğretim – tasarım, geliştirme ve yöntemler.* Ankara: Tıp Teknik Kitapçılık.

İşman, A. (2008). *Uzaktan eğitim.* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

İşman, A. (2011). *Uzaktan eğitim.* Ankara: Pegem Akademi.

Jencius, M., & Sager, D. E. (2001). The practice of marriage and family counseling in cyberspace. The Family Journal: *Counseling and Therapy for Couples and Families,* 9(3), 295- 301.

Kaçar, A.Ö. ve Doğan, N. (2007). Okul öncesi eğitimde bilgisayar destekli eğitimin rolü. *Akademik Bilişim,* 31, 1-11.

Kaçan, A. ve Gelen, İ. (2020). Türkiye'deki uzaktan eğitim programlarına bir bakış. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*. 2020, 6 (1), 1-21

Kargın, T. (1990). *Eğitsel yaklaşımlı aile rehberliğinin işitme engelli çocukların sözel iletişim becerilerine etkisi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Karadeniz, A. ve Akpınar, E. (2015). Web tabanlı öğretimin ilköğretim öğrencilerinin akademik başarılarına etkisi. *Eğitim ve Bilim,* 40(177), 217-231.

Karagöz, S., Duman, T. (2014). 1908-1928 yılları arası süreli yayınlarda yer alan eğitim görüşleri ve öneriler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 7(35), s.576-594.

Karakaş, M. (2020). Kovid-19 salgınının çok boyutlu sosyolojisi ve yeni normal meselesi. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi,* 40(1), 541–573.

Kamay, P. O. ve Köşker, Ş.Ö. (2006). *İlk fen deneyimlerim*. Ankara: SMG Yayıncılık.

Kandiyoti, D. (1984). *Aile yapısında değişim ve süreklilik: Karşılaştırmalı bir yaklaşım, türkiye de ailenin değişimi, toplum bilimsel incelemeler*. Türk Sosyal Bilimler Derneği Yay. 15-36.

Kavak, Y. (1997). *Dünyada ve Türkiye'de ilköğretim.* Ankara: Pegem.

Kavil, Y. Z. ve Karasu, N. (2013). Aile eğitim çalışmaları: bir gözden geçirme ve meta-analiz örneği. *Eğitim ve Bilim,* 38 (168), 85-95.

Kaya, Z. (2002). *Uzaktan eğitim.* Ankara: PegemA Yayıncılık.

Kaya, G., Açar, D. ve Güneş, G. (2018). 0-12 yaş çocuklarda problem davranışları olumlu yönde geliştirme süreci. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31, 167–187.

Kaya, Z. (2006). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kaya, F. (2019). *Ortaöğretim kademesinde örgün eğitim dışına çıkma durumunun çeşitli değişkenler açısından analizi (Malatya ili örneği).* Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Kaya, Ö.M. ve Gültekin, M. (2003). Okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan programlara ailelerin ilgi ve katılımları ile okul öncesi eğitim kurumlarının aile eğitimine katkısı konusunda anne-baba görüşleri. *OMEP Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı Bildiri Kitabı.* 3. Cilt. s.311-333

Keçeli-Kaysılı, B. (2008). Akademik başarının arttırılmasında aile katılımı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*. 9(1). 69-83.

Kesicioğlu, O. S. (2011). *Doğrudan öğretim yöntemiyle hazırlanan eğitim programının ve bu yönteme göre hazırlanan bilgisayar destekli eğitim programının okul öncesi çocuklarının geometrik şekil kavramlarını öğrenmelerine etkisinin incelenmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kesim, M. (2009). Creativity and ınnovation in learning: the changing roles of ıct. *Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE.,* 10 (3). 80-88.

Kılıç, Ç. (2010). Aile eğitim programları ve Türkiye' deki örnekleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi,* 10 (1), 100-103.

Kır, İ. (2011). Toplumsal bir kurum olarak ailenin işlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 381-404.

Kırık, M.A. (2014). Uzaktan eğitimin tarihsel gelişimi ve Türkiye'deki durumu, *Marmara İletişim Dergisi,* 21, 73-94

Kitta, S., & Kapinga, O. S. (2015). Towards designing effective preschool education programmes in Tanzania: What can we learn from theories? *Journal of Education and Practice*, 6(5), 180-185.

Kitapçı, A. (1997). *Yükseköğretim mevzuatı.* İstanbul: Yaylım Yayıncılık.

Klenke, K. (2016). *Qualitative research in the study of leadership*. Emerald Group Publishing Limited.

Koşar, E. ve Diğerleri. (2003). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: Öğreti, PegemA Yayınları.

Korkut, Y. (2001). Aile danışmanlığı ve aile terapisi hizmetleri. *Psikoloji Çalışmaları,* 22 (22),111-133.

Krishnan, S., & Vrcelj, Z. (2009). *International students expectations and motivations*. In 20th Annual Conference for the Australasian Association for Engineering. Australia, Adelaide, Sydney, Australia, December 06-09.

Kuzgun, Y. (1991). *Aile danışmanlığı hizmetleri.* Türk Aile Ansiklopedisi. 1.cilt, Ankara: Aile Araştırma Kurumu.

Küçüker, S. (1993). Özürlü çocuk ailelerine yönelik psikolojik danışma hizmetleri. *Özel Eğitim Dergisi*, 1 (3), 23-29.

Kvale, S. (1994). *Interviews: An introduction to qualitative research interviewing*. Sage Publications, Inc

Lam, B. H., & Kwan, K. P. (1999). Students' expectations of university education. *Evaluation of the Student Experience Project*, 3, 11-20. Retrieved from http://teaching.polyu.edu. hk/datafiles/R1.pdf

Lewis, J., Coursol, D., & Wahl, K. H. (2003). Researching the cybercounseling process: A study of the client and counselor experience. *Cybercounseling and Cyberlearning: An Encore*, 307–325

Maheu, M. M., & Gordon BL (2000). Counseling and therapy on the Internet. *Prof Psychol Res Pr*, 31:484-489.

Mallen, M. J., & Vogel, D. L. (2005). Introduction to the major contribution: Counseling psychology and online counseling. *The Counseling Psychologist*, 33, 761-775. . https://doiorg.ezaccess.libraries.psu.edu/10.1177/0011000005278624

Mallen, M. J., Vogel, D. L., & Rochlen, A. B. (2005). The practical aspects of online counseling: Ethics, training, technology, and competency. *The Counseling Psychologist, 33*(6), 776-818. doi: 10.1177/ 0011000005278625

Maples, M. F., & Han, S. (2008). Cybercounseling in the United States and South Korea: Implications for counseling college students of the millennial generation and the networked generation. *Journal of Counseling & Development, 86*(2), 178-183. doi: 10.1002/j.1556-6678.2008.tb00495.x

Martınez-Torres, M.R., Toral Marın, S.L., Garcıa, F.B., Vazquez, S.G., Olıva, M.A., & Torres, T. (2006). A Technology acceptance of elearning tools used in practical laboratory teaching, according to the European higher education area, *Behavior and Information Technology*, 27 (6),1-11.

.

Mahoney, G., Kaiser, A., Girolametto, L., MacDonald, J., Robinson, C, Safford, P., & Spiker D. (1999). Parent education in early ıntervention: A call for a renewed focus. *Topics İn Early Childhood Special Education,* 19(131), 131-140.

Maxwell, L. E. (2007). Competency in child care settings, The role of the physical environment. *Environment and Behavior*, 39 (2), 229-45

McAdams III, C. R., & Wyatt, K. L. (2010). The regulation of technology-assisted distance counseling and supervision in the United States: An analysis of current extent, trends, and implications. *Counselor Education and Supervision,* 49(3), 179-192. doi: 10.1002/j.1556-6978.2010.tb00097.x

MEB (2003a). *Türkiye'de ilköğretim (dünü, bugünü, yarını).* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Açık Öğretim Ortaokulu. (2021). *Okulumuz.* 7 Mayıs 2021 tarihinde http://aio.meb.gov.tr/www/okulumuz/icerik/2 sayfasından erişilmiştir.

MEB (2013). *Aile eğitimi programlarının (0-18 yaş) değerlendirilmesi araştırması.* Ankara: Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü.

MEB (2014). *Aile eğitimi kurs programı (0-18 yaş çocuğu olan ailelere).* Ankara: Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü.

Meadan, H., Meyer, L. E., Snodgrass, M. R., & Halle, J. (2013). Coaching parents of young children with autism in rural areas using Internet-based technologies: A pilot program. *Rural Special Education Quarterly,* 32(3), 3-10. doi: 10.1177/87568705130320030

Merriam, S. B. (2015a). Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber (S. Turan, Çev.), (S. Turan, Çev. Ed.). *Görüşmelerin etkin yönetimi* (85-110). Ankara: Nobel

Merriam, S. B. (2015b). Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber (E. Dinç, Çev.), (S. Turan, Çev. Ed.). *Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenirlik ve etik* (199-228). Ankara: Nobel.

Mishna, F., Bogo, M., & Sawyer, J. L. (2015). Cyber counseling: Illuminating benefits and challenges. *Clinical Social Work Journal, 43* (2), 169-178..

Morrison, G.S. (2003). *Fundamentals of early childhood education*. Upper Saddle River; New Jersey, Columbus, Ohio.

Moore, M., & Kearsley, G. (2005). *Distance education : a system view*. Canada: Wadsworth.

Moonen, J., & Collis, B. (1992). Changing the school: Experiences from a Dutch "technology-enriched" school project. *Education and Computing*, 8, 97-102.

Mutlu, M., E., Kayabaş, K., B., Erorta, Ö., Ö. ve Kayabaş, İ., (2014). *Anadolu üniversitesi açıköğretim sisteminde e-öğrenmenin gelişimi.* Açıköğretimle 30 Yıl T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 3116 Açıköğretim Fakültesi Yayınları No:2028

Nazlı , S. (2001). *Aile danışmanlığı* (Eylül 2. Baskı). Ankara: Nobel Yayın ,

Nişancı, M. (2005). *E-Learning at higher education: a roadmap for turkish higher education ınstitutions ın their efforts to offer online courses. Yayımlanmamış* Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Odabaş, H. (2004). *İnternet tabanlı uzaktan öğrenim modelinin bilgi hizmetlerine yönelik yüksek öğretim programlarında kullanımı*. Ankara: Saga of Librarianship International Symposium Proceedings Book

Oktay, A. (2007). *Eğitim bilimine giriş*. (2.baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Oravec, J. A. (2000). Internet and computer technology hazards: Perspectives for family counselling. *British Journal of Guidance and Counselling,* 28(3), 309–324. doi: 10.1080/03069880050118966

Öğüt, H., Altun, A.A., Sulak, S.A. ve Koçer, H.E. (2004). Bilgisayar destekli, internet erişimli interaktif eğitim cd'si ile e-eğitim. *The Turkish Online Journal of Educational Technology,* 2(4), 67-74.

Ömeroğlu, E. (1990). *Anaokuluna giden 5-6 yaşındaki çocukların sözel yaratıcılıklarının gelişiminde yaratıcı drama eğitiminin etkisi*. Doktora Tezi (Basılmamış). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Ömeroğlu, E. ve Yaşar, M.C. (2005). Okul öncesi eğitim kurumlarında ailenin eğitime katılımı. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim.* Nisan. Yıl 6. Sayı:62. 233-243.

Özcan, N. (2004). *Zihin özürlü çocuklara tuvalet becerisi öğretimine yönelik aile eğitimi programının etkliliği*. Yüksek lisans tezi. Anadolı Üniversitesi, Eskişehir.

Özdemir, O. (2013). Özel eğitimde aile eğitimi ve rehberliği. İçinde Cavkaytar, H. (Ed.), *Ailelere sunulan hizmetler ve destekler*. Ankara: Vize Yayıncılık.

Özdemir, M. (2019). Nitel veri analizi: sosyal bilimlerde yöntembilim üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 11(1), 323-343.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2006). 25.08.2022 tarihinde http://tkb.meb.gov.tr adresinden erişilmiştir.

Özer, G., Günlük, M. ve Özcan, M. (2019). Muhasebe akademisyenlerinin muhasebe eğitiminde uzaktan eğitim uygulamaları kullanımına yönelik algılarının teknoloji kabul modeli çerçevesinde incelenmesi. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi (MUVU)/Journal of Accounting and Taxation Studies (JATS),* 12(1), 65-89.

Özabacı, N. ve Erkan, Z. (2014). *Aile danışmanlığı, kuram ve uygulamalara genel bir bakış*. Ankara: Pegem Akademi.

Parsad, B., Lewis, L., & Tice, P. (2008). *Distance education at degree-granting postsecondary institutions: 2006-2007 (pp. 90-95).* Washington, DC: National Center for Education Statistics, Institute of Education Sciences, US Department of Education

Paxson, C., & Schady, N. (2007). Cognitive development among young children in Ecuador: The roles of wealth, health, and parenting. *Journal of Human Resources,* 42(1), 49–84.

Piri, S. (2011). İnternet tabanlı psikolojik hizmetler ve bu alana özgü etik ilkeler: Bir gözden geçirme. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(2), 213-231. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/huefd/issue/41213/509014

Pomerantz, J. M. (2002). Clinical responsibility and e-therapy. *Drug Benefit Trends,* 14, 29-30.

Powell, D. R. (1990). *Parent education and support programs.* ED320661,s.1.

Prabhakar, E. (2013). E-therapy: Ethical considerations of a changing healthcare communication environment. *Pastoral Psychology*, 62(2), 211-218.

Rıza, E.T. (1997). *Eğitim teknolojisi uygulamaları.* İzmir: Anadolu Matbaası Genişletilmiş ve Geliştirilmiş 4. Baskı..

Richards, D., & Viganò, N. (2012). Online counseling. Encyclopedia of Cyber Behavior, 3(1), 699-713. Erişim adresi: https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/1542305020948170

Rimm, S. (1996). *How to parent so children will learn.* New York: Crown Boks

Ronnestad, M. H., & Skovholt, T. M. (1993). Supervision of beginning and advanced graduate students of counseling and psychotherapy. *Journal of Counseling & Development, 71*(4), 396-405. doi: 10.1002/j.1556-6676.1993.tb02655.x

Rummell, C. M., & Joyce, N. R. (2010). So wat do u want to wrk on 2day?: *The Ethical İmplications of Online Counseling. Ethics Ve Behavior,* 20(6), 482-496. doi: 10.1080/10508422.2010.521450

Sarı, H., Atbaşı, Z. ve Çitil, M. (2017). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde görev yapan öğretmenlerin aile eğitimi konusundaki yeterliliklerinin belirlenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi,* 18 (3), 668-684.

Sarıtaş, M. (2009). Uzaktan Eğitim. M.Sarıtaş (Ed.). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı.* Ankara: Pegem A. Yayıncılık.

Sarıtepeci, M. (2012). *İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde harmanlanmış öğrenme ortamlarının öğrencilerin derse katılımına, akademik başarısına, derse karşı tutumuna ve motivasyonuna etkisi*.(yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Scholassman, S. (1978). Before home start: notes toward a history of parent education in America. *Harvard Educational Review,* 46, 436-467.

Schram, T. H. (2003). *Conceptualizing qualitative inquiry: Mindworkffor fieldwork in education and the social sciences.* NJ: Merrill Prentice Hall.

Seçer, Z., Sarı, H. ve Olcay, O. (2006). Anne tutumlarına göre okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı:16, 539-557

Senemoğlu, N. (1992). *İngiltere'de ilköğretime öğretmen yetiştirme ve Türkiye ile karşılaştırılması.* Türkiye'de İlköğretim Sempozyumu, 21-22 Mayıs 1992, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 8.

Silverman, D. (2001). *Interpreting qualitative data: Methods for analysing talk, text and interaction.* London: Sage.

Simonson, M., Smaldino, S., Albright, M., & Zvacek, S. (2012). *Teaching and learning at a distance: foundations of distance learning. 5th ed.* Boston: Pearson.

Şaban, A. İ. ve Şeker, M. (2010). İlköğretim 5 sınıf öğrencilerinin performans görevlerindeki başarıları ile ailelerinin eğitim öğretim çalışmalarına katılım düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), 361-390.

Şahin, T.Y. ve Yıldırım, S. (1999). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme.* Ankara: Anı Yayıncılık

Şahin, F. T. ve Özbey, S. (2007). Aile eğitim programlarına niçin gereksinim duyulmuştur? aile eğitim programları neden önemlidir? *T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi.* Yıl: 10, Cilt: 3, Sayı:12. s. 9-10.

Şahin, T. ve Yıldırım, S. (1999). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Şahin, F. T. ve Özyürek, A. (2010). *Anne baba eğitimi ve okul öncesinde aile katılımı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Şahin, G. G. ve Perkmen, S. (2011). Uzaktan Eğitim. S. Perkmen, E. Tezci (Ed.). *Eğitimde teknoloji entegrasyonu (*95-107). Ankara: Pegem A. Yayıncılık.

Şen, B., Atasoy, F. ve Aydın, N. (2010). *Düşük maliyetli web tabanlı uzaktan eğitim sistemi uygulaması.* XII. Akademik Bilişim Konferansında sunulmuş sözlü bildiri, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla, Türkiye.

Şimşek, N. (1998). *Öğretim amaçlı bilgisayar yazılımlarının değerlendirilmesi.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Tabak, H. (2020). Eğitime aile katılımı: Sosyoekonomik özellikler etkiliyor mu? *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 39(1). 105-121.

Tanrıkulu, İ. (2009). Counselors-in-training students' attitudes towards online counseling. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 1(1), 78.

Tatlı, S., Selimoğlu H. ve Bademci, D. (2012). Çocukları okul öncesi eğitime devam eden annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl:2, Cilt:2, Sayı:3, 101-114.

TDK (2022). Uzaktan öğrenim nedir? www.tdk.gov.tr adresinden 13.08.2022 tarihinde alınmıştır.

Teh, L. A., Hechanova, M. R. M., Garabiles, M. R., & Alianan, A. S. (2014). Attitudes of psychology graduate students toward face-to-face and online counseling. *Philippine Journal of Psychology, 47*(2), 65–97.

Telli Yamamoto, G. ve Altun, D. (2020). Coronavirüs ve Çevrimiçi (Online) Eğitimin Önlenemeyen Yükselişi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 25-34.

Temel, Z. F. (2003). *Aile eğitim modeli, Dünya'da ve Türkiye'deki uygulamalar, erken çocukluk eğitimi politikaları: Yaygınlaşma, yönetişim ve yapılar toplantısı raporu.* İstanbul: AÇEV Yayınları.

Temel, Z. F., Aksoy, A. B. ve Kurtulmuş, Z. (2010). *Erken çocukluk eğitiminde aile katılım çalışmaları.* Z. F. Temel (Ed). Aile eğitimi ve erken çocukluk eğitiminde aile katılım çalışmaları içinde (s. 328-361). Ankara: Anı Yayıncılık.

Tezel, Şahin, F. ve Kalburan, F. C. (2009). Aile eğitim programları ve etkililiği: dünyada neler uygulanıyor?. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (25), 2-3.

Tezel-Şahin, F. ve Özyürek A. (2010). Anne baba eğitimi ve okul öncesinde aile katılımı. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Tezel Şahin, F. ve Özyürek, A. (2012). *Anne baba eğitimi ve Türkiye'de uygulanan aile eğitim programları.* (T. Güler, Ed.). Anne baba eğitimi içinde (s. 145-163). Ankara: Pegem Akademi.

Tezel Şahin, F. ve Ersoy, Ö. (1999). 0–6 yaş döneminde anne-baba eğitiminin önemi. *Mesleki Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 58-62.

Tonguç, İ. H. (2004). *İlköğretim kavramı*. Ankara: Piramit Yayıncılık.

Toprakçı, E. (2008). *Sınıfa dayalı yönetim.* Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Tosun, C. (2002). *Din eğitimi bilimine giriş*. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Tuğrul, B. (2005). Çocuğun gelişiminde anaokulu eğitiminin önemi. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim,* 62 (6), 25-28.

Turan N. (1999). *Sosyal kişisel çalışma: Birey ve aile için sosyal hizmet.* Ankara: Aydınlar Matbaası.

Turan, A.H. ve Çolakoğlu, B,E. (2008). Yüksek öğrenimde öğretim elemanlarının teknoloji kabulü ve kullanımı: Adnan Menderes Üniversitesinde ampirik bir değerlendirme. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 9 (1), 106-121.

Tuzgöl, K. (2020). Online psikoterapi ve danışmanlıkta etik. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi, 3(6), 67-86*

Türk, E. (1999). *Türk eğitim sistemi.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Uluğ, F. ve Kaya, Z. (1997). *Uzaktan eğitim yaklaşımıyla ilköğretim.* Ankara: Uzaktan Eğitim Vakfı.

UNESCO-UIS (2012). International standard classification of education ISCED 2011. Montreal: UNESCO Institute for Statistics

UNESCO (2000). Yirmi birinci yüzyilda yükseköğretim vizyon ve eylem . . yükseköğretim dünya konferansı çalışma raporu, Paris,5-9 Ekim 1998. *Kuram ve Uygulamada Egitim Yönetimi,* Sayı:2.

Uşun, S. (2006). *Uzaktan eğitim.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Uysal, D. ve Aydemir, E. (2016). Türkiye'de yükseköğretim kavramı ve yükseköğretimin İstihdam ve ekonomiye etkisinin analizi. *Selçuk Ün. Sos. Bil. Ens. Der*. (35), 275-284.

Ünal, M. (2016). Öğretim elemanı ve öğrencilerin AB Erasmus+ programını algılama durumlarının incelenmesi. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi,* 17(3), 581-598.

Ünal, S. ve Ada, S. (2003). *Sınıf yönetimi.* İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları

Üstünoğlu, Ü. (1991). Okulöncesi dönemdeki aile eğitiminde benimsenebilecek farklaklaşımlar. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4 (1-2), 121-133.

Üstdal, M. ve Gülbahar, K. (1997). *Bilimsel araştırma nasıl yapılır-nasıl yazılır.* İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Üstünoğlu, Ü. (1991). *Aile eğitimi paneli* (İ. Çayboylu, ed.). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Genel Yayın No: 22, 80-89.

Varış, F. (1988). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı* (4. Baskı). Ankara.

Varol, N. (1997). *Bilgisayar destekli eğitim.* Türk Cumhuriyeti ve Asya Pasifik Ülkeleri Uluslararası Eğitim Sempozyumu, Elazığ, 138-145,

Varol, N. (2006). *Aile eğitimi.* Ankara: Kök Yayıncılık.

Verduin, J.R., & Clark, T.A. (1994). *Uzaktan eğitim: Etkin uygulama esasları* (Çev: İlknur Maviş). Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Basımevi.

Wainer, A. L., & Ingersoll, B. R. (2013). Disseminating ASD interventions: A pilot study of a distance learning program for parents and professionals. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 43(1), 11-24. doi: 10.1007/s10803-012-1538-

World Health Organization (WHO) (2020). *Report of the who-China joint mission on covid-19*. 1 Temmuz 2022 tarihinde www.who.int/docs/default-source/ Kovid-19'a /who-china-joint-mission-on-Kovid19-finalreport.pdf adresinden erişildi.

Yağcı, M. (2017). Tarih öğretiminde bilgisayar destekli öğretimin akademik başarıya, öğrenilenlerin kalıcılığına ve bilgisayara karşı tutuma etkisi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.* 6(1), 102-113

Yalın, H. İ. (2003). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme (8. baskı).* Ankara: Nobel Yayınları.

Yaman, İ. (2015). Üniversitelerde zorunlu İngilizce derslerinin uzaktan eğitim yoluyla verilmesinin artı ve eksileri. *International Periodical For The Languages, Literature, and History of Turkish or Turkic*. 10(7), 967-984

Yazar, A. (2007). 1914-2006 *Okul öncesi eğitim programlarında yaratıcılığın incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Yenen Avcı, Y. (2016). Açık Öğretim Ortaokulu ile örgün eğitim kurumlarında okutulan Türkçe ders kitaplarının karşılaştırılması. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 153-160.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005*). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6.baskı). Ankara: Seçkin.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Baskı). Ankara: SeçkinYayıncılık.

Yılmaz, K.. ve Horzum, M. B. (2005). Küreselleşme, bilgi teknolojileri ve üniversite *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi,* 6(10),103-121. https://www.researchgate.net/profile/Mehmet_baris_Horzum/publication/256536 35_KURESELLESME_BILGI_TEKNOLOJILERI_VE_UNIVERSITE/links/0d ec52337b57183dd000000.pdf adresinden edinilmiştir.

Yılmaz-Bolat, E. ve Özgün, Ö. (2011). *Erken çocuklukta aile eğitimi ve aile eğitimine yönelik uygulanan programlar.* Y. Aktaş-Arnas (Ed.). Aile eğitimi ve okul öncesinde aile katılımı içinde (s. 21-52). Ankara: Vize Yayıncılık.

Yıldız, E., Akpınar, E., Aşkar, H. ve Ergin, Ö. (2010). Yüksek lisans eğitimine yönelik öğrenci görüşleri. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi,* 17, 205-212.

Yılmaz, Ş. ve Tüfekçi, A.(2013). Web temelli bir eğitim yazılımının kullanılabilirliği: ttnet vitamin ilköğretim 6.sınıf matematik örneği. *Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (*KEFAD), 14(1), 215-226.

Young, K.S. (2005). An empirical examination of client attitudes towards online counseling. *Cyberpsychol Behav*, 8, 172-177

Zastrow, C. H. (1995). *The practise of social work.* California/Pasific Grove: Brooks/Cole Publishing Company.

Zembat, R. ve Unutkan Ö. P. (1999). *Okulöncesinde çocuğun sosyal gelişiminde aile katılımının önemi.* Marmara Üniversitesi Anaokulu Öğretmeni El Kitabı. YA-PA Yayınları.

Zeren, Ş. G. (2017). Therapeutic alliance in face-to-face and online counseling: Opinions of counselor candidates. *Journal of Human Sciences,* 14(3), 2278-2292. doi:10.14687/jhs.v14i3.4203

Zeren, Ş. G. ve Bulut, E. (2018). Çevrimiçi psikolojik danışmada etik ve standartlar: Bir model önerisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(49), 63-80. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/

Zeren, Ş. G. (2020). *Psikolojik danışmada yeni açılımlar ve çevrimiçi psikolojik danışmaya giriş.* Ş. G. Zeren (Ed.). Psikolojik danışmada yeni açılımlar ve çevrimiçi psikolojik danışma uygulayıcılar için el kitabı içinde (s.2- 29). Ankara: Pegem Akademi.

EKLER

Ek 1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

1- Online aile danışmanlığı nedir ve nasıl yapılır?
2- Danışan ve danışmanın hangi teknik hazırlıkları yapmaları gerekir?
3- Online aile danışmanlığına danışanların yaklaşımlarıyla ilgili bilgi verir misiniz?
4- Online aile danışmanlığının olumlu yönleri ve faydaları hakkında bilgi verir misiniz?
5- Online aile danışmanlığının olumsuz yönleri nelerdir? Sizin en çok karşılaştığınız problemler nelerdir?
6- Online aile danışmanlığında çiftler sorunlarını rahatlıkla ifade edebiliyor mu? Hangi konular rahatlıkla görüşülebilirken hangi konuları ifade etmede zorlanıyorlar?
7- Online aile danışmanlığında kamera karşısın da problemlerini anlatmak, anlatılan sorunu anlayıp ona uygun çözüm yolları bulabilmek danışan ve danışman da ne gibi hisler uyandırıyor?
8- Online aile danışmanlığında danışan ve danışman arası duygu aktarımı sağlıklı bir şekilde gerçekleşebiliyor mu? Danışan- danışman arası güven duygusunun sağlanabilmesi için neler yapıyorsunuz?
9- Online aile danışmanlığında edindiğiniz deneyimleri bizimle paylaşır mısınız?
10- Yüz yüze ve online aile danışmanlığını mesleki tatmin olarak karşılaştırır mısınız?
11- Danışan ve danışman arasında kaliteli ve verimli bir online danışmanlık için tavsiyeleriniz\önerileriniz nelerdir?
12- Bir cümle ile ifade edecek olursanız "online aile danışmanlığının'' danışana katkısı nedir?
13- Eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Ek 2. Demografik Bilgi Formu

1. Yaşınız

18-24 ( ) 25-34 ( ) 35-44 ( ) 45-54 ( )

2. Cinsiyetiniz?

Kadın ( ) Erkek ( )

3. Eğitim Durumunuz?

( ) İlköğretim

( ) Lise

( ) Önlisans

( ) Lisans

( ) Yüksek Lisans

( ) Doktora

4. Mezun olduğunuz bölüm?

5. Kaç yıldır çalışmaktasınız (Danışmanlıkta mesleki kıdem)?

1 yıldan az ( ) 1-5 yıl arası ( ) 5-10 yıl arası ( ) 11 yıl ve üzeri ( )

6. Çalışma şekliniz nedir?

Tamamen yüz yüze çalışmaktayım ( ) Tamamen çevrimiçi çalışmaktayım ( ) Bazen yüz yüze bazen çevrimiçi çalışmaktayım (Hibrit çalışma modeli) ( )

7. Hangi çalışma düzenini tercih ederdiniz?

Tamamen yüz yüze çalışmak ( ) Tamamen çevrimiçi çalışmak ( ) Bazen yüz yüze bazen çevrimiçi çalışmak (Hibrit çalışma modeli) ( )

Ek 3. Etik Kurul Onayı

Tarih:03/11/2022 18:13
Sayı: E-65836846-044-268826
REKTÖRLÜK
268826

HİZMETE ÖZEL

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Sayı : E-65836846-044-268826 3.11.2022
Konu : Etik Onayı

Sayın Selver NAR

İlgi : 11.10.2022 tarihli dilekçeniz.

İlgi yazınız ile "Uzaktan Öğretim Yolu İle Aile Eğitimi Yaklaşımları" isimli çalışmanın yarı yapılandırılmış görüşme sorularına Etik Kurul onayı talep edilmektedir.

Adı geçen ve ekte yer alan yarı yapılandırılmış görüşme soruları, Üniversitemiz Etik Kurulunca incelenerek etik tanım, değer ve ilkelere aykırı bir düzenleme tespit edilmediği, önerilen yarı yapılandırılmış görüşme sorularının etik kurallara uygun olduğu ve etik onayının verildiği ifade edilmiştir.

Konuya ilişkin bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Elçin AYKAÇ ALP
Rektör Yardımcısı

Ek: Etik Onaylı Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 336367E3-0C2E-432F-9DA0-CFF277A4A790 Belge Doğrulama Adresi: http://e-belge.ticaret.edu.tr

Adres: Örnektepe Mah. İmrahor Cad. No: 88/2 Beyoğlu/İstanbul
Telefon No: 444 04 13 / 4580 Faks No: 0212 320 70 11
E-Posta: boz@ticaret.edu.tr İnternet Adresi: www.ticaret.edu.tr
KEP Adresi: ticaretuniversitesi@hs02.kep.tr

Ayrıntılı Bilgi İçin: Bahadır ÖZ
Büro Personeli
Telefon No: 444 0 413 - 4580

1 / 1